

OTHER THARAKA BOOKS

- 1.) Standard 1 Book
- 2.) Standard 2 Book
- 3.) Standard 1 Story Book
- 4.) Standard 2 Story Book

THARAKA LANGUAGE PROJECT
P.O. Box 7 Marimanti

&

Bible Translation and Literacy
P.O. Box 44456-00100
Nairobi.

ISBN 9966-00-102-6

Tûthoomeni Kîtharaka

BOOK 3

Tûthoomeni Kîitharaka

Ibuku rîa kîraci kîa Bîthatû

Standard

3

BOOK

THARAKA LANGUAGE

New Syllabus

Evaluated
and recommended
by K.I.E
February 2006

Îbuku rîa Kîraci kîa Bithatû

Standard 3 Book

Authors: Tharaka Educators

Editor: Susan Nyaga

Illustrations on pages 50, 52, 153, 166 and 167 by Graham Wade

© United Bible Societies, 1989

Other illustrations by: Mûgambi, Leila Schroeder, Kenny Woodrow,
& SIL International Illustrations: The Art of Reading

Layout: G. Kipsisey

Consultant: Susan Nyaga

First Edition
Published in 2006
by BTL (EA.)
P.O. Box 44456
Nairobi

©BTL, 2003

Reprinted in 2009

Introduction

This Std. 3 book is part of curriculum materials for the teaching of the subject Mother Tongue in Early Childhood Development (ECD) and classes 1-3 in primary schools in Tharaka. The programme for which these materials were developed will enable Tharaka speaking children to achieve academic parity with other Kenyan children whose education is in a language they understand. Tharaka children will receive instruction and acquire reading and writing skills in Kitharaka and gradually transfer these skills into English and Kiswahili.

The curriculum materials for the Mother Tongue programme were developed using the KIE syllabus, revised 2002, through the partnership of Tharaka BTL language project staff, BTL Literacy consultant and the Tharaka District Education office and was funded by Literacy Education And Development (LEAD), Canada. The team from the Tharaka District Education Office comprised of the following: Inspectors of schools Ms. Jeniffer Meeni, Mr. Joseph Nyaga and Mr. Joseph Nthuri, Education Officer Mr. John Kyongo, Primary school teachers Mrs. Flora Njagi, Mrs. Mary Mauki, Mrs. Daniela Mitambo and Ms. Rahel Mbaruku and pre-school teachers Ms. Stellah Muchege and Ms. Cecilia Muchiiri.

Mantû mara marî ku	Page No.
Kîthoomo kîa 1.....	1-7
Nkeethi cia Kîîtharaka	
Kwandîka	
Mûtungo	
Mîthemba ya Mariîtwa	
Twîyî na Twarî twa Tharaka	
Karema na Ng'ombe	
Mathaa ma Ntugû	
Kîthoomo kîa 2.....	8-14
Kwandîka	
Mûtungo	
Bûra Ngûkû Yaanjîrie Gûtûûra Mûciî	
Ara Nyaga Yarurtire Nkino Îndaaya	
Nyamû cia Kîthaka na cia Mûciî	
Nyoni cia Kîthaka	
Nyoni ira Ikaraga mûciî	
Kîthoomo kîa 3.....	15-21
Kwandîka	
Mûtungo	
Ntaî cia Kîîtharaka	
Kayûgû na Mbiti	
Mariîtwa ma Kîîtharaka	
Kîthoomo kîa 4.....	21-27
Kwandîka	
Mûtungo	
Yûûra rîa Ngakua Ngwete Tharaka	
Nthaka Ithatû	
Mîeri ya Kîtharaka	
Magiita ma Kîtharaka	
Kîthoomo kîa 5.....	28-33
Kandîka	
Mûtungo	
Ûrîmi bwa Tharaka	
Kaniini na Kabea	
Magiita ma Kîtharaka	

Kîthoomo kîa 6.....	34-39
Kwandîka	
Mûtungo	
Rûgono rwa Riûa na Mweri	
Thoko ya Ciakariga	
Rwaria Rwaka	
Kîthoomo kîa 7.....	40-45
Kwandîka	
Mûtungo	
Aturi	
Rûûtha rwa Thigûnkû	
Rwaria Rwakwa	
Kîthoomo kîa 8.....	46-52
Kwandîka	
Mûtungo	
Kûthooma na Thîina	
Ntûngi Yaatusa Kwona	
Rwaria Rwakwa	
Kîthoomo gîa 9.....	53-56
Kwandîka	
Mûtungo	
Ntugû ya Mbura	
Ng'ombe na Mbiti	
Rwaria Rwakwa	
Kîthoomo gîa 10	57-61
Kwandîka	
Mûtungo	
Mûkui Atiîgagua Ibeere	
Gûtûmwa Kûgûra Cumbî	
Rwaria Rwakwa	
Kîthoomo gîa11.....	62-66
Kwandîka (nk)	
Mûtungo (creative writing)	
Ntugû ya Gîkeno cukuru	
Mîthemba ya mariîtwa	
Kîthoomo gîa 12	67-71

Kwandîka (mb na mpw)	
Mûtungo	
Kûrîîthia Ng'ondû	
Wingû na ûniini bwa mariîtwâ (nouns: mû-mî)	
Kîthoomo gê 13	72-75
Kwandîka (mb na mbw)	
Mûtungo	
Gîkuû Gîtikuthûkîka	
Ntugû ya macindano ma Rwîro	
Rwaria rwakwa (nouns mu-mi)	
Kîthoomo gê 14	76-80
Kwandîka nj	
Mûtungo	
Kwaga matû ti kwegâ	
Kûrîîkana na Njogu	
Rwaria Rwakwa	
Kîthoomo gê 15	81-85
Kwandîka th	
Mûtungo	
Kûguîma Nyoni Ûtugû	
Ntûûra ya Kamanoko	
Rwaria rwakwa	
Ûniini na Wingî	
Kîthoomo gê 16	86-91
Kwandîka w	
Mûtungo	
Kwithûkîrwa i Maitha	
Mûgendania na Mûkûndû	
Rwaria Rwakwa	
Kîthoomo gê 17	92-97
Kwandîka y	
Mûtungo	
Muntû Ûmûthûûku na Ûmwega	
Mûgao atirî Mbeû	
Rwaria Rwakwa (punctuation marks)	
Kîthoomo gê 18	98-102

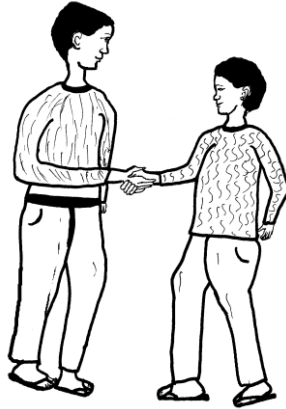
Kwandîka gw na kw	
Mûtungo	
Thoko	
Mwana akaûra n’we arî kîero	
Rwaria rwakwa (vocabulary development)	
Kîthoomo gê 19	103-108
Kwandîka	
Mûtungo	
Nyambura Ntûûra	
Arîithi Ndemi	
Rwaria rwakwa (sentence structure)	
Kîthoomo kîa 20	109-113
Kwandîka ny	
Mûtungo	
Gûtirî Mûcûûrirû Ûtatuîkaga Kîrara	
Ntugû ya Nting’o Ntheri	
Rwaria rwakwa (punctuation marks)	
Kîthoomo kîa 21	114-119
Kwandîka nth, nthw	
Mûtungo	
Bata ya mbiti	
Nkûngûrû ya Kîao	
Rwîmbo – Kîrîmaara gîkûbîa	
Kîthoomo kîa 22	120-123
Kwandîka e, ee	
Mûtungo	
Nkûngûni na Gîteere	
Ntaî cia Kîîtharaka	
Rwîmbo	
Kîthoomo kîa 23	124-129
Kwandîka o, oo	
Mûtungo	
Kayûgû na Nda ya Njogu	
Ntaî cia Kîîtharaka	
Rwîmbo	
Kîthoomo kîa 24	130-133

Kwandîka c, nc	
Mûtungo	
Mîîrîga ya Tharaka	
Njuno cia Kîîtharaka	
Nyîmbo	
Kîthoomo kîa 25	134-138
Kwandîka u, uu	
Mûtungo	
Mûtemi Înene n'we Mwîguîki	
Njuno cia Kîîtharaka	
Rwîmbo	
Kîthoomo kîa 26	139-145
Kwandîka î, îî	
Mûtungo	
Waigûnga	
Mwerû na Anyanya bake	
Nyîmbo	
Kîthoomo kîa 27	146-149
Kwandîka i, ii	
Mûtungo	
Ûtikaagoge Ngoco na Kîbûûrîro	
Njuno cia Kîîtharaka	
Kîthoomo kîa 28	150-156
Kwandîka	
Mûtungo	
Mwekûrû ûra Aarî Kîthimaani	
Njuno cia Kîîtharaka	
Rwîmbo	
Kîthoomo kîa 29	157-161
Kwandîka u, uu	
Mûtungo	
Mûregi kwathwa Atiathanaga	
Gûta kenda wîngeene na Îkûmi	
Rwîmbo	
Kîthoomo kîa 30	162-168
Kwandîka centenci	

Mûtungo
Ga Gwîcûnia Gatirî Ûrûrû
Yiesû Ariûngîra Cakaayo
Macokio ma Ntaî

Kîthoomo kîa 1

Nkeethi cia Kîîtharaka

1. Mûtugi: Muuga?
Njerû: Muuga mûno
Mûtugi: Ûrî ûmwega?
Njerû: Îî, ndî ûmwega, nwanga woû?
Mûtugi: Arî, wana niû ndî ûmwega. Burî beega mûciî?
Njerû: Îî, tûrî beega, nwanga naagu kwenu.
Mûtugi: Arî, na wetû tûrî beega.
2. Mûtugi na Karîmi: Muugaani?
Njagî na Gatîîria: Muuga muno.
Mûtugi: Bûrî babeega?
Njagî: Îî, tûrî babeega.
Mûtugi: Bwaraara ata mûciî?
Njagî: Tûkûraara bwega, nwanga naagu kwenu?
Mûtugi: Arî, na wetû tûrî babeega.

Kwandîka

Mantû ma mwarimû: Cookera mwandîkîre wa mariûta ta gûtûmîra ntemwa inene na iniini mbere ya kwandîkithia aana mariûta.

Mîthemba ya Mariîtwâ

**Mariîtwâ mwîthôrano wa into / mariîtwâ ma antû,
gûntû kana gîntû)**

1. tauni	9. Gatûnga
2. mwarimû	10. Mr. Kiongo
3. ndagitaarî	11. Dr. Gatumi
4. mwekûrû	12. Karemu
5. kîrîma	13. Kîyege
6. nduka	14. Wakinyua Tavern
7. nthîgûrû	15. Kenya
8. mûthenya	16. Aramici

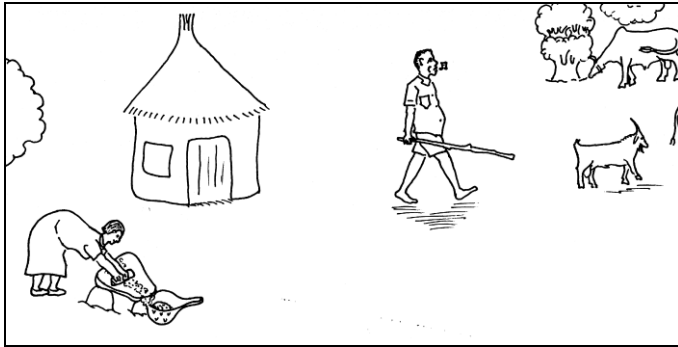
Bûra ûkaarûtha 1:. Ceetha kamûceetho. *Mwarimû agwete mariîtwâ mwîthiranio wa into, gûntû kana antû nabo aana baandîke mariîtwâ ma gûntû, gîntû kana muntû mara mathiiyanagia na mwîthiranio ûyu. Kwa ngerekano: Conda...Fanta, îbuku...Tûthoome Kûtharaka, Ntugû...Ncumataatû, thoko...Chiakariga..mweri...ndicemba*

Bûra ûkaarûtha 2:. Ceria mariîtwâ maîrî kîrî mara tûkwandîkaga. *Ûria aana bacerie mariîtwâ ma gîntû, gûntû kana mûntû monthe mara marî rûgonooni rwa Karema na Ng'ombe.*

Mûtungo

Andîka centenci ithatû ûkîereecaga bûra ng'ombe îthiiyangaga. N'ata îrûthaga mûcomo rîra îgûtagunya? N'ata îrûthaga nkii? N'ata irûthaga mwîrî rîra îthiîte?

Twîyî na Twarî twa Tharaka

Mîgambo îmîgeni: tûteetîgagîrûa, buru

I bwiyî mûkûûrani wa mîtûûrîre ya twîyî na twarî twa Tharaka ya karaaya na ya îgiita rîrî? Mûkûûrani ûrî oogo ûmûnene mûno.

Twarî twa karaaya tûteetîgagîrûa kûthûngîra nyomba cia beethe tûûya kwona nguo cia beethe. Ibaathagwa bwega mûno i ba ng'ina kuuma ûniini bwao mwanka gûkûra kwao.

Twarî tûtigîtîgîrûa kûnenkera beethe irio rîra twagania ûûme. Gûku kwarî kwaga nthoni. Waarî mûkarîre wa twana twa twîyî kûnenkera beethe irio rîra biarugwa.

Twîyî twagania ûûme na tu tûteetîgagîrûa kûthûngîra nyomba cia ba ng'ina rîra baarînkîtie kuuma nyomba cia ba ng'ina.

Ngûgî ya twarî yaarî ya kuuna nkû, gûtaa rûûyî, gûkia, gûkaria twana na gûteetheeria bang'ina kûruta ngûgî cia riiko.

Twîyî na tu ngûgî cia tu ciarî kûrîithia, kûguîma kana gûtûmwa gûntû na gûntû n'aciari bao.

Ntugûûni ino kûrî na mûkûûrani ûmûnene mûno. Waûmba kwona kaana ga kaarî gakîthûngîra nyomba ya îthe buru nwa mbere ya kaamba kûthûgaania bûra gakûrûtha.

Wana twana twa twîyî nwa bu tûkûthûngîra nyomba cia bang'ina tûtambîite kûthûgaania. Karaaya aana ba mûrika ûyu batikîrîikana na muntû ûmûnene njîraani tiri na tiri. Kwarî wîthîre bwao kwathûkîra antû baanene baarîikana na bo njîraani.

Ntugû ino ûtiona aana ta babu bakîathûkîra antû baanene, nwanga muntû ûmûnene we aathûkîre rîru kaana gakûrûke. Ino ti nthoni buru.

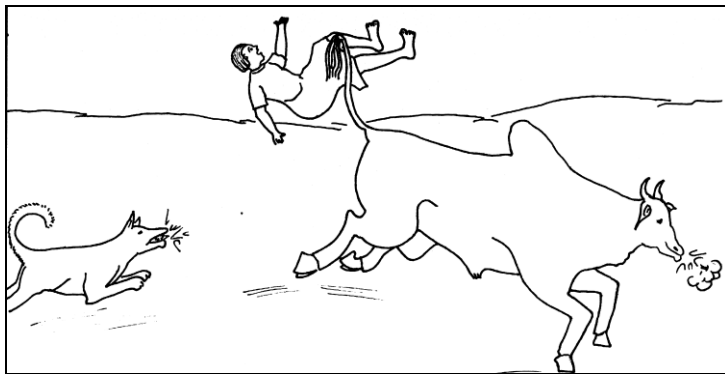
Ntugûûni ino mantû mama imagarûkîite mûno. Bwa mbere antû beethûkîitie ibaathoomu. Na kaîrî ndiini iciayire ciatûreetera mîtûûrîre ya acûnkû, twatigana na mîtûûrîre yetû.

Kinya keethîra aana baba ba ntugû ino batirûthaga ta ba karaaya, ti bonthe bakari bu. Kûrî bamwe batigangîîrîitue na nthoni, kûringana na mûrerere wa mwana n'aciari baake.

Biûria:

1. I mbi n'untû twana twa twarî tûteetigagîîrua tûthûngîra nyomba cia beethe?
2. Gweeta ngûgî cîîrî ira twana twa twarî twarutaga: _____ na _____.
3. I mbi îtûmîite twana twa ntugû ino twaga nthoni mûno?

Karema na Ng'ombe

Mîgambo îmîgeni: kathûrûri... kîthiene

Mûthenya ûmwe niû na Gacwe wetû itwathûngûthangaga kîandaani gîa cûûcû tûgwete tûthuga twa ûcûrû, tûkiugaga, "Guri, guri, îrîithia i rîetû."

Twaraûkaga kûrugûrîra ng'ombe rûkîîrî rûûyirû, tûkathi kûrîithia. Kîrî ng'ombe mîrongo îîrî na cîîrî, ng'ombe cîa baabu ciarî mûgwanja akî. Inu ingî ciarî cia cûûcû.

I kwarî na ncamba îmwê înene mûno yaturaga ng'ombe cionthe cia ntûûra yetû ya Gîtendera. I twakenaga mûno Gîcûnkû yaaturana.

Tûgîkinya rûrîîni mûthenya ûyu tweethûre ng'ombe cia ntûûra cionthe ikinyire.

"Gûûi, gûûi, gûûi!" Gacwe wetû aaringa kîthiene atwete îgûrû rîa kaindu ya taata îra yakamagwa îria ringî mûno. Niû ndaatwete îgûrû rîa Gîcûnkû.

Gîcûnkû îkwona ng'ombe inu ingî, yambîria gûkunia "Mmuu, mmuu!," îkîburagîa.

Kanthi Kîthûre wa ba Kambura ntugû înu naarî na kurû yao îra yeetagwa Kathiori! Nteebaarîrîtie, Kathiori yaumbuthûka waagu kaunguuni na kûthûngûthîra Gîcûnkû warîmwê îkiugaga, "Guu, guu!" Gîcûnkû yaathitimûka na manduanga yangera kathûrûriini ka maiga, ndaaturana nthî ku, mpu!

Rîra ndaindûkûre ndaarî na mathendû kûgûrû kwa ûmotho maitîrîtue na ndigi cia njûria. Ndacûûgiirie kûririkana n'ata gwakarîkîite ndaaremwa. Ntakathenya na Ntagaicû wetû i bo bankamatire na îtaratî bambira cibitaarî Gatûnga. Mwarî wa baatîrî aarûmania nkaarî ndairwa cibitaarî ya Nkûbû, kûgûrû kwabua cwe

Kuuma ntugû înu ntaacooka gwîkumia na ng'ombe cietû kaîrî.

Biûria:

1. Eene ng'ombe baarî baaû?
2. I nyamû mbi mwene rûgono rûrû ateerîgîrîite?
3. Mweyani rûgono rûrû naaringîitwe mûno? N'ata ûkûmenyanga?
4. I kîthoomo kîbi aathoomire?

Mathaa ma Ntugû

Rûkîîrî

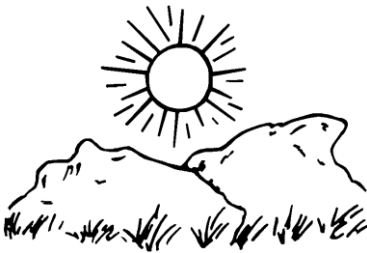
6 am – 12:00 pm

Gacaitîrî (rware rwatema)

6 am – 6:30 am

Mathûûgia ng'ombe

7 am – 11:00 am

Kîûgoro

12 pm – 7:00 pm

Îkira nyoni

12 pm – 2:00 pm

Mariûa makûrû

5 pm – 6:30 pm

Ûtugû

5 pm – 12:00 am

Ûtugû bûûyerû

7 pm – 9:00 pm

Ûtugû gatî

9 pm – 12:00 am

Mainda maaganaana

12 pm – 2:00 am

Maindûkîra	2 am – 3:00 am
Ngûkû ciaria	3 am – 4:00 am
Maaya nkea	4 am – 5:00 am

Biûria:

Cookiia biûria bibi ûgîtûmagîra mariîtwa mama: gacaitîrî, îkira nyoni....

1. Twana tûthiiyaga cukuru _____twauma torooni.
2. Twana twa kîraci gîetû tuumaga cukuru _____twarîîkia kûthooma.
3. Îthe wa Kang'aria aakinyire gwake maindûkîra îta thaa igana aakinyîite?_____.
4. Mariûa makûrû i thaa igana? _____.

Kîthoomo kîa 2

Kwandîka

Mbarithia indaaya / Mbarithia inkubî

1. kaana	2. kana
3. baaba	4. baba
5. maama	6. mama
7. taara	8. tara
9. kuura	10. kura
11. bûûra	12. bûra
13. îtaana	14. îtana
15. kûûra	16. kûra

Bûra ûkaarûtha:

1. _____ ikathiire cukuru. (kana kaana)
2. Mbura n'î _____. (kura kuura)
3. _____ n'agwaka nyomba. (baba baaba)
4. Twana itûkûmenya gû _____ îmwe mwanka îkûmi. (tara taara)
5. Macuunkwa _____ i meeru. (maama, mama)

Mûtungo

Nyuuma ya Kûthooma rûgono, “Bûra Ngûkû Yanjîirie Gûtûûra Mûciî”, andîka mariîtwa ma nyamû ira ikaraga mûciî weenu.

N'igana? Kwa ngerekano:

1. ng'ombe ithatû.

Bûra Ngûkû Yanjîirie Gûtûûra Mûciî

Mîgambo Îmîgeni: mpoora... kûmîmincamincîra... gûtemwa i rweni... makie

Karaaya ngûkû yatûûraga kîthakaani ta nyoni ira ingî. Mûthenya ûmwe ngûkû nîatûmirwe i nkanga îthi kûgîira mwanki kwa muntû.

Ngûkû yambîiria rûgendo rwa kûthi kûgîira mwanki. Rîra yaakinyire kwa muntû, yeethîra mwekûrû agîkiaga makie. Yathi mpoora, mpoora îkîîgagua kooguaya.

Rîra mwekûrû aûndûkire oona ngûkû yîyîite ta îgûtemwa i rweni nkoro, aambîiria kûmîmincamincîra makie. Ngûkû yambîiria kwoya makie na mpwî.

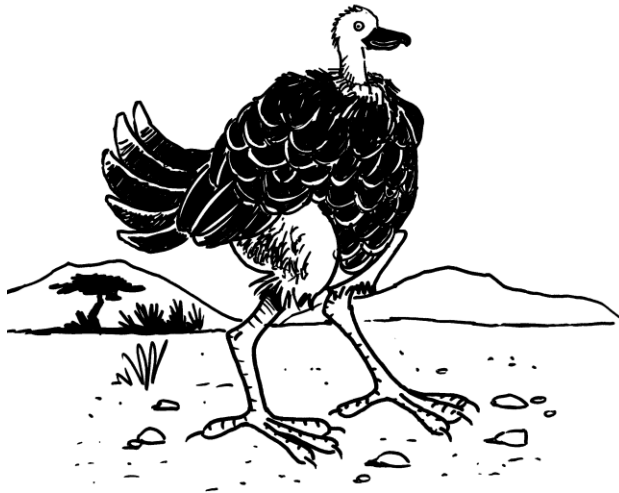
Yaakara îkîoyaga makie îgiita rîraaya mwanka nkanga yambîiria kûrigara. Ngûkû yoonâ ibwega îmenyithie nkanga bûra gûkarire. Yaumagara ome, yakinya iiga, yatûmîiria na kayû kaanene yauga, “Nkanga mwanki ûkûûra.” Yacookeeria kaîrî, “Nkanga mwanki ûkûûra.” Yacooka yambîiria kûruta ngûgî yaayo ya kwoya makie. Kuuma ntugû înu ngûkû yanjîiria gûtûûranîra na muntû ta mûcoore.

Kwoogu kinya îmunthî nkanga yo itûûraga yeteereete ngûkû îreeta mwanki.

Biûria:

1. Rûgono rûrû waathooma ûriona ta rwa mma? Ikî?
2. I mbi n'ûntû ngûkû yaathiyaga mpoora?
3. Nkanga îtûûraga yeteereete mbi kuuma kûrî ngûkû?

Ara Nyaga Yaarutire Nkingo Îndaaya

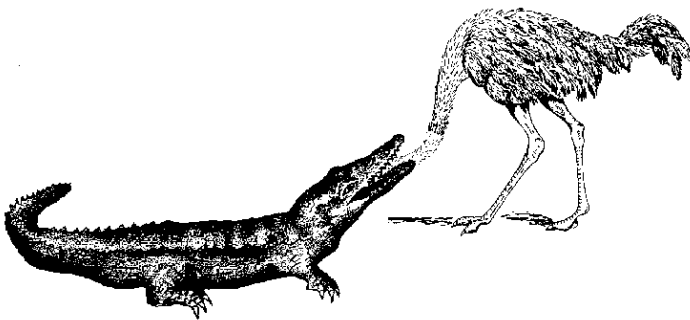

Mîgambo Îmîgeni: ntamûnyanya

Tene mûno, nyaga yaarî na nkingo înkubî ta nyoni ira ingî. Îgiita rîmwe nyaga nîatumire ûcoore na kîng'ang'i. Ûcoore bwao bwarî bûnene mûno, mûno.

Acoore babu barî baîrî baathiyanyagia batakûrûmûkana nwa ta mûtiro na ara. Woono nyaga, nwa woonire kîng'ang'i. Ntugû îmwe kîng'ang'i kîthiiyanîtie na mûcoore wakîo woogu, kîona kaîndî bantû. Kîauga, "Ntamûnyanya nkwona mûthuuna wakwa." Kîng'ang'i kîayûkia kaîndî kara gîakaba n'ûntû kîathirîtie ntugû inyingî gîtoona irio bia kûrîa. Baathi na mbere na rûgendo rwao na bagûkinya bantû boona makûmbî maîrî. Beerana ûmwe amaame rîmwe na ûra ûngî rîra rîngî.

Rûûni rûkîîrî nyaga yaûkîîra na yaumagarûka îkûmbîîni yeeteera mûcoore wayo kaingo bathi bûra baathiîte. Nyaga îgweteera, riûa rîarûngama wa kîng'ang'i gîtaûka. Kaanthî rîra kîng'ang'i kîathiire kûmama kîrî na yûûra igîacindîîrwe mwanka kîenda kûgwa i yûûra! Warîru warîru, nyaga îgweteera kîng'ang'i kîarega gûûka, yaathi mwîrango wa îkûmbî rîra kîamaami. Nyaga yeetana, "Ntamûnyanya, ntamûnyanya." Kîng'ang'i gîetîga woo ntherekerio ta gîgûkua. Kîauga, "Ntamûnyanya indaraayiirue îgego na ntiûmba gûûkîîra. Thûngîra ûûye ûndaithe îgego rîru bûra rîkari.

Nyaga yaathûngîra yeethîra mûcoore wayo aatîkîite nakûthûngîria kîongo kîayo kanyua ga kîng'ang'i. Kîng'ang'i gîatumia kîongo kîa nyaga kîrî ndeeni. Nyaga yekuuyia, yekuuyia, mwanka nkingo yake yakuuyûka. Kîng'ang'i kîathi na mbere na kûng'ang'ana na nyaga. Nyaga yekuuyia, yekuuyia, yauga monyo! Yathitimûka ta nkûrûngû ya ncamba îrî ndathe mwanka yaûrîra kîthakaani. Îgûkinya bantû amwe, îkîîraitha yeethîra nkingo ya yo îraayîire ta ya ntwîga.

Kwoogu wana îmunthî tûrî nyaga îtûûraga na nkingo îndaaya.

Biûria:

1. N'ûû waarî mûcore wa nyaga?
2. N'ûû wakabire kaîndî accore babu baîrî barî njîraani?
3. I mbi yaûragire ûcore bwa nyaga na kîng'ang'i?
 - a) i kîng'ang'i kîabûûtire mûno
 - b) i nyaga yaaregire gûûkia kîng'ang'i torooni
 - c) i kîng'ang'i kîeneerie nyaga kîenda kûmîrîa n'ûntû bwa yûûra.

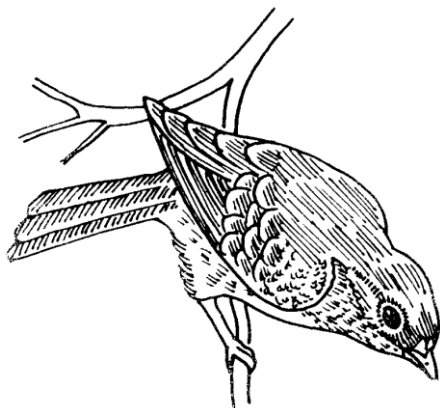
Rwaria Rwakwa Nyamû cia Mîciî na cia Kîthaka

Tene mûno nthîgûrû îkûûmbwa, nyamû na cio iciaûmbirwe ciatua gûkaraga ku. Nyamû imwe ikaraga mûciî na ira ingî ikaraga kîthakaani. Kûrî na nyamû mîthemba îmiingî. Inene, iniini, imbega, na inthûûku. Imwe nirîyanaga na ira ingî itirîyanaga.

Mantû ma mwarimû: Mbere aana barugûra mabuku maa, beere bagwete marûitwa ma nyamû inthûku wa ira bakaûmba Barîikia beere bagwete marûitwa ma nyamû ira itarî nthûûku cionthe ira bakathûgaanîria. Rîru barîikia nwa barugûre mabuku maa bakathooma marûitwa mama beetwe na kwaranîria îgûrû rîa mo.

Nyamû itarî ûgwati	Nyamû ira irî ûgwati
Ntwîga	Njogu
Nkûrûngû	Nthatû
Kamani	Nthegere
Nthia	Ncaana
Nduru	Mbogo
Nkou	Mpuria
Nceege	Náo
Nkurukuru	Gacûni
Karianyûngû	Magûna
Kîmbu	Mpuua
Mûrûngûûru	Cimba
Mûnugu	Mbiti
Manyore	Ncûûgi
Ngîrî	Mbwe
	Kîrîangûkû

Nyoni cia Kîthaka

Nyoni ira irîiyaga mpîndî / Nyoni ira irîiyaga nyama

Mîrûgû

Macwe

Macea

Matubu

Maturîkî

Kaûgû

Magoogo

Makiirû

Ncîngîîrî

Rwîgû

Mpûngû

Nderi

Kathûngûnkuma

Ndiiû

Ntundu

Nkongoroto

Nkûngûrû

Ntaramauru

Biûria:

1. Nyoni cionthe ira irîiyaga nyama irî mîromo _____ na nkunyû _____ nacio ira irîiyaga mwere irî mîromo _____ na nkunyû _____.
2. Nyamû ira irîiyaga nyama irî magego _____ na magûrû _____.
3. I mbi n'ûntû ng'ombe îtamenya gûkutha nyama? _____.

Bûra ûkaarûtha: I nyamû igana iniini ûûmba kwandîka? I tûnyamû mûthemba wa ntong'o tûgana ûûmba kwandîka? Mwarimû agagûteetheeria kwandîka.

Nyamû ira Ikaraga Mîciî

*Mantû ma mwarimû: Ûria aana kêra gîtûmaga nyamû cîitwa cia mûciî.
Bacookia kêûria rîru barugûre mabuku maaao.*

Nyamû ira tûrîiyaga

Nyamû ira tûtarîiyaga

ng'ombe	kurû
Mbûri	mbaka
ng'onde	mang'ooi
ngûrwe	
ngûkû	
Mbaata	
njûgû?	

Kîthoomo kîa 3

Kwandîka Kamûngî (')

1. n'ûntû	2. nî ûntû
3. n'antû	4. na antû
5. mwan'wakwa	6. mwana wakwa
7. n'yakwa	8. nî yakwa
9. n'yenu	10. nî yenu
11. n'yetû	12. nî yetû
13. n'yao	14. nî yao
15. t'yake	16. ti yake
17. t'yo	18. ti yo
19. t'yenu	20. ti yenu

Bûra ûkaarûtha 1: Thooma mariîtwa mama marî rûteere rwa ûmotho na inya. Thooma mamu marî rûtere rwa ûrîo. Thuura mariîtwa mara mabuîrîite kûûyûria centenci ino:

- Mwana arîrîra _____ n'abûûti.
i. ni ûntû n'ûntû
- Baba _____ bara bayîite kûthooka.
i. t'yo...n'antû
- _____ nakûrîra mûno.
Mwan'wakwa...n'antû
- Mbûri îno _____.
n'yakwa...n'ûntû

Bûra ûkaarûtha 2: Ûyûrîria twanya tûtû na mariîtwâ mama marî mûrabaani ûyû ûrî agu îgûrû. N'wetwe ngerekano na namba 1:

1. <u>Nî yenu</u>	N'yenu
2. _____	N'yetû
3. Ni yao	_____
4. _____	N'yo

Bûra ûkaarûtha 3: Thuura mariîtwâ kuuma mûrabaani ûyû ûrî aga îgûrû kûûyûrîria twanya tûtû tûtigîitwe:

1. Nkaarî îira n'_____.
2. Nyomba înu n'_____.
3. Îno n'_____ nkaarî îra ngweteereete.
4. Kûru îra n'_____.

Bûra ûkaarûtha 4: Ûyûrîria twanya tûtû:

tî yo	_____
tî wao	_____
_____	t'yake
_____	t'yao
_____	t'yetû
tî yenu	_____

Bûra ûkaarûtha 5: Thirîkîria centenci ino:

1. Mbaka îno _____.
2. Nguo înu _____.
3. Ng'ombe îno _____?
4. Ngûgî înu _____ nkweere ûruta.
5. Mwana ûyû t'_____ n'_____.
6. Mbûri îno _____

Mûtungo

Mariîtwâ mama i ma kwereeca bûra kayûgû gakari.
Îîndî, andîka mariîtwâ mara maûmba kwereeca bûra mbiti îkari.

Ntaî cia Kîîtharaka

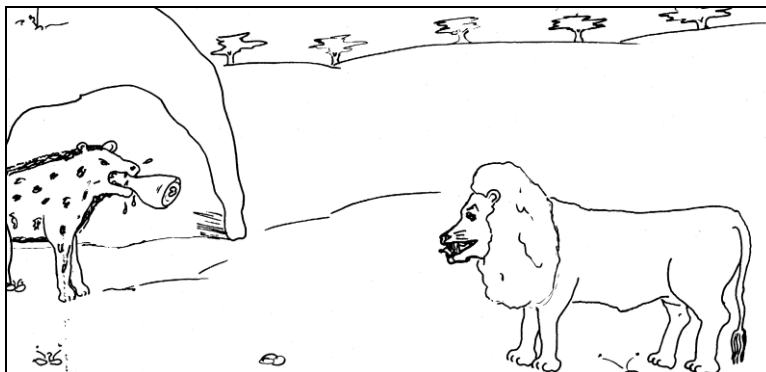

Mantû ma mwarimû: aana baagîrîte gûcindana kûgwatithania ntaî ino boongwa mwarimû akîboonagîria, nyuma bagaciandîka mabukuuni maa. Ntaî ino 20 itûmîke reeconi 2 wa reeconi ntaî 10.

1. Thiora ûûgû naani nthiore ûûgû twoge cûcû ngu.
2. Mûnda wa baaba ûmûneene na kîya i kîmwe.
3. Kurukuru matûnkaani.
4. Karîma kaumîira twaciarwa.
5. Ncûngo mûkûyûûni.
6. Kuuyîria kaara tûrîe.
7. Kenî gateeta.
8. Kaninkinaayiû.
9. Nyomba yakwa îtarî mwîrango.
10. Ncûgû cia Kîrînyaga ciakuûka na îrao..
11. Kabarûbarû keengata mbûri kîrîmaani.
12. Baba batûcûûbîite ûûgû tûrîbarûmia mbi?
13. Ndîi na acikaarî baakwa bathatû na ûmwe akauma o baîrî batiruta ngûgî.
14. Kaniini ûtacûna.
15. Gaka kaniini gakûrûkîite nyûkwe kûthia
16. Baagu na nyûkwe baarûmana îgoti.

17. Naanwanku naanwanku.
18. Kanakana yakinya kanakana.
19. Ûgaakua ùtoona muuro wa gakûrûrû.
20. Mûkanda wa baaba ûmûraaya ûtakûnjîka.

Kayûgû na Mbiti

Mîgambo ìmîgeni: ûnyanya... gwokia ntaame... mûthuuna

Karaaya mûno, Kayûgû na Mbiti iciarî na ûnyanya bûnene mûno. Ciariûnganagîra na ikathookanîra.

Yûûra na rîo rîra rîarî kuî! Tiga! Karîokagia ntaame! Nyamû cionthe cîaceng'eete ciakara ta rûnyaki.

Kayûgû n'ûntû i nyamû ìmbûgî mûno kauga, “nwa mwanka nthûgaanie mûno ìgûrû rîa yûûra rîrî.” Kayûgû kaathûgaania mûno. Nyuumaani koona bûra gakaarûtha. Kauga atîrî, “kenda twana twakwa tûtagwa i yûûra, ndîîthi wa Cimba n'ûntû n'we mûnene weetû mbone kîra arîiyaga.”

Rûûni rwa ntugû înu, Kayûgû gaatinda karîîthanîîtie na Cimba gakiri ki kenda îtakooona. Ûgoro Cimba yînûkîite, kayûgu na ko kamiuma nyuuma gakinyîite na biara mpoora, gatakuugia nwa cere.

Cimba yakinya îkurunguuni rîa yo yauga, “Îkurungu rîa Ntamwathi rugûka.” Rîarugûka yathûngîra yauga, “Îkurungu rîa Ntamwathi ingara.”

Karûkîiri rîra Maara aateere gina, Kayûgû kaathi geeciitha agu akubî na Cimba geeteera Cimba îthi yuma îkurunguuni rîa yo. Rîra Cimba yathiire, Kayûgû cono, gaaconoka nwa agu îkurunguuni kauga, “Îkurungu rîa Ntamwathi rugûka.” Rîarugûka kaathûngîra. Keethîra nyama ku kaarîa, kaarîa, kaarîa kaabaa. Ira ingî gaakamata kairîra twana twa ko. Kayûgû gaakara gakîgîîraga irio wa Cimba îgiita rîonthe. Ko na twana twako bataabûûta ta nyamû ira ingî.

Ntugû îmwê Mbiti yaathi kûriûngîra Kayûgû n’ûntû baarî anyanya. Yakinya yaûria Kayûgû, “I mbi woû ûrîiyaga na twana twaku n’ûntû bûtenderete ûûgû ta nthaguta?” Kayûgû keera Mbiti ûûye rûû ngakwonie mûthuuna ûra ndîiyaga. Ûtugû bûbu Mbiti îtoona toro yareere gûtara nthata îkîîbûûragia na nkoro, “Gûgaakîa rî nkoonue mûthuuna rûûyiî?” Rûkîîrî rûûyirû Mbiti yaraûkîire Kayûgû yakeera, “Yîi, ka ûmaamire mwanka gwakîa kwee?” Ûtancû tûkathi menya mbîthîra twana tûkûgwa cwe?” Kayûgû gaûka baathi. Bathiîte Mbiti yaaragia wa ntheto cîa kûrîa akî. Bataî! Yakamatanîrîtie itheti na nkaranga îkîûragia Kayûgû, “Nûkwona taka bionthe bikaûyûra mûthuuna ûyu? Kûrî bangî baiyî mûthuuna ûyû ûntu tûûmba kwîthîra bakûrîa?”

Rîra ciakinyire Kayûgû kauga, “Îkurungu rîa Ntamwathi rugûka.” Rîarugûka baathûngîra. Wee! Mbiti îkwona bûra nyama ciacuuranîrîte yauga, “Aaa! N’îindî ndaaringa kauro ga ûkîa, Ntamûnyanya.”

Mbiti yarîa, yarîa, yaremwa i gûkara nthî yeetambaaria agu îmaami na ngaragara îtakûûmba kinya kubeeba bwega. Kayûgû kamîira, “Ûtaûke tûkeenûka Ntamûnyanya. Mbiti n’ûntû bwa kûrîa na îtanûka n’yarî îkûgondwa i nyama. Yeera Kayûgû, “Kandîthikangîrie mbûke mbîkîre nyama ithetiini na nkarangaani mbûye tûthi.” Kayûgû kwîgua ûguî, kaarumûka rumu, gaatiga kauga, “Îkurungu rîa Ntamwathi ingara.” To! Rîaingara! Mbiti n’ûntû bwa bata ya yo itaathikagîîria bûra Kayûgû kaugaga îkurungu rîkîrugûka. Mbiti yaamaka yaakara îng’etheetie îkîîbûûragia naara îkaumîira.

Îtirakarakara Cimba yaya yauga, “Îkurungu rîa Ntamwathi rugûka.” Bea, rîarugûka. Îkîraitha nwa Mbiti yoonire. Ciakîranîra kindi, kindi, kindi, Mbiti ûrî nthî! Nkingo nko, yakua. Cimba

yongeera nyama cia yo. Mbiti îgûteegwa i kûrega kûthikîria. Ûkeegua yathikîrie bûra Kayûgû kaugire îtikîthîrûa i cimba.

Biûria:

1. Rûgonooni rûrû i nyamû irîkû ciarî na ûnyanya?
2. I kû Kayûgû kooneete mûthuuna wa ko?
3. Mûthiani n'ata Mbiti yakarire?

Mantû ma mwarimû: Rûtwa rîra mwan aaciarwa eetawa rûthagîrwa rîrî na gitumi. Thooma mariîtwa mara ni oona nûrîtu na wooneerie aana gîtûmi kîamo.

Mariîtwa ma Kîitharaka

Gûtirî riîtwa nwa rîmwe rîa Kîitharaka rîetanagwa gûtarî na gîtûmi. Mwana aaciarwa eetagwa riîtwa kûringana na mûciarwa ûra acierwe. Mûciarwa i muntû ûra kaana gaku gaaciarwa gageetwa riîtwa rîake. Mariîtwa meetanagwa kûringana na ngûgî ira mûciarwa aarutaga kana mûkarîre wake. Kwa ngerekano kaîyî gagîciarwa gageetwa Kîragû, i kwonania muntû ûra gacierwe naaragûraga. Weegua i kaarî gaciarwa geetwa Kang'aria, i kwonania ûra kaana gaku gacierwe naarîraga mûno. Karîmi naarîmaga na Njerû n'we aaciarirwe kûrî na riûa, kaingo Nyaga aciarwa kûrî na mweri.

Raitha ngerekano îngî ya mariîtwa:

Mariîtwa ma arûme

Kîrema	I muntû aarî ûmûremu
Mûthengi	Naathengaga ncoobi
Îgûna	Mûka agîkuithiirie mûno aaciaraga kaana agageeta riîtwa ria nyamû kenda gakûra.
Gîtonga	I muntû aarî na ûtonga bwa into.

Mariîtwâ ma aka

Gatîîria	Kaana ga kaarî gagîciarwa gina arî na rûgendo kana arî na ûntû bûûngî agatîîra.
Karîanyama	Muntû aarîyaga nyama mûno. Kana ngîna naarîyaga nyama mûno kaa gaku karî nda.
Kaniini	Kaana gacierwe na kamwîrî kaniini.
Gacege	Muntû aarî na mwîrî ûmûcege.

Kwoogu twana geriani kûûria aciari beenu gîtûmi kîa bwîtwâ mariîtwâ mara bwîtagwa.

Bûbû bwarî wîthîre bwa Tharaka na kinya ntugû ino i bu kûrî.

Biûria:

1. I kî gîtûmi kaana ga kaarî geetwa riîtwâ:
 - a) Karema
 - b) Kagwîra
 - c) Kathûûre
2. Kaana gagaciarwa muntû aari na mbûri na ng'ombe imbingî geetagwa _____.
3. N'wa bûthûgaanîrie mariîtwâ mangî na gîtûmi kîa mo tatiga mama marî mûrabaani?

Kîthoomo kîa 4

Kwandîka

Mwanya wa u and û

1. uma	2. ûma
3. karuma	4. Kagûûma
5. baabu	6. bûbû
7. uka	8. ûka
9. mûkuru	10.mûkûrû
11.tura	12. tûûra

Bûra ûkaarûtha: Thuura mariîtwa kuuma kîrî mamu bûkwandîkaga kûûyûrîûria centenci ino:

- Îra _____ ûyû aye oote mwanki.
mûkûrû mûkuru
- Nduru ni _____ marinya maûngooni.
gûûka guuka
- Twana _____ i twa Mûcee?
tura tûûra

Mûtungo

Aranîria na kîraci gîaku bûra ûkî bûruthangagwa. Andîkaani into bira biendekanaga.

Yûûra rîa Ngaakua Ngwete Tharaka

Mîgambo Îmîgeni: thûgûrî... maara mpî

Rîra mbura îtaurîite ya kûgana kwîgagua kûrî na thîîna îînene mûno mûno nthîgûrû ya Tharaka. Mwanka wa 1980, mbura nîaregire kuura kagiita kaaraaya.

Îkûrega kuura mwanka ûyu, ikwagîire na yûûra rîînene mûno nthîgûrû yetû ya Tharaka. Ikwagîire yûûra rîînene mûno rîetagna Ngaakua Ngwete. Gîtûmi kîra gîatûmire yûûra rîru rîitwa Ngaakua Ngwete ikwîthîrwa antû ibaarî na mbeça mûno, îndî irio bia kûgûra bitoonaraga. Eekûrû nwaka beetagia na bakeendama bagîcûaga bia kûgûra, amwe noogu bagaûka ng'û.

Kagiita konthe kara eekûrû baakomana baûranagia “Ciang’ania i kû wambîgîîrua thûgûrî?” Bagacookania, “Yîî, arî mûkai, ndî ntugû ntamîigua îkîgwetwa!” Ûgoro bwakinya bakeenûka mîcîi yao maara mpî.

Îgiitaani rîru antû baingî baathiyaga gûcwa thûgûrî nthîgûrû ingî cia mîgongo ta Cuka, Rûgûrû na bwa Mwîmbî. N’ûntû bwa kwaga mbura kwethîrwa gûtarî na nyaki ya kûrîîgwa i ng’ombe na mbûri. N’ûntû bwa kwaga biakûrîa, ciakua mûno mûno, mwanka Tharaka yagwatwa n’ûkîa bwingî na aciari baaga bia kwendia bathoomithia aana cakondarî.

Kwoogu aana baingî ibaumire cukuru na bataûmba kûthi na mbere na kîthoomo bwega. Kuuma rîru Tharaka yagîa na ûkîa bwa kîthoomo gîa kûgana îgiitaani rîru.

Kagiitaani gaku thirikaarî yetû ya Kenya nîanjîîrie kweyana mpempe cia gûteetheeria antû batigaakue i yûûra. Eekûrû baingî baatindaga na tûtheti tûrî gîturo bathiîte kûgwata mpempe kwa macibû.

Biûria:

1. N'antû barîkû bakwîrwa ibaanyamaarîite i yûûra rîa Ngaakua ngwete?
2. N'ata yûûra rîatûmire Kîthoomo kîgîa na thîîna Tharaka?
3. N'ûû aateethiirie Tharaka îtikaathire i yûûra?
4. Ûrîthûgaania n'ata antû barûtha bakarigîiria yûûra rîngî rîyîite ta rîru rîa Ngaakua Ngwete?

Nthaka Ithatû

Mîgambo îmîgeni: ncûngo... mîatû

Tene mûno îkwarî na mûkûrû ûmwe aarî na nthaka ciake ithatû cietagwa Nthegenki, Kîreere na Njûki.

Nyuma ya ûkûrû bûûnene, ntugû îmwê mûkûrû ûyu naayiirue mûno aatiimîra becû. Mûkûrû eeta nthaka ciake kaingo acitûma.

Aambîirie na gûtûma Kîreere. Kîreere agûtûmwa eera îthe, “Arî, baaba ntionara inthiîte kwina ncûngo.”

Nthigenki n’we agûtûmwa aуга, “Nîu baaba inthiîte gûcaa mîatû.”

Nthaka îra niini yeetagwa Njûkî îgûtûmwa n’yo yathiire yonka.

N’ûntû bwa mûthûûro ûmûnene, mûkûrû ûyu aarîrîka Kîreere na Nthigenki. Na kuuma ntugû înu Kîreere gîtûûraga kûringa mathabu *mpaka, mpaka, mpaka* na gîtirî ûtûûro bwega. Nthigenki n’yo kuuma ntugû înu îtindaga gûcaa mîatû ya yo na kanyua nwa kong’o, kong’o, kong’o îndî itiûyûraga îtegwa.

Njûkî n’yo yathaarimirwe n’îthe n’ûntû kuuma ntugû înu îthiyaga îkeethîra nyomba îmbake îgatûûra ku.

Twana, i bwega kwathîkagîra aciari beenu.

Biûria:

1. Mûkûrû ûyû agweteetwe rûgonooni rûrû aarî na nthaka igana?
2. I mbi yatûmûite mûkûrû eeta nthaka ciake akîenda gûcitûma?
3. I nthaka îrîkû yathîkîire îthe?

Mîeri ya Kîitharaka

Mûndondo						
Neumapiri Neumatatû Neumaine Neumataano Aramici Neumaa Neumamoci						
	1	2	3	4	5	
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28					

1. Mûgaano
2. Mûndondo
3. Mûcucuma

Mweri wa mbere
Mweri wa îirî
Mweri wa îthatû

4. Mwirîngo	Mweri wa _____
5. Mûkathara	Mweri wa _____
6. Mûthaano mûcege	Mweri wa îthanthatû
7. Mûkûngûgû	Mweri wa mûgwanja
8. Mûthanthatû	Mweri wa înana
9. Mûgwanja	Mweri wa kenda
10. Nyaanya/Nyeenye	Mweri wa _____
11. Kenda	Mweri wa îkûmi na ûmwe
12. Îkûmi	Mweri wa îkûmi na îîrî

Biûria:

1. Mweri wa mbere wa kwambîiria mwanka na Kîitharaka wîtagwa _____.
2. Baamba îkethagwa mweri wa înana, mweri uyu na Kîitharaka wîtagwa _____.
3. Mweri ûra eekûrû ba Tharaka baathiyaga kwînja ndondo cia gûtuma itheti wetagwa mûndondo, na riîtwa rîngî i mweri wa _____.

Magiita ma Kîitharaka

1. Kîathû Mûgaano, Mûndondo, Mûcucuma
2. Nthano Mwirîngo, Mûkathara, Mûthaano mûcege
3. Thaano Mûkûngûgû, Mûthanthatû, Mûgwanja
4. Mûratho Nyaanya/Nyeenye, Kenda, Îkûmi

Biûria:

1. Karîmi arî mûndaani agîketha baamba. Rîrî ita îgiita rîrîkû?
a)mûratho b) kîathû c) thaano.
2. Mbura ya nthano yuuraga ta mîeri îrîkû _____
_____.
3. Thaano îthingatagwa i mbura ya a)nthano b) kîathû c)
mûratho.

Kîthoomo kîa 5

Kwandîka

1. kûthi	7. kûrîma
2. nathiyaga	8. narîmaga
3. nathiîte	9. nakûrîma
4. akûthi	10. akûrîma
5. naathiire	11. Naarîmire
6. nakûthi	12. akaarîma

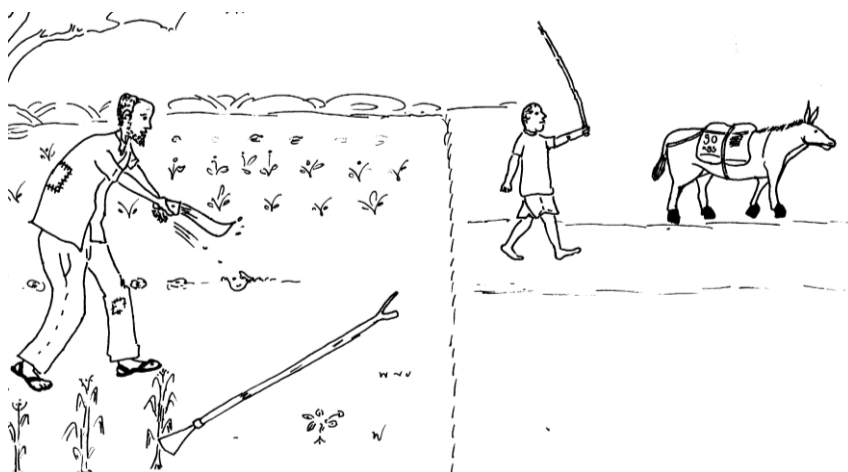
Mantû ma mwarimû: Thingata namba cia marûitwa mama ma kwandîkithia aana.

Bûra ûkaarûtha: *Ûria aana baandîke centenci barî amwe bagîtûmagîra marûitwa mamu monthe. Mantû mangî mara aana babati barûtha marî mbere ûkameethîra.*

Mûtungo

Ûkarîlkana na îrimorimo ntugû îmwê rî, n'ata ûrûtha? Andîka centenci ciîrî kana ithatû ûkîereecaga bûra rîarangia, bûra rîonekaga na bûra wîgua rîakûringithia.

Ūrîmi bwa Tharaka

Mîgambo Îmigeni: karikathi... mîciiri

Nthîgûrû ya Tharaka i nene mûno na îrî na ithaka biega mûno. Gûntû kûmwe kûrî na mûthetu ûmûnoru mûno. Gûntû ta Mûkothima, Nkondi, Tûnyai, Kîbûng'a na Rûngû kûrî mûthetu ûmûnoru na irio ibibuuyaga noo mûno.

Antû ba nteere inu ibaandaga irio bia mîthemba mwanya mwanya. Irio bia kûrîa na bia kwendia n'ûntû bwa gûcwa mbeeca. Irio bira biandagwa n'ûntû bwa kûrîa n'irio ta mpempe, mwere, ndengû, nthoroko, ncûgû, mbooco, ncabî, ncûgûkaranga, mîkwayî, ikwayî bia mîrînyo, biûwa, mababaî, meembe, macunkwa, mabeera, na bingî biingî.

Irio bira biandagwa n'ûntû bwa mbeeca n'irio ta bamba, mpempe cia ngûkû, na bingî biingî ta bibu. Antû ba Tharaka ti kûrîma gunka barîmaga, i barîithagia ng'ombe, mbûri, ng'ondû na bakaiga ngûkû.

Nteere ira irîithagua mûno i Gatue, gûntû ta Marimanti, Gatûnga, na Kathangacîini. Rûteere rwa Îgoki ta Ciakariga na Kamanyaki. Wana Ntugî ibarîithagia na bagatega mîatû. Gûntû gûku i ku kûrîithagua ng'ombe na mbûri imbingî na gûtega mîatû mûno. Kinya ibaandaga mwere, mûnya, ndengû na nthoroko mûno.

Rûteere rwa Tûnyai, gûntû ta Kîthîino ibarîmaga na njîra ya kuurithîria imera rûûyî bakaanda karikathi, mîciiri, nyanya, cukuma wiki, na bingî biingî.

Mpempe, mbooco, ncûgû, ncûgûkaranga, ncabî, bamba na mpempe cia ngûkû ciandagwa mûno nteere cia Mûkothima, Nkondi, Tûnyai na Kîbûng'a. Nteere ino ûrîthi bwîgagua bûrî bûniini mûno.

Antû ba Tharaka rîra bakwenda kwendia into biao bakamataga na mang'ooi, baicikiri na nkaarî. Îndî rîra antû bathiîte ngendo inkubî bakamataga mîrigo yaa na mûgongo, kîongo kana na wiribarû.

Ntugû ino arîmi ba Tharaka batitûmagîra njîra cia ûrîmi ira cia tene, batûmagîra njîra cia ûrîmi cia kîîndî.

Ntûgûûni arîmi batûmagîra maragita na ng'ombe cia mîraaû. Mûraaû ûtûmagîrwa kûrîma na njîra inyingî. N'ûtûmagîrwa gûntû gûtarî kwande kana gûtarî na kîmera kana gûtemeera gûntû kûrî na kîmera. N'ûntû bwa mûraaû antû ba gûntû kûra mûthetu ûrî mûnoru mûno bo ibarîmaga mînda îmînene mûno.

Biûria:

1. Gweta nteere cia Tharaka ira ûrîmi bûbuuyaga mûno.
2. Gweta nteere cia Tharaka ira ûrîthi bûbuuyaga mûno.
3. N'ata antû ba Tharaka bairangaga maciaro mao thokooni?
4. Ûkeegua ûrî mûrîmi rî, i mbi yo wenda kûrîma mûno?

Kaniini na Kabea

Mîgambo Îmîgeni: thigûnkû... maatha...rûûyiû

Ntûûraani yeetû ikwarî na twarî twîrî twa maatha, twabuanene ta ciringi. Tweetagwa Kaniini na Kabea. Akubî ntugû cionthe, twarî tûtu twaceethaga na twarî tûra tûngî twa ntûûra, waagu akubî na mûciî wao.

Gina nabeeraga batigaatugagîrwe naagu nthekanioni, n'ûntû kûringana na wîthîre bwetû bwa Kîîtharaka, ti bwega twana twa twari gûtugîrwa.

Ntugû îmwê Kaniini aatigwa, Kabea eenûka wenka. Kabea agûkinya mûciî, eera gina Kaniini agûtigwa. Gina aamaka mûno n'ûntu oonaga taka mwarî wake akîûmba kwona thîîna njîraani aayîte arî wenka.

Akubî na ntûûra yeetû, ikwarî na îrimorimo rîakaraga kîrîmaani gîa Gîkingo. Îrimorimo rîru rîagiitagîra twana rîgatumeria. Rîarî na riitho rîmwê gatîgatî ka ûthiû na mûtiro waraayîte ta mûkanda.

Kaniini arî njîraani eenûkîite, eegua kumu, kumu nyuma yaake. Akûraitha oona îrimorimo rîru rîyîite, rîkiinainagia nthîgûrû ta rûgurû. Kaniini arûngama kii ta mûtinkû. Îrimorimo rîkûmwona rîakena mûno. Rîamûbûria rîathi n'we, rîamwira îkurunguuni rîra rîakaraga. Îrimorimo îrîaciarîrite gûku îkurunguuni rîru. Rîaciere twana mûgwanja. Twana tûtû twa îrimorimo tûkwona Kaniini

twanjîiria kûthûngûthanga *tua, tua*. Kamwe kauga, "Maama ndîenda kîongo, niû." Kangî na ko kauga, "Maamaa ndîenda njara, niû."

Kaniini aanjîiria gûcûa bûra akaarûtha atoorooke, aume njaraani cia marimorimo. Imaamûreeteere irio, îndî Kaniini ataarîa n'untu maamûreetagîra nyama cia antû. Marimorimo mamu maamûtarîrîte ntugû mûgwanja ciathira mamûrîe.

Rîra Maara aateere gina, i rîo Kaniini aanjîirie kwînja mûrinya ûra akauma nau îkurunguuni rîru. Aatindire kwînja mûrinya ûyu n'untû marimorimo mamaamaga mûthenya unthe, makathi kûguîma ûtugû. Kwoogu, Kaniini naarî na kaanya ga kwînja mûrinya ntugû yonthe.

Ûgoro rîonthe irimorimo rîru rîairagîra Kaniini irio rîkeneete mûno n'untu rîaiyî nyuma ya ntugû inkai Kaniini agaatuîka thigûnkû yao.

Ntugû ya cîirî Kaniini naarî akwînja mûrinya wauma nja ya îkûrungu rîru. Aukunîka na iiga rîa rûbaariû kaingo marimorimo matamenya.

Rware rûgîtema, Kaniini aûka. Aarutaruta iiga rîra rîa rûbaariû mûromooni wa mûrinya. Auma rîmwe rumu ta înyore rîkiuma îkurunguuni. Augia ta rweni marimorimo matikaamwone. Aathi aatiga marimorimo mamaami toro îra nene, makîgonaga nwa ngo'rrrrr! ngo'rrrrr!

Kaniini augia, augia, aakinya bantû kwarî na mûramba ûmûnene. Aathikîiria eegua mûrurumo wa nthîgûrû, îrimorimo rîra rînganiîte n'we. Kaniini aatwa mûramba ûyu. Îrimorimo rîgûkinya rîethîra agûtwa. Rîacûûgia gûtwa rîmûruta ku rîaremwa. Rîacûûgia kwînainia mûramba ûyu rîaremwa.

Kaniini anjîiria kuuga mbu nwa, "Guugu! Guugu! Kabeaaaîî, baabaîî, yîi mbîtîgaani nkûûra na îrimorimo!" N'untû kwarî rûkîîrî mûno, kayu gaake ikeeguîkaga arî kûraaya. Îthe aumbûthûka, aayûkia rûûyiû rwake, kîbanga na mîguî aarumûka rumu ta nthia îrî îmbumbuthûre atarîite naara kayû ga Kaniini kaumaga.

Agûkuîrîiria mûramba ûra Kaniini aatwete, aaciema îrimorimo ariugia meû, arîgiita nkingo. Aagûrûkia Kaniini, beenuka.

Kuuma ntugû înu Kaniini ataaturîrwa kaîrî. Twana bwakaanagua ûntû i banyûkwe, bûkabaathîkagîra. Bwarega bwaûmba kwona

thîna ta Kaniini. Ûkeegua îthe wa Kaniini ategua, Kaniini nakîrîngwa n'îrimorimo.

Biûria:

1. Twana tûtu twîrî twetawa ata?
2. N'ûû oonokiirie Kaniini?
3. Îrimorimo rîarî na meetho magana?

Magiita ma Kîîtharaka

Mantû ma mwarimû: Teetheeria aana gûtunga centenci inyingî bagîtûmagîra mariîtwa mama. Gûku i kîo gîgaatûmka aana bamenya mantû maingî megîi magiita mwanya mwanya na Kîîtharaka.

Kûrûtha	Îgiita Rîonth	Îgiita Rîra Rîrî Oogo	Îgiita Rîakûrûka Nthûti	Îgiita Rîakûrûkire	Îgiita Rîyîite Nthûti
1.kûthi	nathiyaga	nathiîte	Akûthi	naathiire	nakûthi
2.kûrîma	narîmaga	nakûrîma	Akûrîma	naarîmire	akaarîma
3.kûthooma	nathoomaga	nakûthooma	akûthooma	naathoomire	nakûthooma
4.kûmaama	namaamaga	namaami	nakûmaami	naamaamire	nakûmaama
5.kûrîra	narîraga	nakûrîra	Akûrîra	naarîrîre	nakûrîra
6.kwandîka	nandîkaga	nakwandîka	akwandîka	naandîkire	nakwandîka
7.kûruga	narugaga	nakûruga	akûruga	naarugire	akaaruga
8.kwarîa	naragîa	nakwarîa	Akwarîa	naariirie	nakwarîa
9.gûkama	nakamaga	nagûkama	agûkama	naakamire	nagûkama
10.gûkaya	nakayaga	nagûkaya	agûkaya	naakayire	agaakaya
11.kûrîa	arîyaga	nakûrîa	Akûrîa	naarîre	akaarîa

Mîtungo ya Mirûthîre

Kûthi

1. Mûtugi _____ cukuru wendî.
2. Mûtugi _____ cukuru rûû.
3. Mûtugi _____ cukuru rîonth.
4. Mûtugi _____ cukuru îco.
5. Mûtugi _____ cukuru rûkîrî.

Kûrîma

1. Kariûngi	_____	weendî.
2. Kariûngi	_____	îco.
3. Kariûngi	_____	rûû.
4. Kaariûngi	_____	îndî.
5. Kariûngi	_____	îgoro.
6. Kariûngi	_____	rûkîîrî.

Kûringa

1. Kîrema	_____	mûbiira îndî.
2. Kîrema	_____	mûbiira îgoro.
3. Kîrema	_____	mûbiira rîonthe.
4. Kîrema	_____	mûbiira îco.
5. Kîrema	_____	mûbiira rûû.
6. Kîrema	_____	mûbiira rûkîîrî.

Kîthoomo kîa 6

Kwandîka

Bûra mbarithia ithingatanaga

1. <u>Ûguaya</u>
2. <u>Ûrua</u>
3. <u>Atienda</u>
4. <u>Yiesu</u>
5. <u>Mwîtîgie</u>
6. <u>Nayûkiirie</u>
7. <u>Kûbakinyîria</u>
8. <u>Atongoria</u>
9. <u>Kubacookeria</u>
10. <u>Ngai</u>
11. <u>Bai</u>
12. <u>Mai</u> tha
13. <u>Kaiga</u>

Bûra ûkaarûtha 1: Thuura mariîtwa kuuma aga rungu mara makaûyûrîria centenci ino bwega:

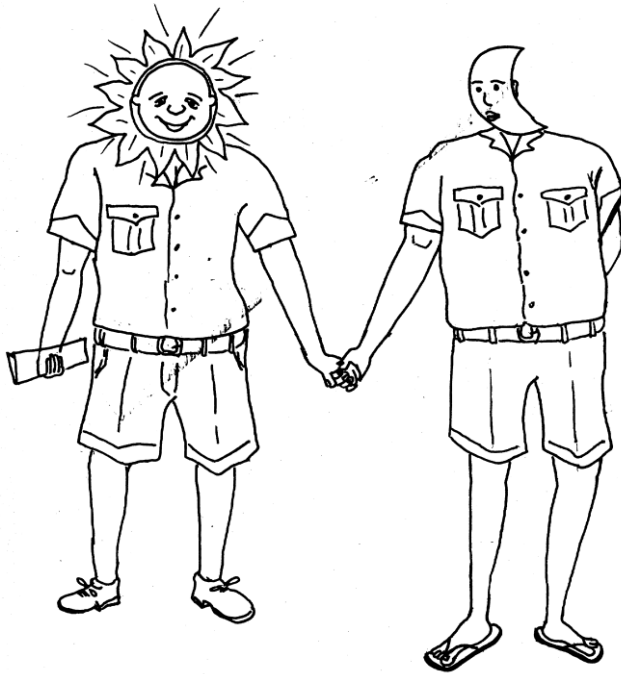
- Yiesû ûguaya ûrua atienda
1. _____ wetû i ndagitaarî wa mma
 2. Aandûmîrie _____ bwa ûkî.
 3. Mûrîithi arî _____ mûno.
 4. Njerû _____ kûthi kûrîithia

Bûra ûkaarûtha 2: Ceria mariîtwa mama kuuma rûgonooni rwa “Mweri na Riûa:” ûkauma, kwao, Mûruayia, akeeneeria.

Mûtungo

Ta thûgaania nûthiîte thokooni ya Ciakariga ntugû ya thoko.
Andîka into bitaano bira wenda kûgûra.

Rûgono rwa Mweri na Riûa

Mîgambo îmîgeni: gûkeethania... mûkunu

Tene mûno mweri na riûa baarî nthaka cia muntû ûmwe. Nthaka inu ciendeene mûno na kagiita konthe baathiyanagia na baarutaga ngûgî bûmwe.

Ntûûraani ikwarî na mwarî ûmûthongi mûno, ûra mweri na riûa ciakeethagia imûgûra. Kagiita kara nthaka inu ciathiire gûkeethania, mwarî abeera atîrî, “Gûtirî we nkûmena gatîgatî keenu n’ûntû bûbuaneene kiriri.” Riûa eegua ûgu aacûa bûra aakaarûtha mwanka mwarî amwende, amene mweri.

Kagiita gatarî karaaya mwarî eera nthaka kîatho gîa kûûya kwao gûkeethania. Kwoogu nthaka ciathi kwîthuuranîra kenda ciîya gûkeethania. Riûa aacwa bûra akeeneeria mweri kaingo mweri amenwa. Riûa eera mweri “Mûruayia, tûthi tûkathambe muurooni.”

Rîra baakinya muurooni, riûa eera mweri amûthambie mbere. Mweri aathambia riûa mwanka aathera ce. Îndî kagiita ka riûa kûthambia mweri gagûkinya, riûa aatûûrîria mweri mûkunu na ntondo. Riûa oona bûra mweri aagîta rûko aakena mûno aumîra muurooni aathi gûkeethia mwarî ûra. Mweri eegua nthoni mûno mwanka aaremwa kûthi akubî na mwarî. Riûa eendwa i mwarî amûgûra. Kuuma ntugû înu riûa riumaga mûthenya, mweri ûkauma ûtugû n'ûntû boonana ibakaarwa. Mwanka neendî mweri ûtaathamba uuma rûko rwa mûkunu na ntondo mûgongo wa uu.

Biûria:

1. Mwarî ataûmba kwenda riûa kana mweri,ûmwe nkûrûki ya ura ûungî n'ûntû _____.
2. N'ûû waathambiirie ûra ûngî bwega?
3. Imbi n'ûntû mweri ûtathararaga ta riûa?

Thoko ya Ciakariga

Mîgambo îmîgeni: gatindiri... ûkabua nkure mwan'wa Riûngû... ûthukaga ncengero na nkamîrwa ûteene... ndeera kagûrû mboya... îgana bûra gûkeere... ncengero... ga gwîcûnia gatirî ûrûrû

Mûthenya ûmwe taata n'eethuuranagîra athi thokooni Ciakariga. Baathiîte na mûcoore wake eetagwa Ciambaaû mwekûrû wa Nteebua.

Ciambaaû arî mwekûrû ûmwega mûno na nendeete twana mûno twa ntûûra yeetû ya Makomango. Mûthenya akiîte twana twethîranaga wake ndo wakaingo tûkuundua ûcûrû.

Ntugû înu taata aathiîte kwendia mîgeka na nkoobia cia ndara ira baabu aatumîite. Ciambaaû n'we aarî na iciati na mîgeka îmkai. Antû ba kuuma nteere ingi ta Gîkûyû na Îkamba ibaayaga kûgûra into bia ndara ntugû ya thoko ya Ciakariga.

Taata eeranîrîtie ta îng'ooi. Ûkîmwona wayaga kuuga i njogu! Ndaathûngûthangaga nwa tua, tua, tua, nkiugaga "Guri, guri, taata akaaya na mîkwayî". Karîithi wetû, ûra mûkûrû kîrî nîu aambîira, "Ûkaabua nkure mwana'wa Riûngû woû ûthukaga ncengero ya kayaû ûteene." Nkwîgua ûgu ndaathûûra mûno. Naani ndamûcookeria ndamwîra, "Ûkaarigîiria ndîa ingî, weegua ntiithingata bataata na Ciambaaû taata aangûrîre." Warîru ndaarinyûka rinyû mberekerete njîra ya muuro wa Gîtuma.

Ndaugia, ndaugia, ndaugia nkîrîîkanaga na antû beendamîite naani mbîtîtie kîrîma gîku gîa Kîyege.

Rîra ndaanogire mûno indaathûgaaniirie kûnogoka mûgunyeeni wa mûgaa. Ndî waagu, gatindiri kamwe kaaya gakûrûkîite. Kambûûria, "Ûy'wakwa, n'ûû weteereete aaga?" Ntiragacookeria ndakaûria, "Kûrî eekûrû warîikana na bo baîrî baîrîite mîrigo îmingî mûno?" Gatindiri gaku kambîira, "Yîî". Ndeegua ûgu ntaanogana na ko kaîrî. Ndaûka ndeera kagûrû mboya! I niû ûyu ntwete kîrîma ntarîite Ciakariga.

Ndî kîrîmaani kûra îgûrû nthiite woogu, ndeegua naagu kîthakaani, kaba, kaba, kaba ta mûntû agûkaba nthuga. Waagu waagu ndambîiria kwinaina kere, kere, kere n'ûguaya. Nkîraitha nyuma yakwa ndoona nyamû îgana bûra gûkeere yîyîite na gacangiri ka mbûri.

Nkwona ûgu ndaathitimûka nkiugaga, "Yîyia taata nkûrîîgwaî!" Kanthî bataata bataarî araaya mûno! Bakwîgua kayû gaakwa, Ciambaaû aûria taata, "Ûyu i Kamene kana?" Taata aatiga aaringania mûrigo ûra eerîite wa mîgeka nthî, mpu! Aûndûka na

rwîro. Tûkûrînkana ndaagwa nthî maka nkîbeebaga ta mbiti îndathe. Ciambaaû aûria, "I mbi? I mbi? Ciangai!" Wagu wagu, mûkûrû ûmwe aumîra akamatanîrîtie mpogoro cia mîatû. Bataata bakûmûûria kana kûrî nyamû aroona, mûkûrû ûyu abeera, "Twanga ndeegwa îngî îkûrîa rûteere rwa njîra? Gûtirî gîntû kîngî ndaroono njîraani!"

Ndaageriirie kûbeera wabu indooneete nyamû îndî baarega gwîtigia. Magûrû maakwa mataarî na inya. Ndainainaga ta rûgurû wana kûthi kwandema.

N'ûntû gûtirî bûraaya bûtarî mûthia, twathi bataata beeranîria mîrigo yao kaîrî twakinya thokooni.

Tûgûcooka mûciî ûgoro ndaaturwa mûno i taata n'ûntû bwa kûmûthingata thokooni ataambîrîite. Cûûcû akûûyîira agû aambîra, "Kamene, tiga kûrîra n'ûntû gagwîcûnia gatirî ûrûrû."

Biûria:

1. Ûkîmwoona waayaga kuuga n'îng'ooi, mwekûrû ûyû n'ata aakari?
2. I mbi kamene eendeete kûrîa mûno?
3. Kamene naathiire thokooni? Ikî?

Rwaria Rwakwa Magiita ma Kîitharaka

Kûrûtha (<i>Infinitive</i>)	Îgiita Rîonthe (<i>Present Habitual</i>)	Îgiita Rîra Rîrî Oogo (<i>Present</i>)	Îgiita Rîakûrûka Nthûti (<i>Recent</i>)	Îgiita Rîakûrûkire (<i>Distant Past</i>)	Îgiita Rîyîite Nthûti (<i>Immediate Future</i>)
1.kûthi	nathiyaga	nathiite	akûthi	naathiire	nakûthi
2.kûrîma	narîmaga	nakûrîma	akûrîma	naarîmire	akaarîma
3.kûthooma	nathoomaga	nakûthooma	akûthooma	naathoomire	nakûthooma
4.kûmaama	namaamaga	namaami	nakûmaami	naamaamire	nakûmaama
5.kûrîra	narîraga	nakûrîra	akûrîra	naarîrîre	nakûrîra
6.kwandîka	nandîkaga	nakwandîka	akwandîka	naandîkire	nakwandîka
7.kûruga	narugaga	nakûruga	akûruga	naarugire	akaaruga
8.kwaria	naragia	nakwaria	akwaria	naariîre	nakwaria
9.gûkama	nakamaga	nagûkama	agûkama	naakamire	nagûkama
10.gûkaya	nakayaga	nagûkaya	agûkaya	naakayire	agaakaya
11.kûrîa	arîyaga	nakûrîa	akûrîa	naarîre	akaarîa

Kûringa

1. Kîrema _____	mûbiira îndî.
2. Kîrema _____	mûbiira îgoro.
3. Kîrema _____	mûbiira rîonthe.
4. Kîrema _____	mûbiira îco.
5. Kîrema _____	mûbiira rûû.
6. Kîrema _____	mûbiira rûkîîrî.

Biûria biingî:

1. Karîmi _____	îgoro (kwînuka).
2. Mûtûûra _____	îbuku riake rûû (kûthooma).
3. Mûguîmi _____	Kîthakaani kîao îndî ûgu (kûguîma).
4. Twinthe _____	amwe îgoro (kwînûka).
5. N'ûû ûtakûmenya rîra bacûcû _____	(kûûya).
6. _____	mwarimû akîîya (kwiina).
7. Kanyua _____	kîthetî giake îndi (gûtuma).

Kîthoomo kîa 7

Kwandîka

Mariîtwa ma kûgwatithania mara mangî

1. bwa
2. wa
3. kwa
4. nwa
5. t'wa
6. gîa
7. rîa
8. ma
9. kîa
10.bia
11.cia
12.ga

Bûra ûkaarûtha: Tûmîra mariîtwa mama marî aga îgûrû kûûyûrîria twanya tûra tûtigîitwe.

1. Ng'ombe _____ baaba nîraiyirwe ûtugû.
2. Rûgono _____ kurû na mbiti rûrî ntheko mûno.
3. Mûciî _____ cûûcû ûrî kûraaya mûno.
4. Karamu _____ Kagendo gakûûra.
5. Iraatû _____ Mûthoomi ibigwita

Mûtungo wa Îrî

Mantû ma Mwarimû: Aana nwa baandîke wa bûra bakeenda twanyaani tûtû tûtigîitwe.

1. I mbendeete nyama cia _____
2. Ntiendeete nyama cia _____
3. Mbendeete wîkîra nguo î _____
4. Kabûri nendeete kûthooma _____
5. Kabûri atiendeete kûthooma _____
6. Kîrema nakwenda _____
7. Kîrema atikwenda _____

Aturi

Mîgambo îmîgeni:

bariîtwa ... (riîtaagu) ... mboboi ... aanoora ... rûûyiû ...îtara ...
aathûûrima ...

Tene mûno ikwarî na aturi baarîlkanaga mûgumooni wa Kîthikî. Mûgumo wa Kîthikî warî kûraaya mûno, mûno na mîciî yao. Naagu i noogo baaturagîra into bia mathaga. Aturi babu baarî akûrû barî na mîciî yao na ûmwe wao aatigûite mwekûrû wake arî na nda.

Naagu ntûûra yao ikwarî na îrimorimo rîmwe rînene mûno. Îrimorimo rîru rîkûmenya mwene wa mwekûrû ûyu ataarî ku rîatua gûkara rîkîyaga kûmûtaîra rûûyî.

Îgiita irîakinyire rîa mwekûrû ûyu kwegwa mwana. Gûtaarî muntû ûngî akubî akîûmba kûmûteetheeria kûgîa na mwana, tatiga îrimorimo rîru. Rîra mwekûrû ûyu aagîire na mwana, îrimorimo rîru rîayûkia mwere rîathia rîarugîra mwekûrû ûyu mathio. Rîkîmûnenkera rîamûtiimîria rîamwîra, “Gin’wa Bariîtwa îka mathio ...gin’wa Bariîtwa îka mathio ...warega î! Ûkaarîa ndaa cia Bariîtwaa.”

Îrimorimo rîru rîathiire mbere kûrûtha ûgu ntugû cionthe mwanka ntugû îmwewe mwekûrû ûyu eethîra agaakua i yûûra. Aakarîite îgiita rîraaya agîcwaga muntû wa gûtûma kîrî mwene atakûmwona mwanka mûthiani abanga gûtûma nyoni.

N’untû ataiyî i nyoni îrîkû agaatûma, aarûmire mwere na mûnya aamincîra nyoni cionthe nja. Nyoni ithiîte mbere na kwoya woogu, mwekûrû ûyu eeta îcea arîûria, “Ngagûtûmaî, ûthi ûkauga ata?” Îcea rîacookia, “Nthi nkauga *kuu ku ku, kuu ku ku.*”

Eeta kaûgî kamûcookeria kamwîra,

“Nthi nkauga,

Mûturi ûgûturaî, kaangiriri.

Tura ûgînturîraî, kaangiriri.

Tûyiû na mîkuaî, kaangiriri.

Nkwîre maneneî, kaangiriri.

Mûkooor’watigireî, kaangiriri.

Aagea na kaanaî, kaangiriri.

Aayûkîrua n’îrimoî, kaangiriri.

Rîkîmwîragaî, kaangiriri.

Gin’wa Bariîtwa ka mathio.

Gin’wa Bariîtwa ka mathio.

Warega î! Ûkaarîa ndaa cia Bariîtwa.”

Mwekûrû ûyu aatûma kaûgî kîrî mwene. Kaûgî kaabuurûûka kaathi, kaathi, kaathi mwanka gwatuga. Gûgûtuga gaakinya mûti kaaraarîra oogo. Gûgûkea rûûni rûkîîrî kaabuurûka kaathi na mbere na rûgendo rwako mwanka gaakinya mûgumooni wa Kîthikî mbere ya gûtiratuga kaîrî. Gagûkinya koona aturi bara. Kaathi

gaakinya mûkûûni warî akubî na agu aturi baaturagîra kauga ntûmwa ya mwekûrû ûyu aagatûmîite.

Rîra akûrû beegiirue ûgu, mûkûrû ûmwe eera bara bangî bakire kenda eegua bwega. Kaûgî gaacookeeria kaîrî. Mûkûrû ûra aatigîite mwekûrû wake arî ûmûrito auga n'we aareeteretwe ntûmwa înu. Akûrû bara bangî bamwîtîgîiria kwînûka. Mûkûrû ooyire mîrigo aagwata njîra *ka, ka, ka ka*, mwanka aakinya mûciî wake nyuma ya ntugû iganoona. Rûgendo rwarî rûraaya mûno. Rîra aakinyire îrimorimo rîtaarî rîkûûya. Mwekûrû amwîra bûra aanyamaaragua n'îrimorimo rîru. Mûkûrû ûyu aabanga nakaarîûraga.

Mûkûrû aamba aathûûrima mûciî wake unthe. Rîru aanoora mpiû, ibanga, na mîguî aathûkia aatwa îtara îgûrû. Waagu, waagu îrimorimo rîaya rîkîambagîiria kûûria mwekûrû ûra, “Gin’wa Bariîtwa, îrî kû nkima? Ciaûra îmunthî ingaakûrîa!” Rîacooka rîauga, “Wa! inkwîgua muntû mûrûme akînunka gûkû!”

Mwekûrû ûyu arîra, “N’ûkûnthekeera n’ûntû nwiyyî ndî ninka.” N’ûntû îrimorimo rîru rîtaiyyî kana mwene mûciî naarî ku rîambîiria kwina mboboi wabûra rîamenyeeretie. Warîra rîkeneete mûno rikiinaga nwa *tiri, tiri, tiri* kabaakî mûrîo rî, mûkûrû ûra nakûgûrûka mpoora nakûriugia rûûyiû *mpaû, mpaû, mpaû* rîkiugaga, “*Guugu, guugu*, wabûtha mbugithe muntû mûthûme nakûnunka aaga,” mwanka rîakua cwe.

Kuuma ntugû înu mûka ûyu ataacooka kûthîînua n'îrimorimo rîru kaîrî.

Biûria:

1. I nyoni mbi mwekûrû ûyû agweteetwe rûgonooni rûrû aatûmire kûrî mwene?
2. Mûkûrû mwene mûciî ûyu agweteetwe rûgonooni rûrû aarutaga ngûgî mbi?
3. Ûrîthûgaania aturi baba bagweteetwe rûgonooni rûrû baaturaga into ta birîkû?

Rûûtha rwa Thigûnkû

Mîgambo îmîgeni: abu... mûkea... kengakenga... rûûgûrû...
manduanga... kûgega

Mwanka mûthiru Ndicemba, baaba n'atwîrire twîthuuranîre
tûkariûngîre ba cûûcû Mwambasa.

Rîra twarî noogo, itwakeneete mûno n'ûntû bwa kwona na
gûkarania na ba cûûcû na twana twa abu.

Twatindaga gûceetha, kûrîa, na kûnyua. Ba cûûcû ibaakeneete
mûno mûno, kwîgua tûri na bo nyuma ya îgiita rîraaya mûno.

Abu naarî na nkaarî întuune tunî, îra aatûriûngagia n'yo gûntû
kwingî mûno. Atwira twona îria rîînene rîgana mûkea. Rûûyî rwarîo
rwakengakengaga ta mabaati. Gûku îriani rîru ikwari na meeri
inyingî mûno igana ta kîrîma gîa Kîyege. Twauma agu twerekera
mûtambooni wa nkaarî ya mwanki.

Waagu waagu, tweegua gûû, gûû. Abu atwîra înu i nkaarî ya
mwanki yîyîite. Wee! Tûkîraithîriaî, n'îndaaya ta mûkanda kana
barabara.

Ntugû ya kûûya, itwarî na wîra înene mma n'ûntû bwa
kûthuuranîra mîrigo. Nkûmenya itwînûkîite nkoro yaakwa yaatua
kûringa, nku, nku, nku i mûthûûro n'ûntû nteendaga twînûka na
mpwî.

Waagu waagu, cûûcû ambîira, "Ûy'wakwa, tîga kûthûûra. Ka
mbeeca ino ûkaagûra mûgaate."

Tûrî nkaarîîni kuuma nyomba kûthi mbaciini ndeegua, "gruuu
mpu, mpu, mpu!" Ndaamaka ndaathûngûthua nkaarîîni ndaatiira
rûûgûrû rwa yo, ndakarithua gîtîîni kaîrî.

Maami na baaba beegua ûgu baamaka mûno. Nkîraitha nja î!
"Wee!" Tîîri nîkûûmbûka ta gîkî nikî. Kûgûrû wa nkaarî ikwarî
gûkuuma kwaingirita makinya ta îkumi na maîrî ûgu kuuma agu
twaarî. Nyuma ya nkaarî n'yarî îkwanjîria kûgwata mwanki.
Nkwona ugu ndaathitimûka, ku! Ndaathûngûthîra baaba nkiugaga,
"Yîyia baaba tûkûbîiraî!"

Maami akwona ûgu aûka na manduanga, aayûkia mûbuko unka. Baaba n'we aangwata njara twauma nkaarîni tukîringanaga na antu bara bangî mwîrangooni.

Tûrûngi tûgegeete woogu, tûkîraitha twona tuukû barabaraani. Ndeegua ûûi, ûûi. Nkaarî ya boorici yaya. Baacî twarutarutwa agu akubî, tweeteera matatû îngî.

Kuuma ntugû înu, wana îmunthî tûrî ndirikanaga ûntû bûbu nkainaina.

Biûria:

1. Nkaarî ya abu yaarî ya rangi îrîkû?
2. Gweta gûntû kûthatû kûra twariûngiirue n'abu?
3. Kûgûrû gwa nkaarî kwarî gûgûkûûka kwathi bantû agana ata?

Rwaria Rwakwa

Gerekania mîtungo îno bwega

Mwarimû: Aana bagerekania centenci bwega kûringana na bûra mantû mama maarîrîrîtua mathingatanaga.

1. Karîmi nakiire.
2. Karîmi narûmire mwere mûrûrûûni
3. Karîmi naarariirie mwere
4. Karîmi neerire mwere

Kîthoomo kîa 8

Kwandîka

p na mp

1. gapandi	2. mpandi
3. gapaaû	4. mpaaû
5. gapîndî	6. mpîndî
7. gapempe	8. mpempe
9. gapara	10. mpara
11. gapogoro	12. mpogoro
13. gapang'a	14. mpang'a

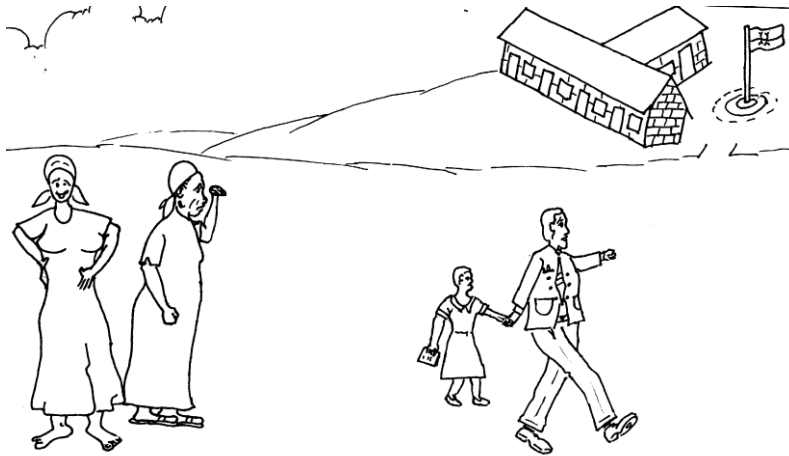
Bûra ûkaarûtha: Ceria mariîtwa mara maûmba gûtûmîrwa kûûyûria twanya tûtû kuuma mûrabaani ûyû ûrî aga îgûrû.

1. Îng'ooi rîakwa rîragwîre rîgîtwa _____ kaniini.
2. _____ kara igakûthûngûtha mûno.
3. Kamani arâtûgîirie mwatû _____ ka mûtî kaabûka.
4. Akunîkîite gîkuru kînene na _____ ni kaniini.
5. Ategeete mwatû na _____ îgana bûra gûkeere.

Mûtungo

1. Ntiendete wîkîra nguo î _____
2. Mbindete kûnyua _____
3. Ntiendete kûnyua _____
4. Mbindete kûrîa _____
5. Ntiendaga kûrîa _____
6. Cûûcû eendaga kûthi _____
7. Cûûcû atiendaga kûthi _____

Kúthooma na Thîîna

Mîgambo îmîgeni: mûraara... kûng'enta... kîanda... nkumbo...
comba ... kaunangara... akîbuutagia

Ndî mwana ûmûniini ndaakaraga mûno na cûcû wa mûka eetagwa Ciamagane. Cûcû ateendaga nthi cukuru n'ûntû bwa kûrîithia tûbûri na tûyaû. Ntugû îmwe baaba ambira cukuru wengwa, amwe na kwîgua cûcû naaregeete naani. Rîra ndeenûkire mbumîite cukuru thaa thiita, ndeethîre cûcû arîithîtie tûbûri na tûyaû ang'enteete ta mbiti ya mbura. Cûcû anjîîria, ambîira, "Kîanjûri, îmunthî ûtirûma gîntû, Ciegûna, ndaina na beetû."

Wa ta mathee ûtugû bûbu ntaarûmua gantû. Rûûni ndaaraûkire rîra Maara aateere gina, ndaacûûgia gûtûra kîanda gîa cûcû ngîceria mûraara, kîarema.

Gûkwereerûka, ndaakunda rûûyî na nkumbo ndaathamba kaingo nthi cukuru. Cûcû akwona nkûthamba, aagwata kaunangara. Auga, "Aba îgûna, ntaakwîrire aana ba aarî batithoomaga."

Baaba akwîgua ûgu aumîira. Aûria, "Maitû, n'ata bûkuugaî?" Cûcû aanjîria kûmûthetia na kûmûrumanga akîmwîraga "N'ukwenda gûta mwana na comba i kî?" Cûcû baathi mûndaani barî na maami. Auga naani nkarîithie. I rîo baaba aayûkiirie nguo ciakwa cionthe, aambîira tûthi taûni naara aakaraga akîrutaga ngûgî ya biacaara.

Rûûni cûûcû ayîite kûmbûyîra eethîre nthiire cukuru. Cûûcû aambûyîre cukuru akîbuutagia mûno îndî mwarimû aarega naani. Îndî n'ûntû indendeete cûûcû, ndauma kîraciini ndaathi ara aarî. Nkûthi ambîira, "Twînûke."

Twînûkîite na cûûcû tweegua, buu, buu, buu. Tûgîcûûbîria twona nkaarî yathithîue i mwarî wa baatîrî. Yaya yarûngama, ndoona mûruayia auma ku. Ambîira, "Cûûcû nagûkûremia. Ûkathooma kinya woû nwa ûthithie nkaarî ta mwarî ûyû.

I rîo ndeerire cûûcû nîû ndîenda kûthooma. Kuuma ntugû înu twathûûrana n'we kûrû. Ndaathi gûkara na baaba nkîthoomaga nkiumaga taûni. Îndî itwacookire twendana na cûûcû kaîrî, mwanka aatua kûndeetagîra îria na nyama cia mbûri.

Biûria:

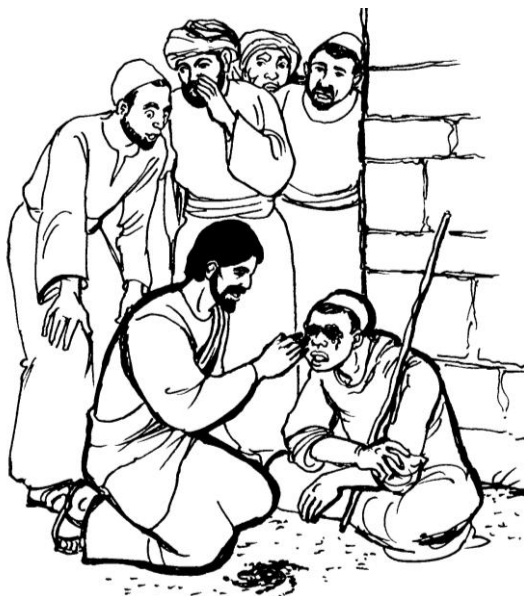
1. N'ûû aumire nkaarîîni?
2. Cûûcû eetagwa ata?
3. Kaunangara i ta kuuga ata?

Ntûngi Yaatua Kwona

Acamaria baingî ibeetîgiirie Yiesû n'ûntû bwa bûra mûka ûyu augire. Mûthiani Yiesû aathiyania nabo bwa taûni yao. Aakarire nabo ntugû ciîrî. Baingî beetîgiirie Yiesû bakwîgua ntûmwa ciake, na banjîria kwîrana, Na mma itwiyî n'wee mwonokia wa nthîgûrû!

Yiesû akûrûkûite na njîra oona muntû atwîre arî ntûngi kuuma gûciarwa. Arutwa baake bamûûria, “Mwarimû, n'ûû eeyiirie kaingo muntû ûyû aciarwa arî ntûngi? N'we kana n'aciari baake?” Yiesû abeera, “T'ûntû bwa meeyia maake kana ma aciari baake. Aaciarirwe arî ntûngi kaingo inya ya Ngai yoonekana îkîruta ngûgî kîrî wee. N'wa mwanka tûrute ngûgî ya ûra aantûmire îndî kûrî mûthenya, mbere ya ûtugû bûûya tûremwa kûrûtha nwa ata. Îndî ndî nthîgûrû, i niû weerû bwa nthîgûrû.”

Yiesû akuuga ûgu aatuîra mata nthîgûrû aarinda ntondo namo, aaka yoo ntûngi înu meetho. Amîira, îthi ûthambe kîriani gîa Ciroamu.” (Ciroamu ita kuuga, gûtûmwa.)

Muntû ûra ntûngi aathi aathamba meetho maarancûkia, eenûka akîonaga. Atûûri na bara bangî baamwonaga mbereeni akîromba antû ûteethio, bakûmwona baûrania, “Anga muntû ûyû tûûra arakaraga akîrombaga antû ûteethio?” Bamwe bauga, “N’we. Îndî bangî nabo bauga, “Arî t’we, ibakûbuanana.” Muntû ûra arî we wengwa auga, “I niû.”

Bamûûria, “N’ata gûtuîkire kaingo ûtua kwona?” Abeera, “Muntû ûra agwîtwâ Yiesû arindire ntondo aambaka yoo meetho, aambîira nthi Ciroamu nthambe. Nkûthi ndaathamba, warîo ndatua kwona”. Antû bamûûria, “Ikû arî îndî?” Abeera, “Ntiyî.”

Muntû ûyu airwa kîrî Abaricai. Ntugû înu, Yiesû aarindire ntondo aaka muntû ûyu yoo meetho kaingo atua kwona, yaarî ntugû ya cabatû. Abaricai bamûûria bûra wakarîkîite kaingo atua kwona. Muntû ûyu n’we abeera, “Aambakire ntondo meetho, ndaathamba ndaatua kwona.” Bamwe ba Abaricai bauga, “Muntû ûyû atiûmba kwîgua aumîite kwa Ngai n’ûntû atikûthingata waatho bwa cabatû.”

Îndî bangî nabo bakaûria, “Naata mwîyia aûmba kûringa biama bikari ta bira aringîite?” Banjîiria kûgea na mwathûkano. Baûria muntû ûyu kaîrî, “N’ûntû i woû ooririe rî, ûriuga ata?” Muntû ûyu abeera, “Wee i kîroria.” Atongoria babu ba Ayaundi bateenda gwîtgia kana muntû ûyu aarî ntûngi, mbereeni mwanka beeta aciari baake. Babaûria, “Mwana ûyû n’weenu? Na buugaga aaciariwe atakwona? Aabu n’ata îndî gûkarîkîite kaingo atua kwona?”

Aciari ba muntû ûyu babeera, “Bûra twiyî, gatwiyî i mwana wetû, na aaciariwe atakwona. Îndî bûra gûkarîkirwe kaingo atua kwona, kana n’ûû atûmîite atua kwona, tûtiiyî. Mûûrieni, i muntû mûgima nwa eebarîirie wengwa.” Aciari baake baugire ûgu n’ûntû ibaakuthûkaga atongoria babu ba Ayaundi, n’ûntû ibaarî bakuuga muntû ûra akauga nagwîtgia Yiesû, bakaamwîra atigaakinye kîromberooni kaîrî. Kwoogu intûma aciari ba muntû ûyu baugire, “I muntû mûgima mûûrieni.”

Beeta muntû ûra kaîrî bamwîra, “Ta kîra Ngai! N’ûntû itûkûmenya muntû ûyû i mwîyia!” Muntû ûyu abeera, “Ûroîgua i

mwîyia, kana ti mwîyia, niû ntiyî. Bûra mbiyî ka mbiyî ndaraarî ntûngi îndî îndî inkwona.” Atongoria ba Ayaundi bamûûria, “N’ata akûrûthire? N’ata atûmangire ûtua kwona?”

Muntû ûyu abeera, “Anga ntirabwîra, tika bûtireenda kûthikîria. I ciakî bûkwenda mbwîra kaîrî? Ka bûkwenda gûtuîka arutwa baake na biû?” Bamwîra, “I woû mûrutwa wa muntû ûyu, tiû tûrî arutwa ba Muca! Tiû twiyî Ngai aariirie na Muca, îndî tûtiiyî kûra muntû ûyû we aumîite!”

Muntû ûyu abeera, “Îbûûbû ûntû, î bûtiiyî kûra aumîite, na îndî natûmire ntua kwona! Twiyî Ngai atiîgagua eeyia, eegagua ûra amûtîiyaga na arûthaga kwenda wake. Kuuma nthîgûrû yaûmbirwe gûtirî wee eegagua muntû atûmîite muntû acierwe arî ntûngi atua kwona. Kwoogu ûkeegua muntû ûyû atiumîite kwa Ngai, gûtirî bu akîûmba kûrûtha.”

Aatongoria babu bamwîra, “N’ata ûgûtûrutananga îndî nawe, muntû aciarîrîtwe meeyiani na aakûrîra ku?” Bamwîngata auma kîromberooni.

Yiesû akwîgua ûgu atongoria babu baarûthire, aacwa muntû ûyu. Akûmwona amûûria, “Woû n’ûgwîtigia mwana wa muntû?” Muntû ûra amûûria, “N’we ûû itû mwîtigie?” Yiesû amwîra,

“Ûkûmwona, n’we akwaria nawe îndî ûûgû.” Muntû ûra amwîra,
“Mwathani, ngwîtîgia.” Amûturîria maru amûgonga.

(Njoana 9:1-38)

Biûria:

1. I meeyia ma ntûngi matîmîite yûûra meetho? N’ata ûkûmenyanga?
2. I gîtûmi kîbi Yiesû eeyanire gîa kûûra meetho wa ntûngi îno?
3. N’ata Yiesû eerire ntûngi îno îrûthe? N’yamwathîkîire?
4. N’ata wakarîkire ntûngi înu îkwathîkîra Yiesû?
5. N’antû barîkû baathûûrîre i Yiesû? I kî n’ûntû ûkûthûgaania ûgu?
6. N’ûkûûyî bûrîkû bwarî oo bwa kwonania Yiesû nooriirie mûntû ûyu? I baaû bagwatagîira rûgono rwa ntûngi înu yooriirue?
7. Kûrî antû baathûrîre n’ûntû bwa muntû ûyu arî ûmûûru meetho, n’ata ûkûmenyanga? Ceria bantû ara agûkwîra ûgu.
8. Rûgono rûrû i rwa Atharaka?
9. Yiesû narîîrie mûthemba ûngî wa kûûra meetho mûthiaani wa rûgono rûrû. N’ata eendaga kuuga?
10. N’ata Yiesû eendaga kuuga rîra augire, “I niû werû bwa nthîgûrû”?

Rwaria rwakwa

Bûra ûkaarûtha: *Mwarimû: Aana bagerekania centenci bwega kûringana na bûra mantû mamû marîrîrîue mathingatanaga*

1. Mûtua nathiire kûrîithia
2. Mûtua narugûrîire mbûri
3. Mûtua nagwatire rûbûri
4. Mûtua nakamire ng’ombe

Kîthoomo gê 9

Kwandîka nd

1. ndamata
2. nduru
3. ndara
4. ndarû
5. gapandi
6. îndî
7. îîndî
8. mûndaani
9. mûûnda
10. andîka
11. kîrundu
12. mwindu
13. mwandi

Bûra ûkaarûtha: Cûûgia gûceria mariîtwa mataano rûgonooni rwa mbere rwa kiumia gîkî mara marî na **nd** mwanjîîrîooni kana gatîgatî ka riîtwa. Êkaarûtha ûgû nyuma ya kûthooma rûgono.

Mûtungo

Aana nwa baandîke centenci ta cîîrî ûgu kana ithatû kûthirîkîria ngono ino cianjîîrîîtue.

1. Êkeegua ndî gapandi nkabûûta _____
2. Êkeegua ndî nduru, nkoona kurû yîyîite nara ndî îgîkûûmaga

Ntugû ya Mbura

Mîgambo îmişeni: mariûa makûrû... nteebaarîrîtie... gûkunia...
kîthiene

Ntugû îmwê mbumîite mûciî ntheite Gatûnga mariûa makûrû, ndî njîraani mbura yambîiria kuura nwa, Paaaa! Ndauga, “Kîrûgû mma nkuurîrwa!” N’ûntû ntaarî na mwaburî wa gwîkunîkîra na uu, nguo ciakwa ciakora rûûyî nthûti. Ndambîiria kwîgua mpîo na kwinaina mûno. Ndeebîira na nkoro, “Ai, ntagîkamata kabuuti kara gakwa, Ntamwînja? Ntaarî na bûngi bwa kûrûtha, tatiga kûûmîiria ta muntû mûrûme mwanka ndaakinya.

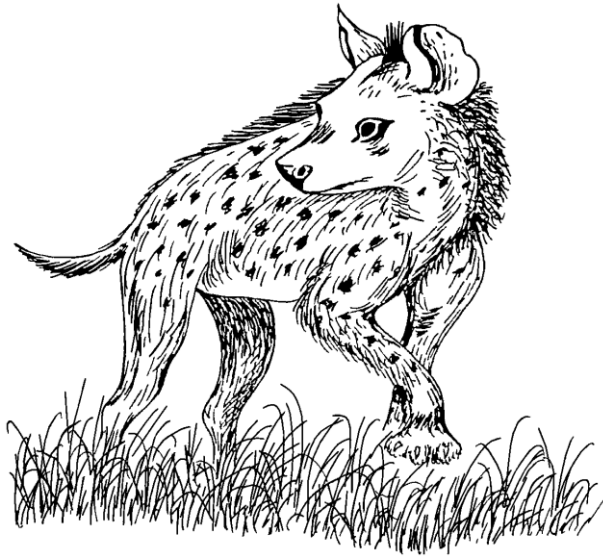
Antû bakûmbona bûra ndaurîrîtwe bûgana baakuûka na ntheko. Nkîbaûndûkîra karaagi kara ndaarî na ko ga gwîkinyîiria kaamonyoka. Ndaateenderia ndaringana nthîgûrû mpu! Ntaamenya nkiuga, “Aci, bûbû na bû bûkûûya! “ Ndaathûngîra ûtîiri. Ntagaicû aangûrîra gîkombe gîa caai ndaanyua na mpwî na mpwî ntakwîgua mwanki.

Ngûkaranga mpîo yaathira mwîrî, ndambîiria kwîbûûria ningwa, “ n’ata ndaakara!” Ngîkaranga rûrîme rwacaûka. Ntaarî na bûngi bwa kûrûtha tatiga kûthi cibitaarî. Nkûthi ndeegwa ndaawa. N’ûmma bûra Atharaka baugaga, muntû akumagia mbura îra yaamuurîre. Kuuma ntugû înu ntiriganagîrua i gacaai gaku.

Biûria:

1. Mbura yauraga îgiita rîrîkû rîa mûthenya?
2. Ntamwînja aagûrîrwe _____
3. I mbi Ntamwînja aarî n’yo ya gwîkinyîiria?

Ng'ombe na Mbiti

Mîgambo Îmîgeni: ntamûnyanya

Gwataani rûgono! Tene, kayûgû ikaarî na ng'ombe ya ko îra gaakamaga îria. Ng'ombe înu îtaarî na mûrîithi. Yaariyaga yonka na n'yaarî na kayaû.

Ntugû îmwe ng'ombe înu îkîrîiyaga kîthakaani yeegua mbiti îkîrîra îkiugaga, "Ng'ooou! Ng'ooou!"

Ng'ombe yathi kwona i mbi yatûmaga mbiti îrîra. Îkûthi yeethira mbiti îgwîte îrinyaani îgîkayaga i yûûra. Yaakarîite ku ntugû inyingî mûno îtarûma gîntû. Mbiti yeera ng'ombe, "Itû Ntamûnyanya nduta îrinyaani rîrî n'ûntû ndî akûbî gûkua i yûûra." Ng'ombe yaarega yamîira, "Ndakûruta ûkandîira kayaû." Mbiti yamîereka mûno îkîmîiraga, "Wanteethia ngakwaa ûteethio ûrî na thîina na woû."

Ng'ombe yamîigua kîao yamîruta îrinyaani. Mbiti îkuuma yamîira, "Itû Ntamûnyanya wanteethia nteethia cwe. Mpa kayaû gaka gaaku ndîe." Ng'ombe yaamaka mûno. Yaathûgaania yeera mbiti, "Mbîtgîîria mbanie maania mûgwanja, rîru nkwe kayaû ûrîe. Mbiti yeetîgîîria. Wa ng'ombe yaania mbiti îgatara. Magîkinya mataano kayûgû kaaya. Gagûkinya, ng'ombe yakeera bûra gwakarîkîite. Kayûgû keera mbiti îcooke îrinyaani koone bûra ng'ombe îmîrutangire ku. Mbiti yeegera îrinyaani kaîrî. Kayûgû

keera ng'ombe ya ko beenûke. Mbiti yaatigwa yaakuîra îrinyaani rîru.

Ntaî na ngono ciatuîkîra agu.

Kwoogu, twana, kwagia nkuma ti kwegu!

Biûria:

1. I kû mbiti yaarî?
2. N'ûû aarî mwene ng'ombe?
3. Mbiti n'yarîîre kayaû?
4. N'ûû oonokiirie ng'ombe?
5. Tania nyamû ira igweteetwe rûgonooni rûrû, uuge n'igana.
6. I kîthoomo kîbi tûkûthooma rûgonooni rûrû?

Rwaria Rwakwa

Kûrûtha (<i>Infinitive</i>)	Îgiita Rionthe (<i>Present Habitual</i>)	Îgiita Rîra Rîrî Oogo (<i>Present</i>)	Îgiita Rîakûrûka Nthûti (<i>Recent Past</i>)	Îgiita Rîakûrûkire (<i>Distant Past</i>)	Îgiita Rîyîite Nthûti (<i>Immediate Future</i>)
1.kûthi	nathiyaga	nathiite	akûthi	Naathiire	nakûthi
2.kûrîma	narîmaga	nakûrîma	akûrîma	Naarîmire	akaarîma
3.kûthooma	nathoomaga	nakûthooma	akûthooma	naathoomire	nakûthooma
4.kûmaama	namaamaga	namaami	nakûmaami	naamaamire	nakûmaama
5.kûrîra	narîraga	nakûrîra	akûrîra	Naarîrire	nakûrîra
6.kwandîka	nandîkaga	nakwandîka	akwandîka	Naandîkire	nakwandîka
7.kûruga	narugaga	nakûruga	akûruga	naarugire	akaaruga
8.kwaria	naragia	nakwaria	akwaria	Naariirie	nakwaria
9.gûkama	nakamaga	nagûkama	agûkama	Naakamire	nagûkama
10.gûkaya	nakayaga	nagûkaya	agûkaya	Naakayire	agaakaya
11.kûrîa	arîyaga	nakûrîa	akûrîa	Naarîire	akaarîa

Bûra ûkaarûtha: Gerekania centenci bwega

1. Mwînja nathoomire
2. Mwînja naûkîîre rûkîîrî
3. Mwînja nathambire meetho
4. Mwînja nathiire cukuru

Kîthoomo gîa 10

Kwandîka

ng na ng'

1. ngooce	2. ng'ondu
3. ngonko	4. ng'ombe
5. mwangangi	6. kîng'ang'i
7. ngi	8. kîng'ong'ira
9. ngeenke	10. kîng'ethia
11. nkaangû	12. makang'u
13. ngaatu	14. ng'ara
15. ngûûnkû	16. kîng'ûra
17. ngerekano	18. kîng'eenta

Bûra ûkaarûtha: Andîka centenci ino irî aaga rungu na ûûrie aana bacûûgie kwandîka mariîtwâ ma **ng**-kana **ng'**-marî macookio. Maingî ma mariîtwâ mama matirî kîrî mariîtwâ ma kwandîkwa, kwogu nûkaathûgaania.

Ngerekano: Ndîyaga nyaki îkunbo rîa muuro (nguû).

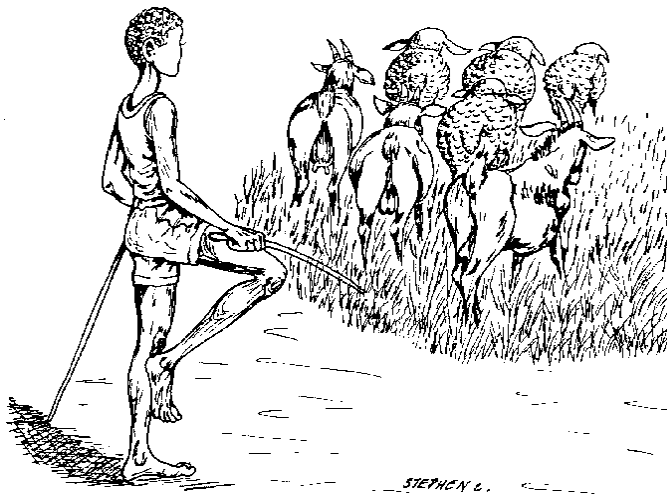
1. Ndî nyamû ya mûciî îra îrî rûko mûno.
2. I niû nteyagîra antû mîrimo.
3. Ndî nyamû ya kîthaka îrî mîguara.
4. Ndî nyamû ya mûciî, guaye yaakwa îtûmagîrwa gûtûma burana.
5. Antû banthoomaga bakamenya mara magûkarîka nthîgûrû yonthe.
6. Antû bantûmagîra gûtwa gûntû kûraaya.

Mûtungo

Ngerekano: Nkaraga mûciî ya antû na inkamagwa îria. Niû ndî ûû? Niû ndî ng'ombe.

1. Ndî nkiingo îndaaya, nkaraga kîthakaani, ndîyaga mathangû ma nthambu cia mîti .Niû ndî ûû?
2. Nkari ta nkou, indîgarûraga rangi bûra nkwenda, niû ndî ûû?
3. Nkaraga mûciî, ndîna mûtiro na magûrû mana, iniû mûcikaarî wa ûtugû mûciî. Niû ndî ûû?
4. Kurû yeenu îkari ata?

Mûkui Atiîgagua Ibeere

**Mîgambo îmîgeni: ibeere... kûringia... rûgongo...
ndîithia...Atharaka**

Karaaya mûno ikwarî na kaana geetagwa Kongouma. Baatwîre bantû karîmaani. I baarî na ûtonga bwa mbûri na ng'ombe na Kongouma n'we aarîithagia. Îthe aamwîrîite arîithagie mwaranthî gwa karîma na atikaaringie mbûri muuro weetagwa wa Ndiî, athi kûrîithia rûgongo rûru rûngî rweetagwa Karangî n'ûntu i noo maitha maayagîira.

Kongouma kaarugûrîra mbûri aarîithagia mwaranthî, îndî rîmwe na rîmwe akaringia muuro ûra aakaanîitue n'ûntû i noo kwarî na ndîithia îmbega. Mûthenya Kongouma aringîtie mbûri muuro, ûgoro rîonthe eenûka îthe aamûûragia, "I kû ûkûrîithîtie îmunthî mwan'wakwa n'ûntû mbûri ibai ûûgû?" Kongouma akamûcookeria,

“Baaba ndîrîthîtie wanaara wambîîrîre.” Îthe oona bûra mbûri ibai akathûgaania waûmba kwîgua iringire muuro, akamûrîrîkania atigaaciringie. Îndî wata bûra Atharaka baugaga, mûkui atîîgagua ibeere. Mûthenya ûngî Kongouma aaringia mbûri muuro.

Arîîthîtie, maitha maaya mamûûrîaga na maataa mbûri cionthe. Îthe eetera mbûri ûgoro itaaya. Rûûni karûûkîîrî, îthe akûraûka kûmûceria, eethîra aûragîrîtwe karaani. Aagwatwa i marûrû mûno n’ûntû naamûkaanîtie kûrîîthia noo.

Aayûkia ncûgûma îra aarî n’yo amûkûng’anga kîongo akîmwîrîaga, “Kongouma, Kongouma, indaagûkaniirie kwira mbûri Karangî?”

Biûria:

1. Ngûgî ya Kongouma yaari îrîkû?
2. Kongouma baatwîre kû?
3. I muuro ûrîkû Kongouma aakaanîtue kûringia mbûri?
4. Kaana gaka kaûragîrîrwe kû?
5. N’ata rûgono rûrû rûgûtûthoomithia?

Gûtûmwa Kûgûra Cumbî

Mîgambo îmîgeni: tûkîrigicûkwa... mwînûko... kwonyonya...
îrinyûkanîtie... mûkûnjûkûnjû...gakurû

Ntugû îmwe ûgoro, taata nantûmire kûgûra cumbî ndukaanî yaarî kûraaya na mucî. Ntirakinya ndukaani ndeethîra acoore

baakwa bagîceetha gakurû. Ndaagwatana na bo twanjîria gûceetha, ndaariganîrua i kûthi kûgûra cumbî.

Tûkwanjanîria na *koî*, nwa *tua*, *kumu*, *pu*, *pu*, ...*gurû*, tûkeneete mûno. Tûkîrigicûkwa mwindu nûrumire, *ti*. Ntaagûrîite cumbî. Ndaûria, “Î mûkai, n’ata nkeera taata?” Ndigarîite woogu, Gakii ambîira, “Nootamaka, tûthi ngakûrûmie cumbî. Îndî ntaathi. Ndaagwatire njîra mwînûko wa ndî na ûguaya n’ûntû ntaiyî bûra nkeera taata. Ngûkinya kaurooni geetagwa Kaboto, ndeegua *bwaa*, *cere*, *cere*. Êguaya bwambûyûra. Ndaûmagara ng’a ta mûtinkû ntakwonyonya.

Ndûngi ndoona nthia: *pea* ta rweni. Ngîcûûba ndoona mûkûnjûkûjû wa njoka irinyûkaniitie neo. Ndauga, *mbu*! “Guugu, guugu, yîyiaî.” Ndûngi wagu ndeegîrua naagu mbere, “Ng’aa, ng’aa.” Nkîraitha ndoona nîgwatirwe i njoka tene!

Ndaathitimûka ndaugia, ndaugia, nkîya kwona ndî gwa Ntakayiîta nkîbeebaga ta nkou. Mwekûrû wa Ntakayiîta akûmbona aamaka mûno n’ûntû ikwarî gûgûtuga mma. Aambûûria, “ n’ata gwakara mwana?” Ndamûthingatia nkîbeebaga. Akwîgua bûra gûkari, eera mwene bambumagarie. Bakûmbînûkia, taata atambûûria n’ûntû naamakîite i bûra ndaatugîrîtwe. Êkeegua t’ûgu, ndaayaga kûbûûrwa nkainya ta nguo.

Biûria:

1. I mbi taata autûmîite nthi kûgûra?
2. I mbi yanceerithîrie njîraani ntirathi naara ndaatûmîitwe?
3. Ngûkinya kaurooni i mbi ndoonire?
4. N’ûû aambumagariirie mwanka mûciî?
5. I mbi yagiriirie taata aambûûria kana aantura?

Rwaria Rwakwa Mîthemba ya Mariîta

Mantû ma mwarimû: Aana bauge mariîta mwîthîranio wa into mara marûngamîrîtwe i mariîta maam marî aga rungu. Mworooto wa ûntû bûbû i kwona aana bakûmenya caû rîra babati gûtûmîra ntemwa inene rîra bakwandîka. Ngerekano icieyanîitwe cia bûra bakaarûtha.

Proper Nouns**Common Nouns**

1. Kîyege	kîrîma
2. Gikingo	kîrîma
3. Kathita	muuro
4. Thanantû	
5. Thingithû	
6. Mûramba	
7. Mûgaano	
8. Îriani	
9. Nkûbû	
10. Ciakûthi	
11. M'Gaicû	
12. Dr. Gatumi	
13. Fanta	
14. Kîrîĩkanîro Kîĩyerû	
15. Gatûnga	
16. Tharaka, Aembu	

Kîthoomo kîa 11

Kwandîka

nk

1. nkaandîka
2. nkanga
3. Nkatha
4. nkengere
5. nkengeyia
6. nenkera
7. nkima
8. nkîa
9. Nkondi
10. mûcinka
11. mûcinko
12. nkiiio

Bûra ûkarûûtha: *Aana babanganie mariîtwâ mama ta ûgû:*

1. mariîtwâ ma antû kana gûntû 2. mariîtwâ ma nyamû 3. mariîtwâ ma irio.

Mûtungo

1. Inkuthûkîite _____ n'ûntû _____
2. Imbendeete kûrîa _____ n'ûntû _____
3. Imbendeete kûruga _____ n'ûntû _____
4. Ndaathooma nkeenda ntûîka _____ n'ûntû _____
5. Mbendaga kûrîa makome ma _____ n'ûntû _____
6. Ntiendeete kûmaama _____ n'ûntû _____
7. Ntiendeete kûthi na _____ n'ûntû _____
7. Ntiendeete _____ cukuru n'ûntû _____

Ntugû ya Gîkeno Cukuru

Mîgambo îmîgeni: kûûria... rûûtha...î munthî... kîrabuutia

Kînyua aathoomagîra cukuru yeetagwa Kîriimbû. Kîraciini kîao baarî twana twingî, twana nkûrûki ya mîrongo îthatû. Mwarimû wao eetagwa Kabîra. Twana tunthe itweendeete mwarimû Kabîra mûno n'ûntû naabarutanaga bwega.

Ntugû îmwe barî kîraci kîa bithatû, mwarimû aambîiria kûthoomithia Gîicûnkû. Mwarimû auga, "*It is time for English.*" Twana twakena mûno twauga, "*Yees!*" Twaruta mabuku tûthoomithua. Wana weegua twana tûra tûngî itwakenaga mûno, Kînyua we naarî na ûguaya mûno, n'ûntû ateendaga aûrua kîûria abîtia. N'aakuthûkaga mûno kûthekeerwa i twana tûra tûngî. Kwoogu, Kînyua ateendeete gûcookia biûria.

Mwarimû abeera, "î munthî tûrîthooma *opposite words*, na rûgamaani bwinthe. Muntû aacookia kîûria agakara nthî." Twana twarûgama, twakira ki tûkîraithanaga. Kîûria kîaûrua twana tunthe twaûkîiria njara tûcookia.

Kînyua n'aamenyaga îcookio, îndî eegagua nthoni ta mwiki. Aamenya narombe rûûtha aume nja atikaaye gûcookia kîûria gîku.

Mwarimû aabeerîite muntû eenda kuuma nja akaromba rûûtha na Gîcûnkû. Kînyua akûromba rûûtha, mwarimû amwîra, “Amba ûcookie kîûria gîkî ûkiuma.” Ûguaya bwamûûyûra ti. Eegua ta marabuutia makûbuurûûka nda.

Twana tunthe twamûkûûrîra meetho kûnûû, tûkiri ki twîgua kana akaabîtia. Kîraci gîakiri ki. Twana itweegagua kinya muntû akîbeebe. Nkoro ya Kînyua yaringaga ndu, ndu, ndu n’ûguaya. Ainyîkîria ta mûnyua mwarwa, aacookia kîûria gîku bwega. Mwarimû auga, “Mûringîreeni mpî.” Mpi ciaura ta mbura pakaa. Kînyua aakena mûno ûguaya bwathira.

Mwarimû amûûria, " n'ata wathi kûrûtha nja?" Kînyua amwîra na Gîcûnkû, "*I know.*" Twana tunthe twakuûka na ntheko ka, ka, ka na mwarimû mwene. Kînyua aumagara akeneete mûno na akîûbîgagua n'ûntû bwa gûcookie kîûria bwega. Kuuma ntugû înu Kînyua ategua ûguaya kaîrî agîcookie biûria kîraciini.

Biûria:

1. Kînyua aathoomagîra cukuru yîitagwa ata?
2. Kîraci kîao kîarî na twana tûgana?
3. Mwarimû wao eetagwa ata?
4. I mbi yaakeniirie Kînyua mûno?
5. Kînyua eegagua ta mbi îrî nda?

Ntiko Înene

Mîgambo îmîgeni: gîcinka... kûrumûka... îkurungu... înyore...
gatauna... ciambiri na gakombe

Ntugû îmwê ûgoro, itwootaga mwanki kariiko ka oome tûri na baaba na twana twetû. Kaana kamwe geetû geetagwa Mûriûngi kaarî karemu mûno.

Tûrî waagu, kambîîria kûthekania na kurû. Baaba agakaania n'ûntû naacamûkagia îria. Mûriûngi n'ûntû neendeete nthekanio mûno ategua. Kwoogu aathi na mbere kûthekania na kurû.

Rîra baaba aathûîrire, aakûîrire gîcinka warîmwê cinû, aakabîra Mûriûngi gîa kiongo *nka, nka*. Twinthe twarumûka rumu ta înyore riumîite îkurunguuni.

Baaba akwona nkuugia atandingîite ambîkia gîcinka *buruuu*, kîangwîra gatauna *pa!* Gwincia na gwincûkia ndaarî nthî. Ndambîîria kuuga mbu nwa “guugu, guugu, yîyia, taata, ngûkuaî!” Ndathe cia mwanki na cioî, ciaugaga nwa *kenû, kenû*, ta nthata ciyyire nthî.

Taata aaya ambûkîîria ndarûngama. Bantû ankiria, ambîîrire, “Tiga kûrîra nthûti kana ngûkûûre ciambiri na gakombe.” N'ûntû indaakuthûkaga gûtikwa kaîri, ndakira ki ta mbea mûtuuni. Îgiita rîru nkoro yakwa yaaringaga nwa *nku, nku, nku* ta gîempe gîa ncûngo ndaririkana taata wan'we aûmba gûntika.

Ntugû înu n'yo ndaamenyire waabu ngi îmwê n'yo yooragia nyama n'ûntû indaturirwe na ntaarî na mabîtia.

Biûria

1. I mbi yatîmire îthe wa Mûriûngi abatura?
2. I mbi îthe wa Mûriûngi aacamûkagia?
3. I kû twana twarî mbere ya tûturwa?
4. N'ata ûkûthûgaania Mûriûngi na mwaragina ibaarûthire nyuma ya gûturwa?
5. Îthe wa Mûriûngi na mwekûrû wake baarûthire nyuma ya twana twatiga kûrîra?

Rwaria Rwakwa

Mîthemba ya Mariîtwâ

Kagendo nariganîrîtue i rîra ntemwa inene na iniini itûmagîrwa.. Ga tûmûteetheerie kwandîka barûa îno bwega. Îrî na mabîtia îkûmi na mûgwanja.

Barûa kîrî karîmi,

I ndairire Mûruayia kwona Ndagitaarî ncumaine. Naarî ûmayie mûno. Twatweere Matatu mwanka embu. ndagîtaarî karaba amûrûmia Ndawa. îîndî ti mûthûûku, îndî Mwaraayia kambura naambîrîîtie kûgwatwa I ncoma.

i nkûthûgaania Mwekûrû wa kinyua atitûnenkera ngûgî înyingî mûno ntugû ya ncûmaa.

I niû waku kagendo mucee

Kîthoomo gê 12

Kwandîka mw na mpw

1. mwana
2. îmwe
3. mwekûrû
4. mwonyo
5. atûmwa
6. mwimba
7. mwanya
8. mwiru
9. mwîgua
10. ntûmwa
11. aumpwa
12. mpwî
13. mpwaga
14. mwîgua
15. mwembe

Bûra ûkaarûtha 1: Rîra ûkîthoomithia reeconi ya ‘Rwaria Rwakwa’ cûûgia gûceria riîtwa rîa kwandîkithia aana kîrî mara gwetwe mûrabaani.

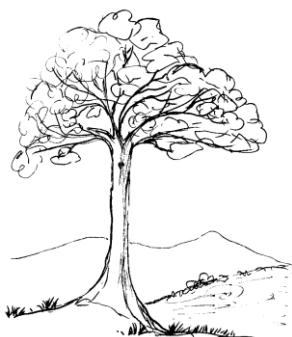
Bûra ûkaarûtha 2: Mariîtwa mama matikûthoomeka bwega. Maandîke bwega bûra maûmba kûthoomeka:

1. îmwgua
2. awûmta.
3. mweî

Mûtungo

Andîka karûgono gaakubî îgûrû rîa mwamba, mwekûrû, na mwatî.
Thooma karûgono gaaku kîraciini.

Gûtooroka Cukuru

Mîgambo îmîgeni: nkeni... gûkuûka kuû... rwong'i... rûgurû...
ncaurîra.

Ntugû îmwê kûrî thaa inyanya, niûgû na mûcoore wakwa
eetagwa Kanyore itwaathiire gûtua nthwana mûthwanaani wa
Ntakanampîû. Tûtaacooka cukuru n'ûntû twamenyeeretie
gûtooroka cukuru thaa inyanya rîonthe.

Ntugû înu kwariîte ka. Mwathû wamenamenagia ta nkeni.

Tûgûkinya mûthwanaani tweethîre nthwana ciîrîtue ciakuûka
kuû. Karacama gatirekaga kwingwa. I niû ndaarî wa mbere gûtwa
mûthwanaani.

Wa kîra ûmwê weetû aarî rwong'iini rwake. Ngîcuurûkaga ta
îgûna mûthithiini ndoona njoka îgana bûra gûkeere îtambîite na
rwong'i rûra ndaarî.

Nkwona ûgu ndaatîkire ng'aa ta kîûra gîkîmeria mpandi. Mwîrî
wakuthana kuthu, kuthu ta nkaarî ya mwanki mûtambooni.
Ndainainire ta rûgurû na kûrekia rwong'i rûra ndaagwete, ndeegera
kuuma ncaurîraani buuuu nakuuga nthî mpu! Kanyore
aanthingatîra abuurûkîite ta kanyoni akiugaga mbu îmbî.

Kwa mbaati, mûnda wa ba Kanyore ûtaarî kûraaya nwaka ng'ina aakinyîrwe i mbu. Aûkîîre na manduanga na kuugia atarîite rungu rwa mûthwana ûyu.

Ng'ina wa Kanyore agûtwona augire mbu antû bangî baaya batûkamata mwanka Gatûnga kwa Mwarî Wa Baatîrî, aarûmania nkaarî twairwa cibitaarî Nkûbû.

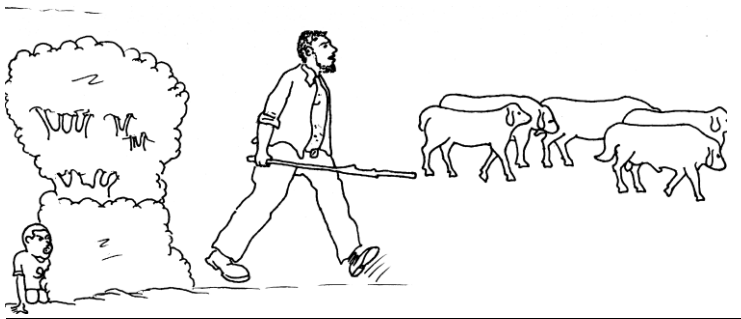
Niûgû ndaunîkîite njara, îndî indeekîîrwe iiga mwanka yabua cwe. Indaankanagwa mûno, îndî ntikîaria n'ûntu maama aambîîraga, "Ga gwîcûnia gatrî ûrûrû."

Kuuma ntugû înu ntaatwa mûtî kaîrî.

Biûria:

1. Twana tûtû twîrî twatoorokire cukuru twathi kû?
2. N'ûu aamenyire twana tûkwarûka mûthwanaani?
3. I kî n'ûntû ng'ina wa Kanyore augire mbu?
4. Êkeegua i woû waarî ng'ina wa Kanyore n'ata ûkîrûtha?
5. Ba kanyore bairirwe cibitaarî na mbi?

Kûrîîthia Ng'ondû

Mîgambo îmîgeni: katheti na nyenye... rûrî

Îgiita rîmwe rîa karaaya ndî mwîyî wa mîanka îkûmi indaathiire kûrîîthia ng'ondû ta wîthîre bwa twîyî kûrîîthia. Nkuumagaria ng'ondû rûrîîndî indaakomanîre na aîyî ba nthuke yeetû barîîthîtie ng'ondû ciao.

Îgiita rîru gûtaarî na mînda îmingî ta kagiita gaka. Kwoogu tûtaathîinaga mûno gûkaria ng'ondû itikaarîe mînda yaitha.

Kwoogu itwarî na kaanya kaingî mûno ga gûceetha. Tûrî mîceethooni yeetû, ng'ondû imwe iciaûrîre ciathi kûrîa mînda wa mûkûrû eetagwa Ntamwînja. Ntamwînja aarî mûkûrû ûmûthûûku mûno.

Rîra eethîre ng'ondû mûndaani wake, aiguutiirie aciînûkia mûciî.

Baaba akûmenya ng'ondû itikûrîithîue bwega aathûûra mûno.

Ntamwînja aayire naara twaceethagîra atûtura nturo ya katheti na nyenye. Nkîînûka ûgoro ntaakeneete n'ûntû ntaarî na ng'ondû na ntaiyî naara ciarî.

Nturo îra ndaaturîitwe ûgoro bûbu ntaaromîona kaîrî.

Kuuma ntugû înu nteenda maceetho kaîrî ndîthîitie. Ndaacooka ndeebîira ga gwîcûnia gatrîrî ûrûrû bai.

Biûria:

1. I nakû ng'ondû ciathiiyaga kûrîithua?
2. I mbi yatûmire baaba na Ntamwînja bantura?
3. Ngûgî ya mwandîki rûgono rûrû yaarî îrîkû?

Rwaria rwakwa

Nouns (mû - mî)

Wingî na ûniini bwa mariîtwa ma mîti

<u>ûniini</u>	<u>Wingi</u>
1. mûti	mîti
2. mûûra	mîûra
3. mûkûû	mîkûû
4. mûthwana	
5.	mîembe
6. mûrundu	mîrundu
7. mûraa	mîraa
8. mûcaabi	
9. mûbeera	mîbeera

10. mûcunkwa	mîcunkwa
11.	mîng'oorá
12. mûkîrîcia	mîkîrîcia
13. mûkaaû	mîkaaû
14. mûruruku	
15. mûramba	mîramba
16.	mîarwa

Mîtungo

1. _____ rîra i rîrarîîre mûûnda. (Îgûna, magûna)
2. Mîînda yeenu nîrarîîrwe i _____ (îgûna, magûna)
3. _____ rîa Njagî rîkûtharia (îng'oi, mang'oi)
4. _____ nîrarîîre ngûkû cia Nyaga
(mûrûngûûru, mîrûngûûru)

Kîthoomo gê 13

Kwandîka mb na mbw

1. mbûri	2. mbwe
3. mbaakî	4. mbwera
5. mwamba	6. mbwî
7. mwemba	8. kûûmbwa
9. cimba	10. kîûmbwa
11. mbiti	12. aakûûmbwa

Bûra ûkaarûtha 1: Andîka karûgono gakubî îgûrû rîa mbiti, mbwe kana cimba!

Bûra ûkaarûtha 2: Mariîtwâ mama maandîkîitwe kûringana na bûra mîario yaamo îthingatanaga: mwamba, mwemba. Bangua mariîtwâ mama: mbûri. mbwee, mbwî, mbaakî. .

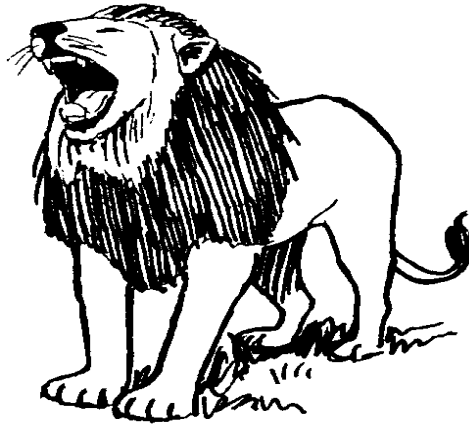
Bûra ûkaarûtha: Raitha mîario ya mbere îthatû.

Mûtungo

Ngerekano: Nkaraga mîcîi ya antû na inkamagwa îria. Niû ndî ûû?
Niû ndî ng'ombe.

1. Ndî nkiingo îndaaya, nkaraga kîthakaani, ndîiyaga mathangû ma nthambu cia mîti . Niû ndî ûû?
2. Nkari ta nkou, indîgarûraga rangi bûra nkwenda. Niû ndî ûû?
3. Nkaraga mûcîi, ndîi na mûtiro na magûrû mana, i niû mûcikaari wa ûtugû mûcîi. Niû ndî ûû?
4. Kurû yeenu îkari ata?

Gîkuû Gîtikuthûkîka

Mîgambo îmîgeni: kîthioro.... nke na nke... rûgurû... eemanyûra... nting'o ... butuku.

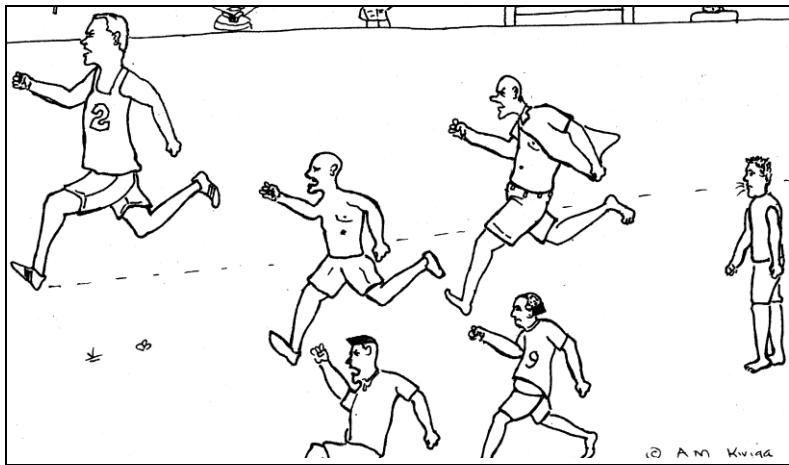
I kwarî na cimba yatoorokeete kuuma naara yatûûraga, yaringa muuro wa Thingithû yarîikana na mwekûrû kîthiorooni nke na nke aumîite kathoko geetagwa Coko mjinga. Mwekûrû ûyu atooneete cimba kaîrî. Akûmîona aarûngama kii akiinainaga ta rûgurû. Rîra aaciûkîrwe eemanyûra rîmwe manyû akîugaga, “Yîyia mûkai nkûûra! Yîyia mûkai nkûûra!” Augia mwanka îkuumbo rîa Thingithû aatwa mûtî.

Kwa mbaati înthûûku, mûtî waarî ûmûteme watigîrwa ûtatuîkanîite. Rîra aatwere ûrito bwaingîa, mûtî wagwa yuu, *mpu!* Butuku, mwekûrû wa rûûyîini! I kwarî na kîng'ang'i gûku rûûyîini. Mwekûrû ûyu akûgwa kîauga nkûringwa n'îbua. Kîambanîiria n'we. Mwene akwîrwa aathi oona boorici yaaya kûmûcwa rûûyîini. Mûthiani nwa kagûrû koonekanire gonka. Gûtaarî gîntû ta mathiko.

Biûria:

1. I nyamû igana igweteetwe rûgonooni rûrû?
2. N'ûû eengatîtue i cimba?
3. I mbi n'ûntû mwekûrû aarûngamire kii akwona cimba?
4. N'ata gwakarîkire kîrî mwekûkû rîa mûthia?
5. Êkeegua i woû wasarî mwekûrû ûyu n'ata ûkîrûtha?

Ntugû ya Macindano ma Ndwîro

Mîgambo îmîgeni: rûûyirû... nthwaariga... ntaratari... yîi baî...
rûthûûrî

Mwanka mûthiru, mweri wa mûgwanja itwarî na macindano ma ndwîro cukuru yeetû. Mwarimû weetû aatwîrîite ûra agaacinda akamwaa kîewa kîa thaa. Ndaûkire rûkîîrî rûûyirû ndathamba mwîrî unthe, ndathera cwe.

Tûgûkinya cukuru ndeeruta ta Yiesû mûtharabaani ndauga, “Gûkua na kûbona naani nthi na thaa înu.” Twana twakari ta nthwariga aba! Tûra twingî twa tu twatûûbatûûbaga ta ntaratari. Tûkûthi kwanjîiria ndeegera ta mûguî wauma rûgaani. Tûkûûya rûteere rwa kûgera ndaagereete iiga taka nkûûraga nyoni na banda. Kûgera gatumo i noogo ndoonerete nkanga mbuute. Ndacindîitwe ndauga yîi baî.

Macindano makûthira ûgoro, mwarimû atwîthîrania bantû amwe. Rîru nkoro yakwa yaringaga nwa *nku, nku, nku, nku* nkiugaga Ngai wakwa nteethia nthi na thaa îra twîrirwe. Ta matheeî, mwarimû agûûkîira gwîta bara baacindanîite, i niû ndambîirie. Ndaathûkia thaa yakwa nkeneete ta mbûri îgiita rîa rûthûûrî wa bûra itûûbatûûbaga nwa *twi, twi, twi*, n’ûntû bwa mpaa.

Biûria:

1. Mwanka mûthiru mweri wa mûgwanja, n'ata twathiîte kûrûtha cukuru?
2. I mbi twana twacindanagîra?
3. Ûrîthûgaania n'ata twana tweekiirue mwarimû atwîra agatwaa kêwa?
4. Ûkeegua i woû ûkiugia ûkathi na kêwa?
5. Macindano maathiire mwanka rî?

Rwaria Rwakwa Nouns (mû - mî)

1. Ibaratemire _____ yonthe kîthakaani. (mîti, mîti).
2. Mbiti îkûrîa _____ tunthe (twana, kaana).
3. Nathiire na _____ monthe (mabuku, îbuku).
4. Mwarimû arî na _____ ûmwe. (mûbiira, mîbiira).
5. Mwekûrû nakûrugûra _____ ûmwe. (mûrango, mîrango).
6. Mûkami nakûthima na _____ ûmwe. (mûkebe, mîkebe).
7. Mûbundi nakwenda _____ ûmwe ûmûraya. (mûcumarî, mîcumarî).
8. _____ îkûûma (mûramba, mîramba).
9. Mûrutwa nakamatîite _____ ûmûthongi (mûbuko, mîbuko).

Thuura riîtwâ rîmwe kûûyûria centenci/twanya tûtû.

1. Njerû agûtwa, _____ aarûkire aunîka njara (mîti, mîti).
2. Njerû baraandire _____ yao bongwa (mîti, mîti).
3. Njerû aratweere _____ aarûka aunîka njara(mûtiîni, mîtiîni).
4. Ibaratemire _____ yonthe (mîti, mîti).
5. Kîramba kîa _____ ûûra kîrî mûrîo mûno. (mûramba, mîramba).

Kîthoomo gê 14

Kwandîka

nj

1. <i>nja</i>	2. <i>njûra</i>
3. <i>njara</i>	4. <i>njûria</i>
5. <i>Njeru</i>	6. <i>njûkî</i>
7. <i>kwînja</i>	8. <i>nyeenje</i>
9. <i>mwînji</i>	10. <i>nyaga</i>
11. <i>mwenje</i>	12. <i>njoka</i>
13. <i>njîra</i>	14. <i>njeû</i>

Bûra ûkaarûtha 1: Thuura mariîtwa mataano ma nyamû kuuma mûrabaani ûyû ûrî aga îgûrû. Woomba kwandîka mariîtwa mangî ma nyamû manjîrîitîe na *nj*-?

Bûra ûkaarûtha 2: I riîtwa rîrîkû kîrî mama rîrî riîtwa rîa mûntû, gûntû kana gîntû?

Mûtungo

1. Kurû yeenu îkari ata?
2. Mûcoore waaku akari ata?
3. Mûciî weenu ûkari ata?
4. Ncamba yeenu îkari ata?
5. Mwaranyûkwe akari ata?

Kwaga Matû ti Kwegu

Mîgambo îmbîgeni: ndumio... îmbînjûku... ciarûrûka

Îgiita rîmwe tûrî twana, mbere mbanjîria kûthi cukuru, niû na kaana kangî geetagwa Mûthike ga ntûûra yeetû twarutaga ngûgî ya kûrîithia ng'ombe.

Twariîthagia amwe na twana tûngî twa ntûûra yetû na tûkathi kûnyuithia muurooni weetagwa Mwanianga. Naagu muurooni ûyu ikwarî na ndia înene yeetagwa Ciankembe.

Baaba nankaanagia mûno kûbutîra ndiani înu n'ûntû yaarî îmbînjûku mûno na twana tûngî twa ntûûra yeetû îtwaûrîrîte ndiani înu. Twana tûngî twanyuithagia na tu muurooni ûyû itwendeete mûno kûbutira ndiani înu.

Twathiyaga ng'ombe ikînyua twana tunthe tûkambîria kûbutira ndiani înu tatiga niû na Mûthike twinku twatigagwa twitûmbîite agu rwaraani ta matubu tûgîkuthûka gûturwa i ba baabu.

Îndî n'ûntû mûgendania na mûkûndû akûndûkaga ta uu, itaathira ntugû inyingî niû na Mûthike tûtirambîria kûbutîra ta twana tûra tûngî wana kinya weegua tûteendaga ba baabu bamenya.

Niû na Mûthike n'ûntû tûtaiyi kûthambîra bwega twathambagîra rûteere rwa ndia tûtakûthi gatîgatî ta aana bara bangî.

Mûthenya ûmwe tûkîbutagîra n'gombe cietû ciarûrûka ciathi mûndaani wa Ntagaicû. Ntagaicû kaaye atwîthîre ndiani tûkîbutagîra! Ndumio mbi? Agûtwîthîria atûgwataî, mwana aringagwa agaûka tîiri buu ta ndwara.

Ngûkinya mûciî ûgoro baabu atambûûrîa. Twarîa irio na twathi kûmaama. Gûgûkinya rûkîîri rîra Maara aateere ng'ina, rîru i rîo ndaraûkîîrwe! Ndumio mbi bai? Ndarumagua nkîîragwa, “Ng'ombe ikîrîa mûnda wa Ntagaicû kaûri gaka i kû ûraarî? Ntaagûkaaniirie kûbutagîra?”

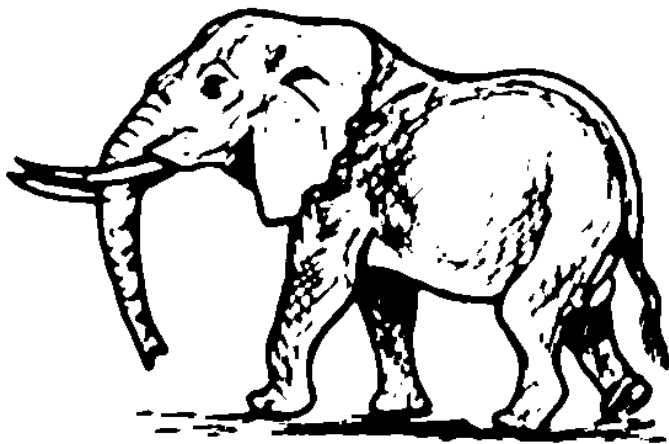
Kuuma mûthenya ûyu ntacooka kûbutîra kaîrî.

Biûria:

1. Ng'ombe ciarîîre mûnda wa ûû?
2. N'ata wakarîkire gûgûkinya rîra Maara aateere ng'ina?
3. N'ata bûngî ûkûthûgaania Ntagaicû naarûthire tatiga gûtûtura?
4. N'ata ûkûmenyanga ibu aarûthire?

Kûrîîkana na Njogu

Mîgambo îmîgeni: kwinga mbita... mûnyambû... ndarinyûka...
kîmako

Rûkîîrî rûmwe itwathiîte cukuru na ba Kîrîa, Kathambi na Maûndûrû. Tûthiîte na gacangiri ga kwa ba Kaumbuthû twarîîkana na njogu.

Ntaamenyaga kana i njogu yaarî. Ndoonire mînyaranyaro ya twana tûra tûngî twarî na tu, ndoona ta antû bagûkura na maru kana aguîmi baciemeete nthuni.

Ndaatigirwe ndûngi ndigarîite i bûra gwakarîka. Ûkubi bwakwa bûtaarekaga mbona kûraaya. Ngîcûûba mbere ndoona nyamû înene yainga mbita njîraani. Ndaûria waa, i nyamû mbi? Ti mûnyambû, ti mbogo, ti kamani, ti nguû, na ti ta ng'ombe ta îra yeetû îkamagwa! Mathûgaania maakwa maarigicûka ndaaririka ooo, îno i njogu ira tûgonagua! Ndauga irû, n'îndî Nyaga ndaaboka na îrî gana, nkwithîrwa kambwîgue na matû!

Nagûûka ndeera kagûrû mboya. Ndaarinyûka ndaathi na njîra, ntaamenya ngîkinya cukuru. Mwarimû na arutwa bonthe baambîthîranîra bakîmbûûragia, “ n'ata gwakara?” Na kîo kîmako gîtaarekaga mbaria kana ndomba rûûyî. Rîra nkînogoka nkîûragua bîûria woogu, i rîo bara bangî baakinyire beerana ntheto bûra gûkarire. Kaanthî rwanda rûkûraga na ntugû îmwe?

Nkûnogoka, nkiuga mbaria mbuga bûra mbonire ndeegua “N'îira, n'îira. Ndeegua naiti nwa“Guugu, guugu, ntunyûkia!” Ndeegua “îtwani mîti, biana bwaûra na nyamû!” Ndeegua ikûtha na mbu bionthe biaungana. Gûtirî aacooka kûmenya bûra bara bangi baathiire. Bamwe baarî bagûtwa mîti na bangî i mîciî yao yaabatiiraga.

Biûria:

1. Mwandîkî wa rûgono rûrû eetagwa ata?
2. I nyamû mbi yaingîite mbita njîraani?
3. I mbi yaagirîtie mwandîki ûyû aûmba kwaria?

Rwaria Rwakwa
Nouns (kî – I)

Ûniini

1. Kîrîma
2. Kîbonde
3. Kîthima
4. Kînyaka

Wingî

- Irîma
- Ibonde
- Ithima
- Inyaka

Mîtungo

1. Kîyege i _____ kînene mûno (kîrîma, irîma)
2. Kîrî _____ bionthe kîrîmaara ikîo kînene. (Irîma, kîrîma)
3. Tûtaaga rûûyî _____ (kîthimani, ithimani)
4. _____ birî na rûûyî (inyaka, kînyaka)

Kîthoomo gîa 15

Kwandîka th

1. îthi	2. thaa
3. îthe	4. thaamu
5. thia	6. thûkia
7. thima	8. theka
9. thimû	10. îthiithû
11. kîtheti	12. ûthiû

Bûra ûkaarûtha: Ceria “mîgambo îmîgeni” ya rûgono rûrû rûthingatîîrîite îra îrî na *th*. Mîandîke amwe na mariîtwa ma kwandîka kiumia gîkî.

Mûtungo

Mantû ma mwarimû: Aana nwa bacûûgie kûthirîkîria rûgono bagîtûmagîra centenci ciîrî kana ithatû. Nwa barûthe ûgû na njîra ya kuuga kana kwandîka.

Ntugû îmwe ndîthîitîe mbûri kîyecîini ndeegua ndaanoga mûno
ikûrûgama. Weendî ndakara nthî rungu rwa
mûtî.....

Kûguîma Nyoni Ûtugû

Mîgambo îmîgeni: ... mîthiori... îthuku... imonjo

Rîra twarî aîyî itwakenagîra mûno kûguîma nyoni Ûtugû.

Mûthenya ûra tûkaathi kûguîma twamuntagia imonjo kûri mûthenya kaingo twambîria kûguîma gûtiratuga mûno.

Mûthenya ûmwe, niû, Mwangangi na Kîthoome itwathiire kûguîma magoogo, macea na manthoro Ûtugû kîthakaanî kîmwe kîarî giitu mûno.

Tûkûmûrika na kîmonjo twona magoogo, macea na matubu mamaamîrite mîti kûmaamîra ta ngige. Mwangangi anciîkîria na kîoye gûtûûni aambîra, “Îmunthî, bagine nwanga ûra ataiyî gûkutha rûga!”

Îmûrîkîrwa rîa mbere ndaamûrîkîrwe îgoogo. Ndarîthima, ndarîthima, ndaarekia îthatî ndeegua muku! Rîauga, “Ng’wee, butubutu, butubutu.” Kîthoome aathitimûkania na rîo arîgwata arîthiora nkingo.

Nyoni ira twaûragaga cionthe twaîcinîkaga mîthiori.

Ûgîtwonireî, ntûûyia rugû nwa kuuga itwogete manyugî.

Tûkûgania nyoni twathi bantû gaturûûni twabua mwanki twokia nyoni twarîa nyama. Twarîa, twarîa mwanka twagana mîrûrû.

Gatwînûke îndî. Wee, twacûûgia kûmenya ngarûko îra mûciî ûrî weethîrwa tûtimenya. Twaûrania, “Îndî tûrûthe ata?”

Nyuma ya gûkararania îgûrû ya bûra tûkûrûtha, twetîgania i tuuge mbu kaingo antû baaya batwonia naara mûciî ûrî.

Twinthe twatûmûra mbu twauga, “Guugu! Guugu! Guugu! Î twîtîgeeni!”

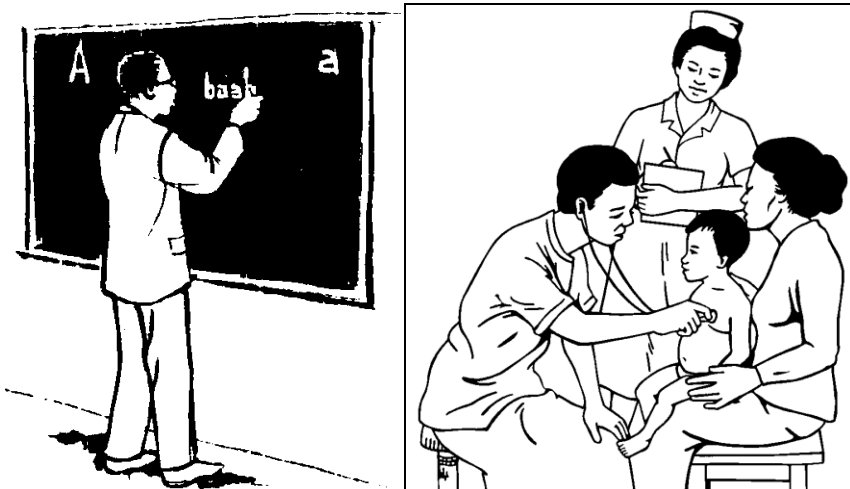
Antû bauma ntûûra na rwîro baayîite gwîtîga mbu bakîûragia na inya, “I mbi? I mbi îndî?”

Ba mbere bagûkinya twabeera kîra tûkuugagîra mbu ibaambîirie gûtûthetia n’ûntu bwa kuuga mbu ûtugû taka twona maitha. Na ûkeethîrwa tûtaaturwa, i twoonire tûkwîyia na kuuma ntugû înu tûtaarûtha ûgu kaîrî.

Biûria:

1. N’ûû aathiorire îgoogo nkingo?
2. I kî n’ûntû ba Kîthoome baugire mbu?
3. Êkeethîrwa i woû warî ba Kîthoome rî, n’ata ûkîrûtha warigwa ngarûko îra mûciî weenu ûrî?

Ntûûra ya Kamanoko

Mîgambo îmîgeni: Kamanoko... nkoboobo... gîtûûyia... mwîriro

Ntûûraani yeetagwa Kamanoko ya caburûkîiconi ya Gakaûni, ikwarî na mûkûrû eetagwa Ntakainyirû. Ntakainyirû aarî wa mwîrîga wa Kathoga kongwa.

Mûkûrû ûyu aarî mûgao wa nkoboobo. Muntû akîayua aagîiragîrwa Ntakainyirû n'ûntû aiyî ûgao ta Gîtûûyia.

Akûrû baingî ba ntûûra înu ibaaremîrwe kwira aana bao cukuru bamîagîrîte gîtûmi bakîgerekania athoomi na Ntakainyirû ûra baayûkîitie kaayia ta mûnene wao. Gîtûmi i kwîthîrwa Ntakainyirû ataarî ûmûthoomu, îndî n'ûntû bwa ûgao bwake naarî gîtonga kîinene mûno.

Akûrû ba ntûûra înu ya Kamanoko i beekagîra antû baingî mpîo bakîbagiria baira aana bao cukuru mwanka kunthe caburûkîiconiini kîthoomo kîaragaragua.

Wa ta bûra mbeû mbîthî îtaûragîra amwe, mûkûrû ûmwe eetagwa Ntandatho naakunîkire matû maake aathoomithia aana baake, Kîrugi na Gacûnkû, akûrû bara bangi bakîmwîraga nakwînyangia into biake mana.

Ûmenye kwîrwa i kwa ba kûmenya, akûrû babu bangî ibeeriraga Ntandatho agîkeneera macîaro meega ma aana baake n'ûntû îmunthî tûrî Kîrugi i mwarimû na Gacûnkû i ndagitaarî.

Barî nyamaani Ntandatho agûragîra akûrû babu bangî akîbakaanagia kwîrira n'ûntû ingî mwîriro ûtitongoragia.

Biûria:

1. Akûrû babu baîrî beetagwa ata?
2. Aana bara baathoomire baarî baaû?
3. Rûgono rûrû rûrîtûrutana ata?

Rwaria Rwakwa

Nouns (Mû – a)

Thuura riîtwa rîmwe kûûyûria twanya tûtû

1. _____ akûthi mûndaani. (mûkûrû, akûrû)
2. Mûkûrû ûyû akamatîite _____ ûkîigi. (mwatû, mîatû)

3. _____ wa kîrugi n'ûmûtuune (mûka, aka)
4. _____ ûûra n'we arataanire Njerû weetû (mûtaani, ataani)
5. Îthe wa Njerû i _____ mûno. (mûgambi, agambi)
6. Kîmûndiû i _____ ûmûnene mûno (mûrogi, arogi)

Ûniini	Wingî
1. Njerû arî na mwembe mûndaani.	mîembe
2. Mûrîthi nakûgwata <u>kabûri</u>	tûbûri
3. Baaba arî na <u>gîtî</u> kîinene	
4. Mûrutwa nakûthooma <u>îbuku</u>	
5. <u>Mwarî</u> nagûkia ûcûrû	aarî
6. <u>Mwana</u> nakûrea irio	
7. Kagendo nakûthooma <u>rûgono</u>	ngono
8. Karigû arî na <u>mûbiira</u>	
9. Mwarimû arî na <u>kathanju</u>	
10. Taata nagwete <u>mwana</u>	
11. Tûthi <u>mûndaani</u>	
12. Nyamû îkûrea <u>muntû</u>	
13. Îgûna <u>rîgûkua</u>	magûkua

Kîthoomo gîa 16

Kwandîka

-w-

1. watho	2. woogu
3. wao	4. ndaawa
5. wenu	6. wîtîgio
7. wake	8. wîkîra
9. wega	10. waamba
11. wîrû	12. wenka
13. kwithûka	14. twekûûra

Bûra ûkaarûtha: Mantû ma mwarimû: Kwandîkaani wa Kîîtharaka, rîra mwanjîîrio wa riîtwa ûrî na û îthingatîîrîîtwe i a, û igarûkaga îgatuîka w. Kwa ngerekano, mû + amba rîtuîkaga mwamba. Reka aana bathoome ngerekano ino na ûbagerie kwaûmbîka. Kaingî w îthiyanagia na ntemwa ta m, k kana t.

1. Ngûgî ya Mbere

Û + atho = watho

Û + ega = wega

Û + îthî =

Û + endaga =

2. Ngûgî ya Ciîrî

ba+kû+anda = bakwanda

ba+kû+amba = bakwamba

ba+kû+ona = bakwona

ba+kû+aria = _____

ba+kû+oga = _____

ba+kû+îra = _____

ba+kû+ayua	=	_____
ba+kû+îra	=	_____
ba+kû+amba	=	_____
ba+kû+enja	=	_____
ba+kû+enda	=	_____

Mûtungo

Ndaathi mûgunyeeni ruungu rwa mûtî. Weendî ndaakara nthî ndoona mbûri ciathitimûka *tuutu tu tu*.....

Kwithûkîrwa i Maitha

Mîgambo îmîgeni: maaya nkea... manduanga... tweekûûra...
kwithûka... kîrîrîmbî

Ntugû îmwê tûmaami, ûtugû maayankea itwaindûkiirue i mîrurumo ya bundûki.

Niû ningwa rîra ndaumbuthûkire na matorotoro ntaiyî n'ata gwakarîka. Ndeegiirue, “Guugu! Yîyia, mûkai into bira biakwaî!” Ndeegîirua kûngî, “Yî wa muntû eemenye! Tûrî baarike, yî tûkûûra na maitha!” Twathikîria naaguî, bundûki nwa, *puu! Kwaa!* Ricaaci ciauraga ta mbura.

Twinthe twathitimûka na manduanga tweekûûra ku! Twaugia, twaugia, ndîme ciakûûka ciakara kûgwa nthî.

Twakinya bantû eetagwa Mpingîro Îtaingwa twatwa maiga maarî oogo maaraaya mûno. Tukîraithîîria naagu mbu îkuumagaî, wee! Gîku na ti kîrîrîmbî nwa ta kîa maûngo makûmuntua. Kaanthî cumaarî yiithûkire yaataa mbûri, ng'ombe na into baayûkia, na baabîithia nduka Kathangacîîni! Ntugû înu twareere makurunguuni ta manyore.

Rûkîîri rîra Maara aateere ng'ina nwa kîmbûikû gîa antû gîatûkûrûkaga kîmanyûrîite kîaîranîrîtie ta mang'ooî. Bûra boonerete naagu i bûra macweri mooneere kîthimaani na gûtirî ûcooke naagu kaîrî. Watuîka wana Ntagaicûra wa ba Ntakanyooro naragwatirwe aakamatithua mîrigo na aataîrwa mbûri na ng'ombe cionthe.

Kuuma ntugû înu i rîo ndaamenyire mûkari wenka atirî ûûme.

Biûria:

1. I mbi yatwindûkiirie ûtugû?
2. Twauma mîciî twareere kû?
3. Maitha makwithûka maataire mbi?
4. Ûrîthûgaania antû bakwîngatua i cumaarî baathiire kû?
5. Tûgûtwa maiga ma Mpingîro Îtaingwa i mbi twoonire Kathangacîîni?

Mûgendania na Mûkûndû

Mîgambo îmîgeni: îriûkooni... îkumbo... njaraani... kûrîcûkwa...
mûkûndû

Ntugû îmwê ndî kîraci kîa bitaano indaunire watho bwa maama ndemanîitie na acoore baakwa Kariûngi na Kagendo.

Inkûririkana maama naakaraga mûno akîmbîiraga, “Mwana wakwa, ririkana mwana arî matû arîiyaga matû maake.” N’ûntû naambereecete bûra mîgambo înu yugaga, indaacûûgagia mûno kûmûkenia na njîra ya kûrûtha bûnthe bûra aambîiraga.

Rîra ntarî cukuru ta ntugû cia ncumamooci kana mûthenya wa kiumia, indaarutaga ngûgî imbingî mûno mûciî ta kuuna nkû, gûkia, gûtaa rûûyî na kûruga.

Rîra maama antûmîite kuuna nkû ta inu, ndaûkaga rîmwê bea na gûkara ta muntû aathagaanua cio.

Weegua i gûtaa rûûyî na ku ndaakinyaga îriûkooni neekinya rîmwê, ngûkû îkîmeria mpempe nkeegua ngûcooke.

Maama naakenagua i niû mûno, wa na eekûrû ba ntûûra ibambendeete mûno, mûno, mûno. Gina wa Kayîra, ûra mûtûûri wetû naaturîite Kayîra mûno ntugû îmwê twathiyania n’we kuuna nkû aatigwa bakîrea ntungu kîthakaani na twarî tûngî. Aamûturaga akîmûûragia, “Ga ûtarî ûntû gûkara ta Gatumi wa Ntakwenga?”

Ndeegua ûgu i ndeekumiirie mûno mbiyî ndî mwana ûmwega îndî ndariganîrûa kana ciakumua mûno ciang’eenta.

Ndî cukuru ndaakaranagia na twarî twîrî twa kîraci gîetû. Kagendo na Kariûngi baarî twarî tûûgî mûno kîraciini gîetû. Twarî tûtu tûtaacindîkaga i mûrutwa nwa ûrîkû.

Ntugû îmwê tûrî cukuru, Kariûngi na Kagendo ibaambîîrire tûthi tûkabutîre muurooni wa Kîamathiitî, îndî twerana twambe tweteere thaa inyanya ikinye kenda Kagendo, n'ûntû aarî mûnene wa mathaa, amba kûringa nkengere ya gûcooka iraciini.

Twaugîirie mûno kagûrûkooni gaku ka muuro mwanka îkumbo. Twarutire nguo na manduanga twacitûgîîria njaraani cia maiga tweruîka ndiani cobî! Gûku rûyîîni twaringaga nkuba na kûnyua kîndîî mwanka meetho meetû maatunîa tunî ta ma ncaana îkundîite mûguû.

N'ûntû ntaamenyeeretie kûrongoa indeegagua ûguaya mûno ndaririkana mwarimû akaamenya intoorokire cukuru.

Wa rîra ndeegiirue ng'ombe igîkunîa mm, mm, mm i rîo ndaricûkirwe na kûgera meetho ara nguo cietû ciarî. Bûra ndoonire bûtaarî mweyanîre ntheto. Ndauga mbu mûno nkwona ngûo yakwa n'yo yaatunyanagwa i ng'ombe îrî ya mûthia.

Ndaumire agu nkîrîraga ngwete njîra ya mûciî. Maama akûmbona na kamici gakûnyûûrûka rûyîî naamenyire indaathingatire twana ndemi kûbutîra.

Kûgeria kûmwereeca bûra nguo ya cukuru yathiîte kwarî kwa ûtheri n'ûntû wa na ntiraatîkia kanyua mîthanju yauraga mwîrî baa ta mbura! Aanturaga akîmbûragia, “Ntakwîrire mûgendania na mûkûndû akûndûkaga ta uu?”

Ndaugaga mbu ngîîtanaga, yîyia, cûûcûî, nkîthûgaanagia aaya agaantunyûkia. Kaanthî n'we nakeengîîra maama gûntura nkûrûki akîmbîîraga gankue n'ûntû kurû ndiûngi îkinyaga mwene na mûguû!

Maama aanturaga na mûthûûro mûno n'ûntû bwa kûrîîthia nguo ya cukuru ng'ombe nkîbutîra ta aîyî. Îndî n'ûntû wa na yaciara mwanki nwa mwanka îcune, maama naathûrûkire na twarekanîra, naani ndathiîtia ndauga nticooka kûthiyania na twarî ndemi kaîrî n'ûntû wabu indoonire ngeendania na mûkûndû, îkûndûkaga ta uu.

Biûria:

1. N'ata Gatumi na acoore baake baarûthire thaa inyanya ciakinya?
2. I kî n'ûntû gina wa Gatumi aamûturire na mûthûûro?

3. Ûrîthûgaania n'ata bagina wa Kariûngi na Kagendo baarûthire twarî tûtu tûgûkinya mûciî?
4. Eekûrû ba ntûûra ya ba Gatumi baarî ba mûthemba mûbi kîrî twana twao?
5. Gweta mariîtwa ma twana tûna tûra tûgweteetwe rûgonooni rûrû
6. Ûyûrîria njuno ino: (a) Ngendania na mûkûndû _____.
(b) _____ îkinyaga mwene na mûguî.

Rwaria Rwakwa

Mariîtwa ma antû, into kana gûntû- wingî na ûniini

<u>Wingî</u>	<u>Ûniini</u>
1. Makena nakûthambia <u>ikombe</u>	<u>gîkombe</u>
2. Mûnene nagûtuma <u>iraatû</u>	_____
3. Mwarimû nakûrugûra <u>mîrango</u>	_____
4. <u>Mîembe</u> îrî mûndaani	_____
5. Mûtegi nakwanda <u>mîtî</u>	_____
6. Ciakûthi nagûtuma <u>itheti</u>	_____
7. Njogu îgûkûûra <u>mîramba</u>	_____
8. Cimba îkûrea <u>eekûrû</u>	_____
9. Mûrîmi arî na <u>macembe</u>	_____
10. Mûgao agûkûûrwa <u>magego</u>	_____

Kîthoomo gê 17

Kwandîka

1. yî	2. yûngû
3. yembe	4. îkûyû
5. yûûra	6. kûbûûya
7. yiiga	8. kwayua
9. thiyanga	10. rûyuno
11. mûyûkania	12. rûûyî
13. yamûthûngûthîra	14. iciayaga

Bûra ûkaarûtha: *Mantû ma mwarimû:* Menyithia aana ntemwa y îrûngamagîra i kana î rîra ithingateene na a. Ngerekano nîeyanîitwe aga rungu.

Î+ambîiria	=	yambîiria
_____	=	yakûûra
_____	=	yaamaka
_____	=	Yaathira
Î + akwa	=	yakwa
Î + enu	=	yenu
Î + athana	=	_____
Î + andaga	=	_____

Mûtungo

Ntugû îmwê ûtugû maaya nkîa tûmaami twaindûkîrue i mbu ntûûraani nwa *guugu! Guugu! ...*

Muntû Ûmûthûûku na Ûmwega

Mîgambo îmîgeni:.. makie...kwinaina ta rûgurû...njogu matende

Tene mûno i kwarî na nthaka ciîri ciendene mûno. Nthaka inu ciakaraga igwateene ta mbete na kîara. Ntugû îmwê nthaka inu iciabangire kûthi rûgendo rwa wathi, na ta wîthîre ciakamata makie maingî mûno na rûûyî rwa kûnyua. Nyuma ya rûgendo rûraaya mûno nthaka ciegua yûûra mûno mûno, mwanka ciakara nthî *mpu*, ta murigo wa nyaki. Ciabanga inyue makie maa. Mbere batiranyua, nthaka îmwê îra yeetagwa Mûthûûku yeera Mwega, “Tûnyue makie maaku rîrû tûkaanyua maakwa rîru rîngî. N’ûntû baarî acoore baanene, Mwega eetîgîria baanyua makie maake monthe n’ûntû ibaarî na yûûra mûno.

Nyuma ya kûbaa baathi mbere na rûgendo rwao. Baathi, baathi, baathi bagîturûkaga irîma na mabonde mwanka beegua yûûra kaîrî. Wa ta bûra baabangîte, Mwega eera Mûthûûku bakare nthî banyue makie maake. Îndî Mûthûûku aarega amwîra wee atimûkundia makie maake mana nwanga ageetîgîria akamûtûra riitho rîru akamûkuundia gîkombe kîmwê! N’ûntû mwega naarî na yûûra mûno amwîra amûtûre meetho monthe amûkundie ikombe biîrî kenda eegua ta aarûma gîntû.

Mûthûûku atagûta mathaa aatûra Mwega meetho marî maîrî, rîru amûkundia ikombe biîri bionka, n’we aanyûa mara mangî monthe wenka.

N’ûntû bwa ûthûûku bwake, Mûthûûku aatiganîria Mwega naagu wenka atarî na nwa mûntû wa kûmûgwata mûtî. Îndî n’ûntû Mûrungu n’ûmûnene na atirîyaga nkima, Mwega aathiire mbere na rûgendo rwake woogu na thîna înene mûno mwanka aakinya bantû rungu rwa mûtî ûmûnene. Na n’ûntû îkwarî gûgûtuga aatwa kûra îgûrû aamaama.

Kwa mbaati kaanthî bantû agu rungu rwa mûtî ûyu noogo nyamû ciakomanaga wa kîra nyuma ya mweri kwaranîria na iciayaga na

mbia inyingî mûno ikaiga rungu rwa mûtî ûyu igatiga ciakaba na yiiga. Kwa mbaati îmbega i rîo nyamû inu ciayîte gûtara mbia cia cio. Igûtara ciona ciarî ngiri mîrongo îtaano, ciatiga ciaiga ara ciamenyeeretie.

Ikîthiragia mûceemano, nyamu îmwê yauga, “Muntû wabu n’ûmûtaku mûno n’ûntû atiiyî kana mathangû ma mûtî ûyû imooragia meetho ma muntû matûrîkîte agatua kwona kaîrî. Na atiiyî kana imooragia kinya kîronda kîa mûteneka. Akamenya atheka akaûma mbaru i gîkeno.” Nyamû cionthe ciona muntû arî kîa mûno. Ciaromba ciathi.

Ara Mwega aakari nainainaga ta rûgurû, nkoro îkîringaga *nku*, *nku* ta nkûûtha n’ûguaya bûra aarî na bu. Nyamû ta cimba, ngo, naroco, gacûni, mpurîa na njogu matende iciarî oogo.

Atagûta mathaa aatua mathangû aakimakima aaka meetho na aatua kwona kaîrî. Aakena mûno mûno, aathûngûtha eenda gûtiira îgûrû. Aatua mathangu mangî aakamata.

Rûkîrî rûûyirû, aakinyûka aakabûra kaiga kara gaakabîte mbia augia mbia bui akionaga taka nyamû ciamwene. Akûthi aagûra nkaarî îmbega mûno aacookeria Mûrungu nkaatho n’ûntû bwa gûtûma oona kaîrî na kûgûra nkaarî.

Athiîte na njîra mucî, eethîra mwekûrû aatûûraga na kîronda kîa mûteneka. Na n’ûntû bwa wega bwake amwaa mathangû amwîra akimakime aake. Mwekûrû ûyu agwaka kîronda kîora wa rîo. Mwekûrû ûyu aakena mûno. Baabanga na mûkûrû waake banenkere Mwega mwarî wao ûtheri. Baacooka bamwaa mbûri îkûmi na ng’ombe mûgwanja. Mwega akwona arî na nkaarî, mûka, mbûri na ng’ombe aakena mûno, aamenya mantû ma Mûrungu i maingî.

Njîraani Mwega athiîte na nkaarî yaake mpoora na mbûri na ng’ombe, baarîkana na Mûthûûku. Mûthûûku akwona Mwega ateetîgia kana n’we aarî. Amûûria naara aumîte na into bibu bionthe. Mwega amwaa rûgono runthe rwa nyamû na mûtî, na amwîra nyuma ya mweri nyamû inu iciayaga kwiga mbia na igîtara ikoona ciakinya igana.

Mûthûûku aabaanga na nkoro na mpwî kûthi noogo kûthûkia mbia.

Wee! Ntugû înu i rîo nyamû ciarîkanîite. Cieteereete nkuru na kîûra, ikari agu rungu rwa mûtî ngo yoonâ kîrundu nthîgûrû. Yacûûba îgûrû yoonâ muntû. Îtagûta mathaa yamûthûngûthîra yamuuna nkingo wa rîru.

Mûthûûku aakua. Atoona mbia, kana ng'ombe na mbûri nwa îmwe tûtagûtara mwarî. I kaaba kûrûthaga bwega rîonthe.

Biûria:

1. N'acoore bagana bagweteetwe rûgonooni rûrû?
2. Nthaka ino igweteetwe rûgonooni rûrû ciathiîte kû?
3. I makie ma ûû manyuirwe mbere?
4. N'ûû kîrî baba bagweteetwe rûgonooni rûrû wenda atuîka mûcoore waku? I kî?
5. Nyamû ciaugire ata ikîthiria mûceemano?
6. I mbi yatûmire Mwega atua kwona kaîrî?
7. Mbia ira Mwega oonire ciarî igana?
8. N'ata Mwega aarûthire na mbia inu oonire?
9. I wega bûngî bûrîkû oonire?
10. Mûthiani n'ata gwakarîkire kîrî Mûthûûku?

Mûgao Atirî Mbeû

Mîgambo îmîgeni: mûgao (aana ibaaaranîrie bauge bûra baiyî mûgao ...arûthaga) ngoci... îkurungu... nkiiio

Îgiita rîmwe ikwarî na mûgao ûmûthûûku mûno eetagwa Ntanabea. Antû ibaamûkuthûkîite mûno n'ûntû naathiragia twana. Îgiitaani rîru ntûûra yao kwarî kwa ba ntumo, naara twana tûtaarîraga.

Mûkûrû aithaga ngoci ciake imwe naagu makurunguuni ma maiga, kîthakaani. Mwarî wake arîthîtie ntugû îmwe, oona ngoci îkurunguuni. Gatabua na îthe kabua na gina, mwarî aagwata akîona bûra ikari. Ngoci ciambîria kuuga mbu, “Guugu! Guugu!” Mwarî aamaka, aatiganîria mbûri naagu augia rwîro akiugaga, “Guugu îî nkûûra na ngoci.” Wa bûra augîtie, na cio nwabu ngoci cienganîite n'we ikîmwîraga, “Ciamwathi mbeteera! Nwantiga mbûyîite? Ciamwathi mbeteera! Nwantiga mbûyîite?” Mwarî augia ngoci na cio ciaugia mwanka mûciî.

Îthe akîraithîriaî, nwa mwarî na ngoci nyuma. Aarûma nkiiio aatûira mata aaringa n'yo ngoci. Ciacooka îkurunguuni rîa cio, mwarî n'we aakua! N'ûntû mûgao atimenyaga kwîragûrîra, mûgao ûyu aacûûgiirie kûragûrîra mwarî wake bwarema, nwa kûthika aathikire. Rugono na ntaî ciatuîkîra agu.

Biûria:

1. N'ûkûthûgaania rûgono rurû i rwa mma? N'ata ûkûmenyanga?
2. N'ata mwarî ûyu wa Ntanabea aarûthire eereetera thîna?
3. I mbi itûmaga antû bakuthûka mûgao (N'ûntû bûrîku bûmwe bûra mwandîki wa rûgono rûrû augîte mûgao ûyû naarûthaga?).
4. I mbi yengatiirie mwarî ûyû agweteetwe rûgonooni? Ceria mîgambo îra îgûkwonia ûgu na ûmîthoome.

**Rwaria Rwakwa
Kwandîka Mîgambo**

Mantû ma mwarimû: Andîka ûgûkagîra ntemwa iinene, tûmûungî, kûrûgama na ndwano ira ciingî itûmikaga kwandîka na kûthooma.

1. nkethi araûkire rûkîrî aathi mûndaani barî na njerû
2. N'ûû ûkaambira thokooni marimanti aramici
3. ene muuro kaana kara
4. waa nûû ûyu ûkuuga mbu kaîrî
5. ntakathenya aayire akîûragia kîrîkû kîbanga gîakwa

Kîthoomo gîa 18

Kwandîka

gw na kw

1. gwata	2. kwoogu
3. gwita	4. makwa
5. gwîta	6. makwa
7. mûgwî	8. gîkwa
9. kugwata	10. kweneeria
11. kwia	12. kwina
13. kwona	14. kwîna

Mantû ma mwarimû: Aana bamenye kwathûrana kw na gw.

Bûra ûkaarûtha: 1. Ûyûrîria twanya tûtû na ntemwa ira ciûrîite.

Mariîtwa mamwe ma mama marî ngonooni ira tûkaathooma kiumia gîkî.

1. _____oogu
2. _____ia
3. mû_____anja
4. _____îbaaria
5. ndaa_____a
6. _____ona
7. bigûra_____a
8. yandî_____a.

Mûtungo

Ndaûkire rûkîrî ndeebîthîrania ndauma ndaathi cukuru. Ngîkinya kîeniini ndaakomana na mwarimû weetû augîitie, agwete kîraatû kîmwe na njara, kîra kîngî kîrî kûgûrû.....

Thoko

Ndeeni ya Tharaka kûrî na thoko mwanya mwanya. Thoko ira tûrî na cio i:- Gatûnga, Gatiithiini, Mûkothima, Nkondi, Kîbûng'a na Ciakariga. Twathi thokooni, itûgûraga bira tûtarî na bio na tûkeendia bira tûrî na bio. Thokooni ino itwendagia kana tûkagûra into ta:

Mwere, mpempe, ncûgû, ndigû, mîkwayî, matûûma, macukurî,
mbooco, nthoroko, ndengû, munya, baamba, ûkî,
ncûgûkaranga, ngûkû na into bingî bingî.

Thokooni ya nyamû ira tûrîithagia, itwendagia na tûkagûra nyamû ta; ng'ombe, mbûri, ng'ondû ngûkû, mbaata, na nyamû ingî imbingî ira twaigaga mîciî.

Ndukaani itûgûraga camuni, cukaarî, maguta ma gûkaranga, maguta ma gwaka, mwonyo, ndaawa, maguta ma taa na biingî bira twendaga mîciî yeetû. Îndî ntugû ino waûmba kwona into bibi bikîendua thokooni bitandîkîitwe ta nguo.

Kîrî ûgûri bwa nyamû ta ng'ombe, mbûri kana ngûkû, iciendagua ûgûri mwanya mwanya kûringana na thoko mwanya mwanya. Ng'ombe igûragwa Gatûnga na Marimanti ikathi kwendua Ciakariga na kuuma agu ikeendua thoko ya nja ya Tharaka ta yo Îciaara.

Îciaara i thoko ingî îrî ûgûri bwa ng'ombe mûno. Kwoogu abiacaara iboonaga baita mûno bagûrîite ng'ombe Gatûnga kana Marimanti bakeendia Îciara.

Ngûkû igûragwa Gatûnga ikeendua Nkûbû na ûgûri bwega mûno. Kwoogu igûragwa kwa wingî n'agûri baingî kuuma Mîîrû.

Into bingî biendagua nja i bamba. Bamba îrî mbia mûno. Tûmîrîmaga îkagûrwa n'Atharaka bamwe beetû îgakamatwa na maroori îkathi kwendua gûntû ta Mwingî, Mîîrû kana kûngî.

Na kûrî wendia bwa nguo cia mîtumba thokooni cietû ira tûgûraga na mbia iniini. Nguo inu niteethagia mûno bara batarî na mbia îrî thau. Kwoogu thoko cietû îrî ûteethio mûno kîrî Atharaka.

Biûria:

Cookia biûria kuuma rûgonooni rûrû wathooma:

1. Gweeta thoko ciîrî cia Tharaka ira wiîyî _____ na _____.
2. Into bira bigûragwa thokooni ta ya Gatûnga biendagua kû?
3. Bamba ya Tharaka n'yo yeendagua kû?

Mwana Akaûra n'we arî Kîero

Mîgambo îmîgeni: yunibaacîti... kûûrûûrwa... kûûma... kîmbu... mûgao

Îgiita rîra twathoomaga ikwarî bathanthatû, nthaka ithatû na bonthe ibaathoomaga. Aarî nthaka îmwê baathoomagîra Nthaka inu ingî ciathoomagîra mwanya. I baarî aana baûgî kîimathoomo. Mwarî ûmwê n'ûntû kwao kwarî kûraaya, na weetû. Aana babu bonthe barî

na aana aarî bathatû, na bamwe na Marimanti. cuku mwanya mûno aakaraga weetû kaîrî aarî bathanthatû i

baarî ûcoore bûûnene mûno na bûtaûmbaga kûmenyeka i bwa mûthemba ûrîkû.

Bonthe ibaûmbire gûkûrûka baathi cakondarî. Bakûthi cakondarî baakûrûka kîgerio gîa kîraci kîa bina gîa cakondarî baathi îra yeetagwa kîraci kîa bitaano na kîa bithanthatuû gîa cakondarî. Mwanka wa îîrî aarî baîrî bauma cukuru na nda. Ûyu ûngi aagwîre na nkaarî athiîte kwona mûcoore wake ûngî aarî n'we wa Nairobi.

Nthaka ciarîikiirie cukuru ciîrî cîathi kûthoomera ûndagitaarî. Înu îngi yaathi yunibaacîtî. Ira ciîrî ikwandîkwa, îmwe yathiire gûkara Naivasha na wana gûkinya atikinyaga mucîi. Înu îngî yaûragîrwe Timaû bakîrwîra mwarî ûngî.

Îra yathiire yunibaacîtî yarîikiirie yandîkwa. Îndî n'ûntû nkima îkaabua yonagîrwa îthiîrooni, nthaka înu yathiire na mbere kwîgua îrî na acoore ba aarî mûkwîrî. Na n'ûntû kîbuu kîa njîra na kîo gîtirî inya gîkîûma i kûûrûrwa n'antû na nyamû, mûthiani i kiimba kîareetirwe mucîi nyuma ya kwayua îgiita rîiraaya.

Aana beetû, n'ûntû ndaawa ya meeyia kana ûkimwi i gîkuû, itû ndabûthaitha îmenyeereni. Kûrega kwathîka ti kwegu. Na wa ta bûra Kîitharaka kiugaga, mwana ndaatha aroothi atacooke, îndî mwana ntaatha aroothi agacooka nkamwatha.

Biûria:

1. Kîrî aana baba bagweteetwe rûgonooni rûrû i bagana baarîikiirie cukuru?
2. I mbi yatûmire aarî baîrî bauma cukuru?
3. Mwarî ûra aagwîre na nkaarî aumîite kû?

Rwaria Rwakwa

Thuura riîtwa rîra rîagîrîte kûûyûrîria twanya tûtû.

(I) Ûyûrîria centenci ino ûgîtûmagîra mariîtwa mama marî aaga rungu

1. Kîng'ang'i kîrî rûûyîni rûûra _____
2. Kîng'ang'i kîrî rûûyîni rwa _____
3. Kîng'ang'i kîrî muurooni ûûra _____

(1) mûkunu (2) rûkembu (3) mûûyu

(II) Ûyûrîria centenci ino ûgîtûmagîra mariîtwa mama marî aaga rungu

1. Nyoni îrî mûtîni _____
2. Mbûri nîkûnyua rûûyi _____
3. Mbûri nîkûrîa matî _____
4. Mbûri îrî kiugûûni _____
5. Mbûri nîkûrîa kîthakaani _____

(1) kînene (2) maaririmu (3) ûmûraaya (4) rûkembu (5) giitu

Kîthoomo gîa 19

Kwandîka

tw na rw

1. twana	2. rwembe
3. twarî	4. rwinci
5. twenu	6. rwenge
7. tûtwe	8. mwarwa
9. twîrî	10. rwîgî
11. mûtwîrî	12. mûrwaru
13. îgîtwero	14. kwarwa
15. gûtwâ	16. rwayo

Bûra ûkaarûtha 1: Bangania mariîtwâ mama kûringana na bûra mîario ya mo îthingatanaga:

1. rwinci
2. rwembe
3. rwayo
4. rwong'i

Bûra ûkaarûtha 2: Banganina mariîtwâ mama kûringana na bûra ntemwa ciamo ithingatanaga:

1. twenu
2. twaarî
3. twîrî
4. twona

Mûtungo

Ntugû îmwê tûguîmîte nduru wa bûra twamenyeretie, kurû yoonâ nduru yarinyûkania n'yo. Nduru yathûngîra mûrinyaani. Twambîîria kwînja mûrinya ûyu tûkîmîcwa. Tûkîraitha twona gîntû gîtuune tunî mûrinyaani kîringîite îrûta

Nyambura Ntûûra

Mîgambo îmîgeni: kîmbûikû... kîarago... nkoroi... gaarû...
nkururo... mîthuru... ndamanyûkire... rungu

Mwanka wa ngiri îmwê magana kenda na mîrongo înaana ndaarî
na ûkûrû bwa mîanka îkûmi. Mwankaani wa ûyu mweri wa înaana,
i rio Nyaga wa ba Njerû aataanirwe.

Gîtigeere ta kiumia kîmwê ûgu, nthaka cia ntûûra înu wana cia
kûraaya ciatûûriirie authi înene mûno kwa ba Nyaga.

Nthaka inu wa amwe na twîyî twa ntûûra, akûrû na eekûrû
bonthe ibaakenagîira mûno authi înu. Kwauthagwa mwanka maaya
nkea, rîru ntundu îkaaragana. Twîyî tûmwê twakindagwa i toro
tûkeeringîria îkûmbîini rîa Ntaruugia, îthe wa Nyaga, tûkaraara ku.

Wa kîra ntugû eekûrû baingî ibaatindaga kûgwatia gina wa
Nyaga gûkia marwa ma kûnyuîgwa mûthenya wa nyambura. Niû
na twarî tûra tûngî twa ntûûra twatindaga kuunîra mwekûrû wa
Ntaruugia nkû cia kûbîithia marwa mamu. Akûrû wana kinya bo
bataûraga mûciî ûyu. Bamwe baayaga kûnyua ûkî n'ûntû
bwarugagwa agu ntugû cionthe. Mamu i mo mantû mara meegagua

marî oogo rîra kûrî na kîatho gê gûtaana mwana wa muntû mûrûme, Kîîtharaka.

Twana twa ntûûra tunthe itwaiyî ndaarî ûguaya ta mbiti. Wa na weegua indaakenagîîra mûno authi înu, îndaiyî bûra ndaiyî.

Tiga kîmbuîku ya authi yîthîrane kiaragooni ûgoro! Ntakanyaaru wa ba Njerû ataamenyekaga. Eekunyîte mara aakara ta ngo. Aacooka waraitha nkoroi îra eekîrîte nwa kuuga i kîrerû kîa nyoni îra yîitagwa Nyaga, îra cûûcû aatûgonagia. Aaringaga rûgoci rûgakararûka nwa ng'aa, ng'aa.

Nthaka ira mbingî ciekundîkîite manyugî, mbece, ithege na igamba. Ciakutha magûrû ûkeegua nwa cingiri, kaca, bece, cingiri, kaca, bece! Eekûrû baakumbûkaga authi bakîringaga nkemi nwa aririririririii.

Kagiita gaku îthe wa Nyaga na akûrû bara bangi beegagua bakari gaarûûni yaake kûra baabuaga mwanki ûtooragua ûtugû mwanka gûgakea kwe wa ûgîankanaga!

Niû indaiyî bwega ntendaga nkîigua rûgoci. Rwandirikanagia kagoci kara kaabuîtwe Ntamwenda wetû agîtaanwa. Wa muntû ûra ndoonaga na mara ndaugaga i mûtaani. Ndaareraîria gateere ta nderi îgîcwa nyama n'ûntû ndaiyî ndaathûngîra authiini ndeeni ingaataanwa.

Mûthenya wa nyambura ûgûkinya ndaaraûkire kwîgua nkururo na nkemi mûtaani akîthûngîra mûciî. Nthaka ciake ciekunyîte mara, cioga igamba, mîthuru, na ciakamata mîraagi. Cionanagia ing'enteete ta ncaana îkundîite mûguû. We! Tiga mbone mûtaani wengwa îîndî! Wa na îmunthî tûrî ntiîtîgagia kana i muntû aarî. Bûra ndoonire ti bwa kwaria! Gwincia na kûrancûkia, ndaamanyûkire rîmwe manyû ndeerîringîria nyomba ya gina wa Nyaga ndaamaama rungu rwa ûrîrî bwake nkiinainaga.

Ndaakira gûku rungu ki ta mbea îrî mûtuuni. Nwaka ndegiirue naagu kûraaya nthaka ikiina nwa, “Yîi gûgûkeaî, imbonue îtaanîro rîa mwîyî, gûgûkea î” Rîra ndaamenyire wabu bakûtherekeria, ndaarumûkire rîmwe rumu mberekerete mûciî weetû.

Ndaatuîkire rûgono kîrî twana twa ntûûra tunthe. Îndî Kabûri weetû n’we anthûûragia mûno n’untû wa na ûrîrî aambinaga, “Cioguaya, Cioguaya, kaimba na nyaki ya ncîngîîrî, ...” mwanka rîra maama amûthetiirie akîmwîraga, “Kaaba ûguaya ibwonokiirie nthûûrirû îndî kûûma igwateere kathoka.”

Biûria:

1. Mwandîki wa rûgono rûrû aaciirirwe rî??
2. Authi înene mûno yatûûrîtue kwa ûû?
3. Twana twagwatwa i toro tûrî authiini twamaamaga kû?
4. I baûû baagwatagia gina wa Nyaga kûbîîthia marwa?
5. Nthaka ciegagua ciîkundîkîite mbi ikiutha?
6. Akûrû beethîranaga kwa ba Nyaga kûrûtha ata?

Arîîthi Ndemi

Mîgambo îmîgeni: ... kathegû... rûrîî... manduanga...
kûthûûrima... ndiiri

Mûrîîthi na Mayaû twarî twîyî twa ntûûra îmwê. Twîyî tûtu tûtaathiiyaga cukuru ta twana tûra tûngî twa ntûûra yao.

Rûkîiri rûmwe Mayaû aaraûkire aarugûrîra ng’ombe ciao, aacuuria kathegû ka makie gîturo, aagwata njîra ya rûrîî. Wa bûra aathiîte nwabu aathûûrimaga oona kana kûrî mbûrî yao nwa îmwê îkîûmba kwîgua yûrîite. Rîra oonire cionthe iciarî oogo, aakena mûno n’untû îgorooni atooneete kaanya ga gûcithûûrima. Aûkaniirie na gûciingîra na manduanga kenda augia authiini kwa ba Kîthûûre.

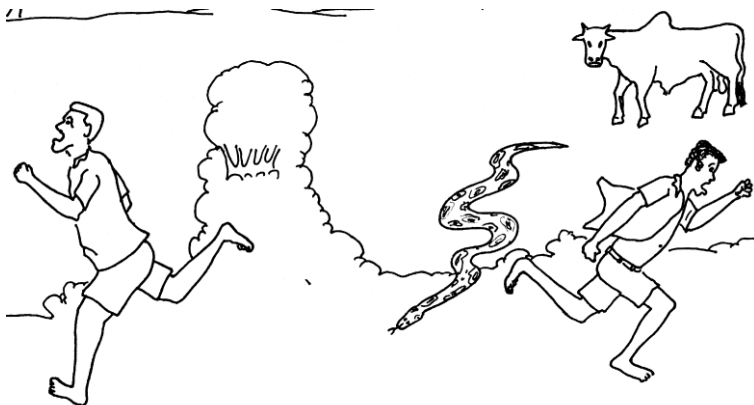
Mayaû na Mûrîîthi ibaiyî ara baakomanaga wa kîra rûkîîrî. Rîra Mayaû agûkara gûkinya oogo, aambîirie kuugia kîthiene na kûbua

nkûri nwa gûûûi, gûûûi. Rûru rwarî rwano rwa kûmenyithia ûra ûngi agûtigwa. Ndarîka weenu Mûrîîthi na ûrîîthi bwake n'we aakinya, mbûri cieringanîra.

Rîra baakinyire naara baathiîte kûrîîthia, baatigire ng'ombe na mbûri naagu baathi ngûgîîni ciao. Rîmwe na rîmwe baatindaga kûthiithia nthigû, kûûtha, kûbutîra kana kûguîma. Ntugû înu baabangire gûtinda kûguîma. Baakamataga nta na mîguî îra baaturîite ya micumaarî, îndî bateendaga gûkinya n'yo mûciî. Batigaga baitha biunguuni bakaithûra rûûni.

Mayaû noonete kaungu kamwe keebithaga manyore, rungu rwa njara cia maiga. Ntugû înu baabangire kûguîma manyore mamu bateetwe i bata ya nyama. Rîra ringî baaguîmaga nduru bantû Booneete ikînja ngaatu.

Kûrigwa i kwa ba kûmenya. Mayaû ataiyî kana mbînji mûrinya t'yo nkari ku. Eerire Mûrîîthi, "Giitîra naani nkaugie." Nthûti weenu aakura nakuuga kaunguuni kara mini, na kwambîria kûringa maiga *kaba, kaba, kaba* agîlkagia mara mangî nteere cionthe. Bûra oonire bwarî bwake wenka. Gwincia na kûrancûkia oonire mwindu îgûrû rîake, eegua buuu ta nkaarî ya îgûrû!

Rîra Mûrîîthi oonire mwindu ûyu we naamenyire bakûthira. Augire mbu îînene agîitanaga, "Mayaû, Mayaû!" Warîru warîru, beegua mbere yao pa, garagara! Nyamû ya nthî yeegaragaria îgana bûra gukeeyaga kûgana. Rîra boonire îbeerekerete, woora muntû eera kagûrû mboya. Gûtirî aathi kayîra kamwe na ûra ûngî.

Kîrîamanyore yabeera kambûye! Nîînu, na bo ibaabu bakiugaga mbu nwa guuguî, yîî tûkûthira. N'ûntû Mwene Nyaga n'we atimaamaga, rîra yaagire twîyî tûtu yaatarire naara ng'ombe ciarîyaga. Yaathi yeegera kîrî Gatuurû ya baMayaû yeetungîira kîrî yo yamiunanga maîndî ta ncang'i. Ng'ombe ira ingî na mbûri ciekîra mîtiro îgûrû. Ciatiirirwe i mîcîi ya cio.

Nthaka cia ntûûra cioya nta na gwîkundîka ndûûyiû mîthiori na kwamba kîthaka. Rîra bagûkinya naara nyamû yaarî, bûra boonire butaarî bwa kwaria. Wamuntû oonaga kîthûmba kîa ng'ombe na njoka nthî akeegera atarîite njîra ya mûciî.

Ûyu warî mûthia wa ba Mûrîithi kûrîithia rûteere rûru kana kûremania na njîra ta înu barîithîtie. Îndî mbere ya babanga ûgu ibambîite baatandîkwa ndiiri paa ta mbura. Ukîona Mûrîithi, aathereete mwîrî ce ta mpura muu n'ûntû îthe aamûbûûrire na mûthûûro mûno n'ûntû bwa ng'ombe yaake kûûragwa i njoka yamûûra mana ta mbaakî ya mûungûrû. Kûringwa ti kwîrwa ka ûrîe.

Biûria:

1. I mbi n'ûntû Mayaû aathûûrimaga mbûri athiîte na njîra rûriîni?
2. Mayaû rîonthe baarîithagia na ûû?
3. I mbi yaumbuthûrire Mûrîithi kaunguuni akiugia manyore?
4. I mbi yatûmîite Mûrîithi athera mwîrî unthe ce ta mpura muu?
5. N'ata rûgono rûrû rûgûtûrutana?

Rwaria Rwakwa

Bangania mariîtwa ma mîtungo îno bwega.

1. rîrî rîakwa îbuku i (Kwa ngerekano: Îbuku rîrî i rîakwa.)
2. atûmagwa aciarîitwe mwana
3. kînyanya gina wa atirî ntûrûme
4. gaka bwega karamu ikaandîkaga
5. mwarimû kîbaaûûni nakwandîka

Kîthoomo gîa 20

Kwandîka

ny

1. Tûnyai	2. tûnyua
3. nyanya	4. nyaga
5. nyaki	6. nyiûrû
7. nyomba	8. nyue
9. nyûkwe	10. Kamanyaki
11. nywe	12. nyambo
13. nyaki	14. nyenje
15. nyoni	16. twarînyûka
17. nyûngû	18. tûkaanyua

Bûra ûkaarûtha 1: N'ûntû bûrîkû bwa mwanya ûkwona mariîtwaani mara manjîrîtie na *ny*? I mariîtwa magana ma nyamû marî mariîtwaani ma kwandîka? Kûrî mangî ûûmba kûthûgaanîria?

Bûra ûkaarûtha 2: I riîtwa rîrîkû rîrî rîa mûntû, gîntû kana gûntû?

Bûra ûkaarûtha 3: Rûgonooni rwa Ntugû ya Nting'o, ceria tûgûkinya na mûthenya, nyomba na tûkaanyua..

Mûtungo

Îmunthî maami akaaruga nyama cia _____ (**nyanya, nyoni, or nyaga**). I niû nkaamîgwata. Uga bûra ûkaamîgwataanga!

Gûtirî Mûcûûrirû Ûtatuîkaga Kîrara

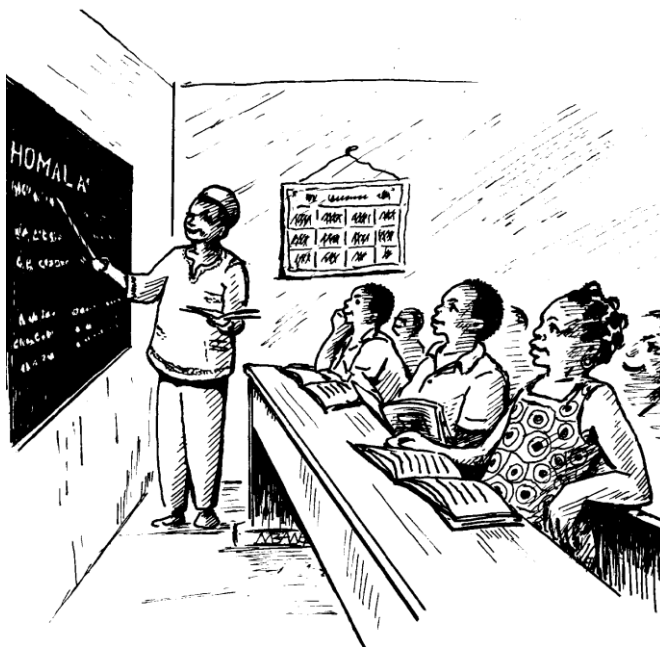
Mîgambo îmîgeni: ... mûtiro... ara... thaamu

Ntûûraani yeetû ya Magûndû ikwarî na gîtonga kîmwe kîa bata.

Kîarî na mbûri na ng'ombe ciaingîite ta mîrûgû. N'ûntû na bu ûtonga bûrî magerio, mûkûrû ûyu ateendaga kwona antû waake. Eeciiragia ibaayîite kûrîa kana kûnyua îria.

Nthaka yaake îmwe yeetagwa Njerû n'yarî ûcoore na nthaka ingî ya ntûûra yeetagwa Mwenda.

Njerû na Mwenda beendanîite mûno. Bataatiganaga, nwa ta mûtiro na ara. Amwe na ûgu îthe wa Njerû eegagua taka aûmba kûnyua nthî ta mbura aboona waake. Ntugû îmwe mûkûrû ûyu eegua agaâtûûmûka ta kîramba. Eera Njerû, “Ûtikaaye na Mwenda waakwa kaîrî.” Na n'ûntû Njerû neendete Mwenda, aûria îthe, “I kî?”. Îthe amwîra, “Aaya kûnyua îria aaga rî, gakîa ka mûûro gakaanyua kû rûû ingî kwao gûtirî gîntû wana ncîngîîrî îtigwîyaga kwao!” Mwana amwîra, “Baaba, tiga gûtiira Mûrungu na kîara.” Njerû ataatinanîra na îthe. Mwenda n'we n'ûntû mwana wa nkîa i ta kurû, baakara na ûcoore bwao batakwenda kûmenya nwa ata.

Njerû aathooma mwanka cakondarî, îndî atona ngûgî n'ûntû ataarûtha kîgerio bwega. Atiûmbaga gwîteethia n'ûntû mwana wa kûrera na gîciko atimenyaga kûrîa na njara. Îthe n'we aakûrire mwanka aaremwa i kuuma nyomba. Ûtonga ibwaathirire nwa thaamu yonagwa îgana kîrîma.

Na n'ûntû kayaû ga nkea i kongwa geecûnaga mûgongo, Mwenda wee aambîirie kûrîma na kûringa biacaara kûrî oogo. Îmunthî ûkathi waake mbûri ikari ta maiga Tharaka.

Biûria:

1. I mbi n'ûntû mûkûrû ûyû agweteetwe rûgonooni rûrû ateendaga akîona antû waake?
2. Njerû eerire îthe atige gûtiira Mûrungu na kîara. Kuuga ûgu i ta kuuga ata?
3. Njerû aathoomire mwanka kû?
4. Mwenda aatongire i kûruta ngûgî irîkû?

Ntugû ya Nting'o Ntheri

Mîgambo îmîgeni: kathegû... nting'o... ntemwa... mpaaû

Ntugû cionthe tûthiîte cukuru na acoore baakwa, Karîithi na Kang'aria, itwakamataga mûtu kana ûcûrû bwa kûnyua tweekua

yûûra mûthenya. Ntugû îmwê indaakamatîite mûtu na kathegû ga taata. Kaarî kathegû kathongi mûno.

Rûkîiri rûru tûthiite cukuru tûkeneete twathiire tûkîthekekanagia na tûkîiranaga bûra tûkaanyua mûtu na ûcûrû bwetû. Kang'aria auga, "Niû nkamatîite mûtu wa îria rîra ndarareeteerwe i cûûcû îgoro." Tweegua ûgu rî, twambîiria gûkena tûkiugaga guri, guri tûkaanyua mûtu wa îria.

Tûgûkinya cukuru twethîra tûceereretwe n'ûntû itwateere îgiita tûgîkeneera mûtu wa îria wa Kang'aria. Mwarimû atwîta atwîra, "Turiani maru aaga." Twaturia maru. Ndakwîra twaringirwe nthanju twarîra mwanka twariganîrua i mûtu na ûcûrû bûra twarî na bu. Mwarimû atwîra, "Îthiini kîraciini." Twarinyûka rîmwê rinyû ta înyore riumîite îkurunguuni. Twana tûra tûngî twatûthekeera mwanka twambîiria kûrîra. Îndî twebîira na nkoro gagwîcûnia gatirî ûrûrû, twakira.

Ntugû înu itwarî na ntîng'o. Wa bûra kwîragwa ya gûta îtiiboobagia ntemwa kana njîra ya kûûra îgîiyaga maame mûthenya. Mûnene wa kîraci n'we atwandîka n'ûntû bwa kwaria kîraciini. Mwarimû weetû akûûya kîraciiniî, ndakwîra twaringirwe tweetia îgûrû ta kabiira.

Thaa mûgwanja igûkinya twauma kenda tûthi kûnyûa mûtu na ûcûrû bwetû. Tûgûkinya naara twaithîite tûkuru twetû, Kang'aria aithûra kathegû gaake ka mûtu wa îria, na Karîithi n'we aithûra gaake ga ûcûrû. Kanthi naani nkaithûre kathegû gaakwa ka mûtu. Tiga! Ndeethîire njoka îringîite îrûta mpaûûni ya gakuru! Ndaamaka ndaathûngûtha nkiugaga mbu nwa guugu, guugu, yîyia mûtu ûra wakwaî. Njoka înu îgwîtungûûra yaagera kathegû gaakwa mwanka kaingirita ngiri, ngiri kaaringa iiga kauga pûû, mûtu gweetîga! Ndaarîra mûno mûtu waakwa ûgwîtîga na kathegû gagûkua.

Acoore baakwa, Kang'aria na Karîithi, bambîîria kûmbîîra nkire. Ndaacûûgagia gûkira nkaremwa n'ûntû indaiyî taata agantura mûno ndeenûka ntarî na kathegû gaake. Twanyua mûtu wa Kang'aria na ûcûrû bwa Karîithi rîru tweenûka. Taata akûmbûûria gakuru ndamwîra igakuire, wee! kaathûûre! Ndaarî akubî gûturwa nwa bûra ndamwîrire mantu ma njoka. Ntugû înu, ndonokeere ciarera.

Biûria:

1. Mwandîki wa rûgono rûrû aathiyanagia cukuru na baûû?
2. N'ûû aakamatîite mûtu wa îria?
3. I mbi yaceerithîirie ba Kang'aria cukuru?
4. N'ûû aandîkire ba Kang'aria bakwaria kîraciini?
5. N'ata gakuru ka mwandîki wa rûgono rûrû gaakarire?

Rwaria Rwakwa

Kambura aakobagia rûgono ariganîrua i ndwano imwe na aabîtia kwandîka mariîtwa maakai. N'wa ûmûteettheeria kwandîka bwega? Kûrî na mabîtia ta mûgwanja ûgu.

Acoore baakwa, kang'aria na karîithi, bambîîria kûmbîîra nkire Ndaacûûgagia gûkira nkaremwa nûntû indaiyî taata agantura muno ndeenûka ntarî na kathegû gaake Twanyua mûtu wa Kang'aria na ûcûrû bwa Karîithi, rîru tweenûka. tata akûmbûûria gakuru ndamwîra igakuire, we, kaathûûre! Ndaarî akubî gûturwa nwa bûra ndamwîrire mantu ma nyoka. Ntugû înu, ndonokeere ciarera.

Kîthoomo kîa 21

Kwandîka nth na nthw

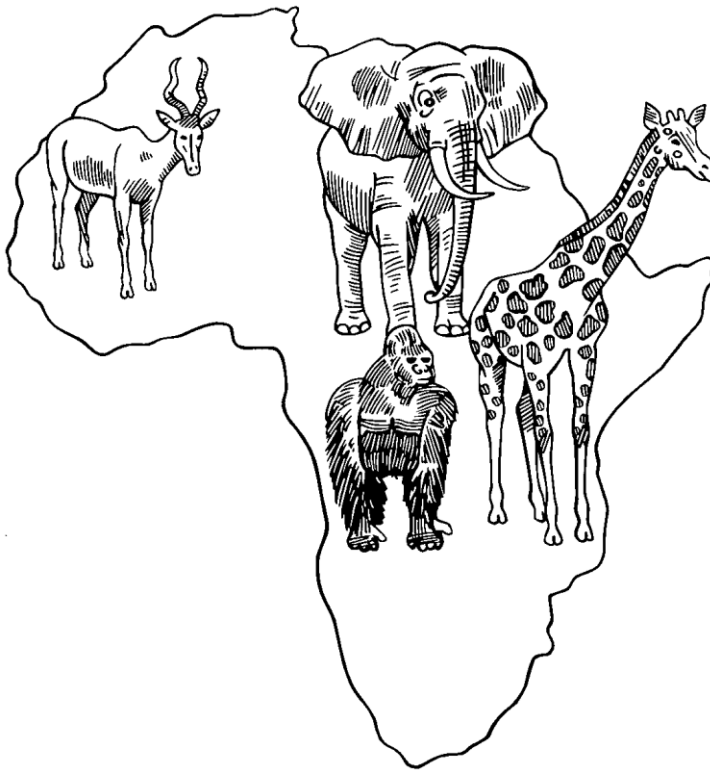
1. nthenge	2. twanthaanju
3. ntheto	4. twinthe
5. ntheko	6. nthia
7. nthatû	8. nthiiû
9. nthegere	10. nthwaa
11. nthaka	12. nthwa
13. nthiko	14. nthwaariga

Bûra ûkaarûtha:

1. Raithaani rûgono rwa Kîthoomo gîa 20. I mariîtwa magana manjîrîitîe na **nth** ûkwona? Maandîke monthe!
2. Ûyûrîria twanya tûtû na mariîtwa kuuma kîrî mara bûkwandîkithagua:
 - a) _____ ya Mûtugi nîtongoreretie mbûri ira ingî.
 - b) _____ îkaraga îkumbo rîa muuro ûmûnene.
 - c) _____ ya cûcû nîandîitwe maûa.
 - d) Mûka wa _____ i katheti atûmaga.

3. Bangua mariîtwa mama kûringana na bûra mîario ya mo ithingatanaga :

- nthiko
- nthaka
- nthwa
- nthegere

Mûtungo

Ûgatuîka nyamû î, wenda gûtuîka nyamû mbi?...I ntwîga? I njogu? ...I mbaka? ...N'îgu?...I nduru?...I rwîgî? I mbiti? Kana i kayûgû? _____. I kî?

Bata ya Mbiti

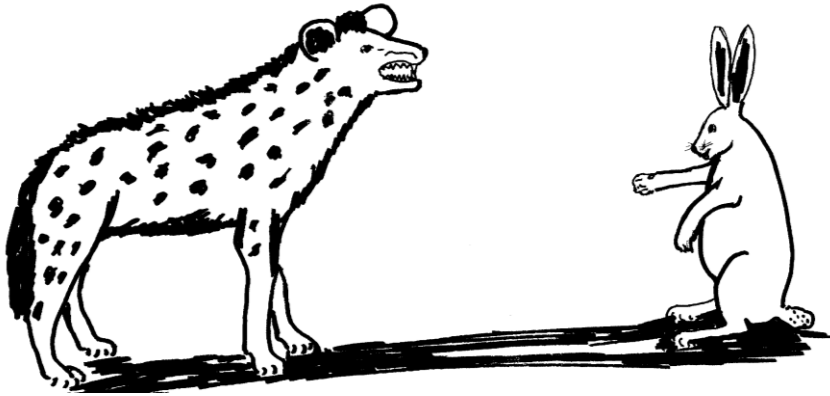
Mîgambo îmîgeni: îkurungu... îthangaacî... mwîtha... mbûû

Tene mûno mûno, Mbiti na Kayûgû ciarî ûcoore mûno. Nyamû inu cietanaga Ntamûnyanya n'ûntû bwa ûcoore bwao. Ntugû îmweciathi wathi.

Ntugû înu ciaguîmîite ciaratha nkûrûngû ciamîthînja ciaiga nyama ciao îkurunguuni rîao. Mbiti yeera Kayûgû kathi gagatae rûûyî. Kaanthî Mbiti n'yarî îgûtûranga gîkuru kaingo Kayûgû gakaranga naagu muurooni yona kaanya ga kûgana ga kûrîa

nyama! Kayûgû gagûkinya muurooni gaataîrîra gîkuru. Gakiumîria îgombeeni koonâ kîambîria kûrua booo. Kayûgû gaakara gagîcookaga rûyîni kûyûrîria mwanka kaanoga. Wabu Kayûgû gagûcooka keethîre Mbiti nîrîre nyama cionthe!

Kayûgû gakûûria Mbiti ara nyama ciarî yakeera, “Indîre cionthe.” Kayûgû kaathûûra mûno keenda gûtûmûka ta karamba ka mbokio. N’ûntû bwa mûthûûro, Kayûgû kaabanga kûrîithiea Mbiti.

Kayûgû gaaceria îthangaacî rîra rîyerû ce ta mwîtha kana mbûû. Geekîra riiko rîarûngûra rîatuunîa tunî, rîatua gûkengakenga ta îthunya rîa ntûrûme. Kayûgû keera Mbiti, “Ntamûnyanya atîkîra nkoro ya ng’ombe.” Mbiti n’ûntû bwa bata yaatîka ng’aa ta rûthea rwa Kîng’ang’i, îkeneete mûno. Mbiti yaugaga Kayûgû ikarî kariitu ta îria rîra riumaga mundaani wa muntû na riyyî rîkaarîmwa. Mbiti îkwagamia kanyua, Kayûgû geekîra iiga rîru rîarî na mwanki kanyua ka yo. Mbiti yabîa mwanka yakua n’ûntû bwa guuru ya yo.

Biûria:

1. Kayûgû kaarî ûcoore na ûû?
2. I nyamû mbi Kayûgû na Mbiti baûragire?
3. Îno yeetagwa “Nkoro ya Ng’ombe” i Kayûgû yaarî mbi?
4. Imbi wathooma kuumania na rûgono rûrû?

Nkûngûrû ya Kîao

Mîgambo îmîgeni: mwarario... nkûngûrû... mbokio

Tene mûno ikwarî na mûkûrû ûmwe.
Aagûra mûka na mûka ûyu amûciarîra kaana
kamwe ga kaarî. Mûka ûyu ataakaraka,
aakua aatiga kaarî gaku na îthe.

Nyuma ya ntugû inkai, mûkûrû aagûra mûka
ûngî. Mûka ûyu ûngî wana we agûciara
aaciare kaana ga kaarî wata ûra ûngî. Twana
tûtu tûgûkûra mwekûrû ûyu aambîria
gûtûtigagîra mwere tûkathia aathi mûndaani.
Kaarî kara gakûrû, kara gina aakuire, i ko

kathiaga mûtu ûmwinyu.

Kaarî kara kaarî na gina, kaathiaga mwarario. Rîra gina aaya,
kaana gaku gaake gakayûkia mûtu wa kaarî kara kangî gina ataarî
oogo gakanenkera gina. Kaarî kara gataarî na gina gakayûkia mûtu
ûra wa mwarario, kairîra gina gagacorwa. Nkima yarugwa
gageekîrwa kageooni.

Îgiita rîngî gina mwanake aambîria gûkeeraga karaûkage
muurooni gatae rûûyî rûkîrî mûno gacaitîrî rware rûtiratema.
Ntugû îmwe, kaarî kara gakûthi gûtaa rûûyî, gîkuru gîakua gakîaîra.
Gakwînûka gina mwawake agatemanga manuku manuku aagera
kîaragooni. Ûgoro nkûngûrû yaya yeethîrania macuncî mara,
yamatumania na mûkathî yaitha îkurunguuni akubî na muuro.

Rûûni kaaragina gakûthi gûtaa rûûyî kaaremwa i kwaîra gîkuru.
Kaarûgama ta îtîga rîa njoka kîthwaani kaûria, “Yî mûkaiî, n’ûû
akambaîkia gîkuru?” Kaarî kara karî îkuruguuni, keegua kaaragina
kîao kauma gagagwatîra gîkuru kaîra keenûkia rûûyî.

Gakwînûka keera gina, “Maami imbonire kaarî kara geetû.” Gina
aathi mwanka ara îkurunguuni akagîra. Nyumaani nkûngûrû yaya
agu îkurunguuni yeethîra kaarî gatirî ku. Yathingata makinya
mwanka mûciî. Yaakinya yaina yauga:

Reete into biakwa maama!

Reete into biakwa maama!
Mbura na mwindu maama!

Nthûti îmwê nkûngûrû înu yathûngîra nyomba na kîruguto.
Yaagwata mûkathî ûra yatumanîîtie kaarî gaku na uu yaakuruthûra.
Yaagwata mûkathî yaathi nako. Mwekûrû uyu wa rûriitho nwe
atigwa auma nkoma.

Biûria:

1. I• kaarî karîkû kaathiaga mûtu ûmwinyu?
2. I kaarî karîkû geekagîrwa nkima kageooni?
3. Gina mwanake wa kaarî kara gina aakuire naarî mwekûrû arî
kîao? N'ata ûkûmenyanga?
4. I mbi yatumaniirie kaarî kara gina aakuire? Yaagatumaniirie
na mbi?

Kîrîmaara Gîkûbîa!

(Mûringîîri akaina naara kûgwatu)

1. **Kîrîmaara** îî Kîrîmaara gîkûbîa îî.
Nagîkabîa îî nagîkabîa ti gîetû î.
I kîa Mwîmbî îî i kîa Mwîmbî na Îgoji îî.
2. **Mwere mwirû** îî mwere mwirû wa naiti îî.
Ûkwîndama îî ûkwîndama bwa naiti îî.
3. **Ûtugû ndeere** îî ûtugû ndeere kîthaka îî.

Kwoya ngambo ã kwoya ngambo cioyagwa ã.

4. **Ndoya ciakwa** ã ndoya ciakwa na nkundi ã.
Ciagûtuma ã ciagûtuma kabenia ã.

5. **Gakwenagia** ã gakwenagia mûthaka ã.
Ntaiyî kwenia ã ntaiyî kwenia mûthaka ã.

6. **Ntimwîtîgia** ã ntimwîtîgia mûthaka ã.
Bûra agwîtwâ ã bûra agwîtwâ i gina ã.
Ciamatore ã ciamatore nkerani ã.

Biûria:

1. Twana tûtû tûkwina rwîmbo rûrû twaûmba kwîgua tûrî twa:
 - a) Îgoji
 - b) Tharaka
 - c) Mwîmbi
2. Mwini ariuga arere kwoya mbi?

Kîthoomo gîa 22

Kwandîka

Mbarithia indaaya na mbarithia inkubî

E	EE
1. era	2. eera
3. ene	4. eene
5. ncere	6. nceere
7. mbere	8. mbeere
9. ndera	10. ndeera
11. nkethi	12. nkeethi
13. mbete	14. mbeete
15. nyenje	16. nyeenje

Bûra ûkaarûtha : Thuura riîtwâ rîra rîkûthirîkîria centenci ino bwega.

1. _____ mwere. (era...eera)
2. Karîmi _____ mwarimû Mûriûngi nûmwayie. (era...eera)
3. _____ na kûrîra. (Nkethi...Nkeethi)
4. Yûkia _____ kuuma Mûkothima. (Nkethi...Nkeethi)

Mûtungo

Nyuma ya cukuru îmunthî, nka_____

Nkûngûni na Gîteere

Mîgambo îmîgeni: nkûngûni... gîteere

Tene mûno Gîteere na Nkûngûni iciarî ûcoore mûno na ciakaraga amwe kwa muntû.

Îgiita rîrû Gîteere igiaciaranaga mûno mûno. Nkûngûni n'yo i kûrîa yaariyaga mûno na kûnyua nthakame. N'ûntû Nkûngûni îtaabaaga nthûti, yaatua kûrîiyaga makome ma gîteere. Makome ma gîteere maaciarwa Nkûngûni îkarîa. Rîra Gîteere gîaciaraga makome, mamwe Mûrungu naagîteethagia makarega kwonwa i Nkûngûni magakomoka woogu woogu, mwanka gîteere kîaingîa. Ûtugû bûmwê gîteere kîra gîkûrû kiaûria maunga kîûria. Kîamaûria, “Ibwiyi Nkûngûni i mûnthû wetû mûno?” Maunga maacookia, “Î yaari!” Gîteere kîra gîkûrû kîera maunga, “Twîthîrwa tûrî baingî mûno, ûkeegua ti Nkûngûni îkaraga îkîriyaga makome meetû twarekia.” Maunga maathûûra mûno.

Gîteere kîabanga kûthaama kîthi gûtûûra kûngî n'ûntû muntû ataari na bantû a kwîbitha eega bûra ataûmba kwonwa i Nkûngûni. Gîteere kîathaama kîathi kîrî Ngûkû n'ûntû yo îrî na mathabu. Gîteere kîamenya kîathûngîra mathabuuni ma ngûkû gîtionwa i

Nkûngûni. Gîkî i kîo gîtûmi Gîteere gîtakaraga na Nkûngûni gîtandaani.

Biûria:

1. N'ata Nkûngûni yarûthaga Gîteere?
2. I kî n'ûntû Gîteere gîkaraga mathabuuni ma ngûkû?
3. I mbi wathooma kuumania na rûgono rûrû?

Ntaî cia Kîîtharaka

Maantû ma mwarimû: Aana
baagîrîte gûcindana kûgwatithania
ntaî ino boongwa mwarimû
akîboonagîria, nyuma
bagaciandîka mabukuuni mao.
Ntaî ino 20 itûmîke reeconi 2 wa
reeconi ntaî 10

1. Thiora ûûgû naani nthiore ûûgû twoge cûûcû nguo.
2. Mûnda wa baaba ûmûneene na kîya i kîmwe.
3. Kurukuru matûnkaani.
4. Karîma kaumîra twaciarwa.
5. Ncûngo mûkûyûûni.
6. Kuyîria kaara tûrîe.
7. Kenî gateeta.
8. Kaninkinayîu.
9. Nyomba yakwa îtarî mwîrango.
10. Ncûgû cia Kîrînyaga ciakuûka na îrao..
11. Kabarûbarû keengata mbûri kîrîmaani.
12. Baba batûcûûbîite ûûgû tûrîbarûmia mbi?

13. Ndîna acikaarî bakwa bathatû na ûmwê akauma o baîrî
batiruta ngûgî.
14. Kaniini ûtacûna.
15. Gaka kaniini gakûrûkîite nyûkwe kûthia
16. Baagu na nyûkwe baarûmana îgoti.
17. Naanwanku naanwanku.
18. Kanakana yakinya kanakana.
19. Ûgaakua ûtoona muuro wa gakûrûrû.
20. Mûkanda wa baaba ûmûraaya ûtakûnjîka.

Rwimbo
Nyimbo cia Gûcûngwa i twana

- (1) Rwîmbo rwa gûcookera
Maroobo ntandarobo
Maroobo ntandarobo
Mûgeni akîîya, nathînjagîrwe
Ntûrûme noru
Maroobo ntandarobo.

Kîthoomo gê 23

Kwandîka

Mbugithania înkubî Mbugithania îndaaya

O

OO

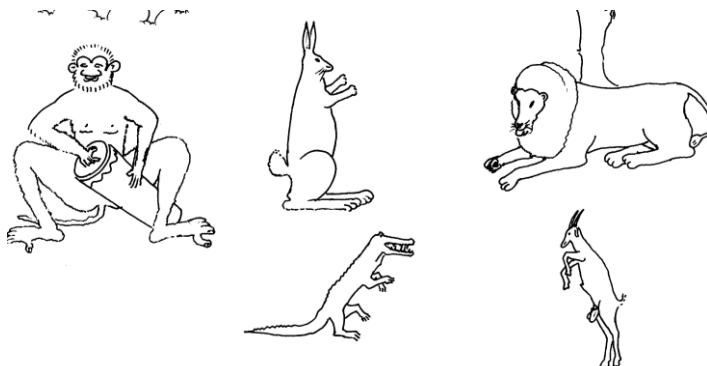
1. Oga	2. ooga
3. ona	4. oona
5. ota	6. oota
7. onka	8. oonka
9. nkoro	10. oonka
11. nkoro	12. nkooro
13. ndondo	14. ndoondo
15. onoka	16. oonoka

Mûtungo: Andîka rûgono ûkiugaga ara
îrûbûi rîarutire mîrain kana ara kayûgû
karutire matû

Bûra ûkaarûtha

- _____nguo bwega.
oga ooga
- Karîmi akwîrwa _____ nguo. oga ooga
- Nkûgûra _____ îmbîru.
ndondo ndoondo
- _____ îtumaga kîtheti.
ndondo ndoondo

Kayûgû na Nda ya Njogu

Mîgambo îmîgeni: ûnyanya... kîbûûco... kairiiri... gûtua mata

Tene karaaya mûno, Njogu na Kayûgû iciarî ûnyanya bûnene mûno. Ntugû îmwê ikwarî na kîbûûco ntûûra. Rwîmbooni rûrû gûteendekanaga muntû atarî na nda înene mûno ta ya mwekûrû akuîte. Kayûgû kaarî na kamwîrî gaaceege, kaûmanîîru. N'ûntû bwa ûgu atigîîtîgîîrua athi kwina. Na n'ûntû Njogu n'yarî na nda înene mûno, yenda yongwa kûrûmia Kayûgû nda ya yo. Kîbûûco gîkûthira, Kayûgû kauga gatiicookeria Njogu nda ya yo!

Na n'ûntû kaabangîite kûrega na nda înu na taka, kauga igakaûraga ûra wonthe akaamîiyîra. Kayûgû kenja mûrinya ûmûneene na ûmûraaya, kaathika mûromo wa uu na mathangû, kaaranîria kûrû bûra muntû ataûmba kwona. Njogu ntugû îmwê, rûkîîrî na kairiiri yatûma Nthia îthi kûmîgîîrira nda ya yo. Kayûgû gaatongoreeria Nthia *nde, nde, nde, nde, nde*.

Bagûkinya akubî na mûrinya ûra keenjîite keera Nthia, “Kûrûka ntue mata.” Nthia îkîthiyanga bantû atarî araaya, Kayûgû kaumbuthûka na rwîro kubu, kubu, kubu. Nthia îkwîgua Kayûgû kaumbuthûka, n'yo yarinyûka rinyû! Mbere îtirathûngûtha nwa maîrî, mathatû, yaathûngîra mûrinyaani ûra boro! Waagu waagu, Nthia yakua. Kayûgû gaakamata Nthia, keenûka mûciî kûruga nyama cia ko.

Nyuma ya kagiita gaakai, Njogu yatûma Mbûri, Ng'ombe, Îrûbûi na Ntwîga. Cionthe gûtirî yo yacookia ntûmwa. Cionthe ciathiire njîra îmwê.

Mûthiani buru, Njogu yatûma Cimba. N'ûntû bwa mantû mara maakarîkîite agu kabere, Cimba nîemenyeereete mûno mûno. Kwoogu rîra Kayûgû kaamîîrire bathi ta ira ingî, Cimba yaathiyaga îrî nyuma ya Kayûgû. Kayûgû kaarûgama, Cimba n'yo îkarûgama. Kayûgû kaamenya Cimba nîmbûgî mûno îtieneereka.

Kwoogu kamîîra banogoke bantû rungu rwa mûthithi, mûgûnyeeni ûmwega ûrî na mpîo ki. Kayûgû keendaga Cimba îgwatwa i toro îmaama rîru kamîgwata kamîkururia kruuuu kamîthûngîria mûrinyaani. Cimba n'yarî îmbûgî mûno. Yerûtha taka îmaami toro înene mûno. Nyuma ya kagiita gatarî karaaya mûno, Kayûgû gaûka gaakinya na biara nda, nda, nda, nda, mwanka ara Cimba yamaami. Gakîenda kûgwata Cimba gakururia, Cimba yaumbuthûka yaringa gîtuma na inya.

Kayûgû kaaringa mpagaaga na gataaririkana mûrinya. Gacagacaani înu kaathûngîra mûrinyaani butuku! Cimba yaya yathûngîra ku yaruta nda ya Njogu, Kayûgû gatigwa ku gakîrîraga.

Biûria:

1. I mîgambo îrîkû mwandîki wa rûgono rûrû atûmîrîte kwonania bûra kayûgû baathiîte na nthia?
2. Gweeta nyamû ira cieneerue i kayûgû ciaborokera mûrinyaani ûra kayûgû keenjîite.
3. Gweeta nyamû îra iteeneerua i kayûgû.
4. I mîgambo îrîkû îgûkwonia rûgono rûrû i rwa gûtunga (Raitha bûra rûgono rwanjîrîtie)?

Njuno cia Kîtharaka

- 1) Kûrî antû gûtiûragîrwa.
- 2) Mbere ya arûme nwa ruuo.
- 3) Kîara kîmwe gîtiûragaga ndaa.
- 4) Gîkaro kîmwe gîtioyagwa mbwî.
- 5) Meetho ma biûra matigiragia ng'ombe cia atugi inyua rûûyî.
- 6) Kaniini keega.
- 7) Ndaaya îkinyia.
- 8) Kaaba gûciara ngîti kîrî gûciara kîa.
- 9) Mûthenya t'ûtugû.
- 10) Rûûyî na gin'wa muntû bitithûûkaga.
- 11) Mwana ndaatha aroothi atacooke, îndî ûra ntaatha aroothi agacooka nkamwatha.
- 12) Mbura mbîi yîgwatagia nkûngi.
- 13) Rûkîîrî rûtirî mîraûko îîrî.
- 14) Mûthereeria ciîrî îmwe îtiregaga kûrûngûra.
- 15) Kwîndama gwa kareere tiku kûûra.
- 16) Ti cia atai icia ataîrwa.
- 17) Mwenji atiîbenjaga.
- 18) Mûthekani ûmûnene arî nkûrûrîro.
- 19) Gûtûûrîra ngeetia ûû rûû ta kîthonto.
- 20) Kîthaka kîrî matû.

Biûria

1. I njuno îrîkû îgûtwîra tûûragie mataaro kîrî antû?
2. I njuno îrîkû îgûtûkaania kwîthûngûûra antûûni?
3. I njuno îrîkû îgûtwonia ngwatanîro n'yo inya?
4. I njuno îrîkû îgûtwoneeria muntû atikaarege kûrûtha ûntû bwega n'ûntû bwa antû?
5. I njuno îrîkû îgûtwonia kaaba kûthûkia îgiita rîiraaya naawe ûkarûtha ûntû bwega?
6. I njuno îrîkû îgûtwonia muntû aabîtia aceragia bwa kwîgwatia?
7. I njuno îrîkû îgûtûkaania kûgwatanîria mantû maîrî îgiita rîmwe?
8. I njuno îrîkû îgûtûkaania kûgîita wîrîgîîro wona thîina?
9. I njuno îrîkû îgûtwonia into bira tûrî nabio ti bietû twinka?
10. I njuno îrîkû îgûtûkaania kûbanga mantû ûtakîrûtha?

Rwîmbo rwa Twana

I mbi ûrarîîre ûtugû?	I ncengere nceema
Î nceema?	Nceema ûthî
Î ûthî?	Ûthî matiia
Î matiia?	Matiia nyenje
Î nyenje?	Nyenje cia irî
Î irî?	Irî îtarendâ
Îarendâ?	Rendera mwene
Î mwene?	Mwene nkwayî
Î nkwayî?	Nkwayî rûgûrû
Î rûgûrû?	Rûgûrû mpûûi
Î mpûûi?	Mpûûi mûthete
Î mûthete?	Mûthetera nthî
Î nthî?	Nthî îrî mîri
Î mîri?	Mîri karama
Î karama?	Karama gaûkû
Î gaûkû?	Gaûkû marîrî
Î marîrî?	Marîrî mpogo
Î mpogo?	Mpogo cia njogu
Î njogu?	Njogu rûtûûtî

Î rûûûî?
Î ndathani?
Î muntû?

Rûûûî ndathani
Ndathani muntû
Muntû kooru cwi

Kîthoomo gĩa 24

Kwandîka

nc na c

1. cûcû	2. ncaana
3. cibitaarî	4. nceege
5. cibû	6. ncang'i
7. caati	8. rwinci
9. curuarî	10. ncini
11. caarani	12. ncabî
13. carica	14. ncûûnkû
15. cabuni	16. ncûûgi

Bûra ûkaarûtha: *Mwarimû aandîke mariîtwa marî mabîtaangie. Aana bamaandîke bwega.*

Mûtungo

N'ata riîtwa rîaku riugaga? Andîka centenci ciîrî kana ithatû.

Mîîrîga ya Tharaka

Mîgambo îmîgeni: botoraiti...., ûnyi...., nkundîkanio

Cûcû aarî mûkûrû ûmwega na aiyî gûtarîîria mantû mûno.
Riîtwa rîake rîa ûnyi eetagwa Îgûna na rîa ûthaka eetagwa
Ntambooroki. Aambîîraga eetirwe riîtwa rîru n'ûntû aataanirwe rîra

Tharaka boonire mûcûnkû wa mbere aaya gûkû gwetû arî na botoraiti, îgiita rîa îtaana rîa nthuke ya mûrango.

Aambîrîre mîîrîga ya Tharaka i mîrongo îîrî na mûgwanja. Ûûgû i bu aantaranîîrie kûringana na wingî:

Gankîna, Mûrûgûrû, Kamûrige,
Mbura, Ûtonga, Nyaaga, Kathoga,
Kanjogu, Kamarao, Kîtheriini, Kamûgwe,
Kamûgao, Kîthûri, Kanthakame, Mûtwa rûrî,
Mwagîîrî, Ûkûûyiû, Gankûyû, Kagûnda, Gantue, Kaanjirû,
Kanyaki, Kandîa, Kamûgemia, Kaanyaga,
Îgoro, Ndegi

Cûcû aambîrîre tûmîîrîga tûra tûngî tûniini, i twa nkundîkanio. Antû bonthe baanyagaarîîre bantû eetagwa Îgaîrooni. N'wiyî Îgaîrooni i kû rîrî? Îgaîrooni rîrî ntûûra yîîtagwa Makomango aakubî na naara wîtagwa Gîtuma.

Ntugû îra ûkaathi na barabara îra îgwatithanîîtie Ciakariga na Marimanti, wakinya Makomango kana Ntiithiini ûûrie wonue Îgaîrooni.

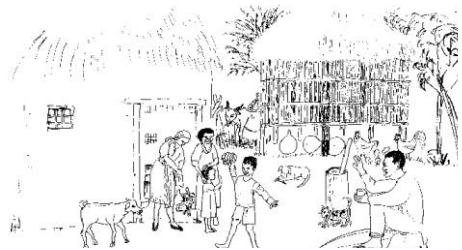
Antû bakûnyagaaranîria agu Îgaîrooni baatûûrîre irîmaani bithatû: Ntugî, Kîyege na Kiirûni. Kuuma gûku i rîo baanyagaarîre nthîgûrû ya Tharaka yonthe.

Biûria:

1. Mwîrîga wenu wîtagwa ata?
2. I mwîrîga ûrîkû bûtatonganaga na uu?
3. Îgairooni rîrî ntûûra yîtagwa ata?
4. Ûrîthûgaania tûmîrîga twa nkuundîkanio i ta kuuga ata?

Njuno cia Kîîtharaka

1. Ûtikaaganaanie kûrîa na mpûûna.
2. Ûgîti ti maroa.
3. Ntheto itiringagua kauro.
4. Mûthiki ationaga wa kûmûthika.
5. Thîîna îtirî mîri.
6. Kararûma gatirekaga kwingwa.
7. Ûtugû bûtitumagwa nguo.
8. Mûrîa na gaîko atiiyî kana mûrîa na njara nakûbîa.
9. Muugia wenka eekathaga rwîro.
10. Kaungu karî mûthoni gatiîkagua nkomango.
11. Mwana aîrwa na makanda n'we akaîra mûciari na rûrara.
12. Mwaki atirî kauno.
13. Ûtikoonie nthû kîgano.
14. Ûtikaathekanie na kaunga ka njoka.
15. Îrigû rîarîrwe i gûciara.
16. Kûbua kûûnene ikwaunire Ciarûkwarû nkunguro.
17. Muntû ateeyagwa i muntû wake.
18. Ka mûnyanya gatinunkaga.
19. Ncîngîîrî yaakaga maguuni.
20. Ncîngîîrî îganagia na kamwe.

Biûria:

1. I njuno îrîkû îgûtûkaania kwithûka?
2. I njuno îrîkû îgûtûtwonja mûteethania ationaga wa kûmûteethia?
3. I njuno îrîkû îgûtwonia ûkea bûtitûûraga?

4. I njuno îrîkû îgûtûrutana gûtûmîra gîntû rîra kîrî o?
5. I njuno îrîkû îgûtûwîra muntû atarî na thîna atiiyî kana kûrî gûntû kûrî thîna?
6. I njuno îrîkû îgûtûkaania mwîkumio?
7. I njuno îrîkû îgûtûrutana gûtûîya antû ba nthoni?
8. I njuno îrîkû îgûtûwonia gîntû kîthûûku nwa kîthûûku?
9. I njuno îrîkû îgûtûrutana gûkara na ûûme?
10. I njuno îrîkû îgûtûkaania kûrûtha naaî warûthwa bwega?

Rwimbo

1

Nkuru î gûûgû, nkuru î gûûgû.
 Wauma kû? - Ndauma kwa Mûthoni
 Kûgîra mbi - Kwînjîrwa mîkwayî
 Îndî îrîkû? - Ndaatiga njîraani
 Îkathûkua? - Ndaarumwa i mwana
 Î kathoka? - Nkeenjîra nkambani
 Mm mm mm mm
(Twana tûwete matû)

Rwimbo

2

Mûkembû nûmweega i mûbundi wa mîcumeno
 (Ûkeegua agîatûra kara kara kara) x 2

Rwimbo

3

Kanyoni kanja x2 kawîre nthî na mîtheko,
 Ndakaûria atîrî x2 wa mûcore watinda kûû
 Ndatinda ndûnyû x2 kwaragania mbîrîgîti.
 Îî, mbîrîgîti.

Kîthoomo gîa 25

Kwandîka

Mbarithia îînkubî Mbarithia îîndaaya

U

UU

1. kura	2. kuura
3. kutha	4. kuutha
5. gûtuma	6. gûtuuma
7. ntumo	8. ntuumo
9. nkuma	10. nkuuma
11. mbuti	12. mbuuti

Bûra ûkaarûtha:

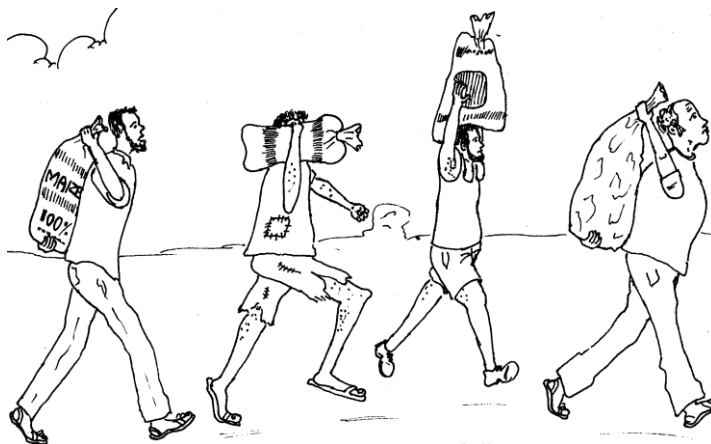
Ûyûrîria centenci ino:

1. _____ îthiiyaga îgatiga mwene.
(nkuma nkuuma)
4. Mwarimû abuutaga kîbaaû na _____.
(mbuuti mbuti)
5. Maami na _____ îrinda.
(gûtuuma gûtuma)
6. Mbura nîkwenda _____.
(kuura kura)
7. Ndîendaga kûmûcûnia a _____ njara
(kuutha kutha)

Mûtungo

Andîka karûgono îgûrû ya bûra wateere gîntû kîna. N'ata
kîaûraangire? Nwakîonire nyumaani?

Mûtemi Înene N'we Mwîguîki

Mîgambo îmîgeni: îkûmbi... rwanda... mabua... kûthûgûra

Tene mûno rîra kwarî na yûûra rîa mûgûûka ikwarî na muntû ûmwe eetagwa Mûtengerete.

Mûtengerete aarî mûraanya ûmeceegere na aarî îguku ta rîa nkanga. Kîra gîatûmaga amenyekana mûno ikwîthîrwa aarî wa rûriitho ta njoka.

Ntugû îmwe Mûtengerete ibaatiganîre kîatho na akûrû ba ntûûra gîa kûthi kûthûgûra Mbeeû. Ntugû înu baumire mîciî gûtirî we aatigîite nwa mbece ya kûthiîra kaana nwa kara kaniini.

Baumire mîciî rûkîîrî gacaitîrî, rîra Maara aateere gina baakinya njîra nde, nde, nde, mwanka gwatuga, baaraarîîra. Rûûni Mûtengerete na akûrû babu bangî baakeyangîrwa n'ûntû ibaakuthûkaga bakomana na nyamû ta mpuria, mbogo, kana njogu n'ûntû i rwanda baarî.

Mûkûrû ûyu baareere wake aarî mûûkîao mûno. Aabaumagariirie mwanka abagiitithia rwanda cwe. Bathiîte na njîra baaragia mantû maingî mûno meegiî mîciî yao na bûra yûûra rîbainyîrîtie. Ûgoro bwa ntugû înu baakinya kwa mûkûrû ûngî mûûkîao mûno wana we, abaa kîraaro na ngûgî ya kûmûkethera mpempe. Gûgûkîa rûkîîrî mûkûrû ûyu abaa nkunea cia gûkethera na aboonia mûnda.

Mûtengerete na akûrû babu bangî baarî nabo beerîtwe baaketha baige mîtûûrû ya nkunia itarî mbonorie. Akûrû bara baarî na bo bagîketheera nkunia mpempe, Mûtengerete we aakethagîra mabua.

Bagûketha ntugû ciîrî, mwene mûnda oona ibwega beenûke bakoone bûra mîciî yao îkari na bakîînûkîria eekûrû thûgûrî, îndî ataabeera kûrî tene. Aabeerire baraûke bakethe wata bûra baamenyeeretie. Bakûreeta nkunea inu baaketheerete abeera batikaathûngîrie îkûmbîini i cio bakeenûkia. Mûtengerete wata wîthîre i mabua aaringîrîtie nkuniani.

Rîra bakîithîrania mîrigo, akûrû bara bangî boona Mûtengerete atakembûkîite nkoro. Bamûûria, “Gakûrî mantû wîgiirue matarî meega kana?” Mûtengerete abeera, “Gûtirî ûntû ngoromo, mûtemi înene n’we mwîguîki. Tûthiini tu.”

Mûtengerete agîkinya mûciî eethîra mwekûrû akîrîraga kaana kamwe kaagirîkîite i yûûra. Mwekûrû wa Mûtengerete akwona mwene aatiibûka nyomba tibû! Aagiita rûkemi aiyî kaayia mwene akûreeta thûgûrî bariûkia twana.

Mwekûrû aûra mwene nkunia, aatharia. Akwona kîra kîarî ku aatumûra mbu auga, “Gûûgu! yîi tûkûûra!” Mwekûrû aatang’ûka aagwa nthî na ngata kanya, aagirîka!

Mûtengerete akwona ûgu aambîiria kuuga mbu wana we akiugaga, “Guugu yîi nkûûra, niû, Mûtengerete!” Antû bauma ntûûra baayîite gwîtîga mbu. Bakûmenya bûra kwarî, eekûrû ba ntûûra baagîra ûcûrû na mpwî baakundia twana na mwekûrû wa Mûtengerete baagimûka.

Akûrû ba ntûûra beera Mûtengerete, “Ngoco itigogagwa na kîbûûrîro.” Bamwîra, “Na kaîrî mûrîa naaî naagiriirie mûrîa bwega arîa.” Akûrû baathi baatiganîria gîkû na mwanki.

Biûria:

1. Mûtengerete aarî ûmûkubî kana ûmûraaya?
2. Mûtengerete baathiire kûthûgûra kû?
3. N’ûntû bûrîkû bwatûmire Mûtengerete amenywa mûno?
4. Êrîthûgaania rûgono rûrû i rwa mma kana ti rwa mma?

Njuno cia Kîtharaka

1. Mwathi arî na kîronda atiguîmaga rwanda rwa nyaki.
2. Mwîriro ûtitongoragia.
3. Mwanki wa kûraaya woragîra njîraani.
4. Ûgûri bûtirî mwana na gina.
5. Gûtirî bwaya bûtûûra.
6. Gûtirî nyamû îtarî ûûme (bwa nkuru ikwitha nkingo.)
7. Kathuga gatuuneaga ikûnenkanîria.
8. Watuma ûnyanya na ntong'o îgaakûthookagîra na mai.
9. Nguru îrî matugû.
10. Kûûma igwateere kathoka.
11. Ûguaya ibwonokiirie nthûûrirû.
12. Ûûme bûûnene n'îkûrûra.
13. Muntû atarî mûruagina atikundaga nthakame ya ncamba.
14. Îtiraciara îtitigaga kuuria.
15. Ûtikaathuke ncengero na nkamîrwa ûteene.
16. Biakûrîa biiyanagia na mûreeti.
17. Nda yumaga mwamba na îkauma mûrogi.
18. Kaaba kûromboa kîrî kûromba.
19. Kaaba kwiywa kîrî kwiya.
20. Mathee ti kaara ka riitho.
21. Kîana gîa nkarî kîrî matûmba.

Biûria

1. I njuno îrîkû îgûtwonia wa muntû arî ûûme bwake?
2. I njuno îrîkû îgûtwîra muntû aumaga na kîra arî nakîo?
3. I njuno îrîkû îgûtwoneeria muntû ateethagua n'antû baao?
4. I njuno îrîkû îgûtûrutana tûtigaatige gûceria?
5. I njuno îrîkû îgûtûkaania kûbangîra gîntû tûteene?
6. I njuno îrîkû îgûtwîra muntû arî îgi atiaragia antûûni?
7. I njuno îrîkû îgûtwîra muntû atimenyaga ûthûûku mbere bûgîa?
8. I njuno îrîkû îgûtwonia muntû ûra arî akubî naawe nwe aûmba gûgûteethia na mpwî?
9. I njuno îrîkû îgûtwonia muntû ainyagîîrua I thîîna ciake?
10. I njuno îrîkû îgûtwonia mantû maayaga magîkûrûkaga?

Rwimbo

Riîra î kûriîra -goma
Gakuru kathongi - goma,
Kaûragirwe naîyî - goma
Nataîyî bonthe - goma
I Njag'wa muntarware - goma
I Makûny'wa mûceca- goma
Gaankina îkûgea îgi - goma
N'îkweneria mwarî - goma
Îkîmwîraga agaike - goma
Nwe nakûrega - goma
Ntiika gwa ntamîoro - goma
I kwa Matenyû ngaika - goma

Kîthoomo gîa 26

Kwandîka

Mbarithia inkubî

Mbarithia îndaaya

 $\hat{i}$ $\hat{\Pi}$

1. îra	2. îîra
3. kîra	4. kîîra
5. îndî	6. îîndî
7. rîra	8. rîîra
9. igîra	10. igîîra
11. îkîra	12. îkîîra
13. mîkîre	14. mîîkîîre
15. ingîra	16. ingîîra

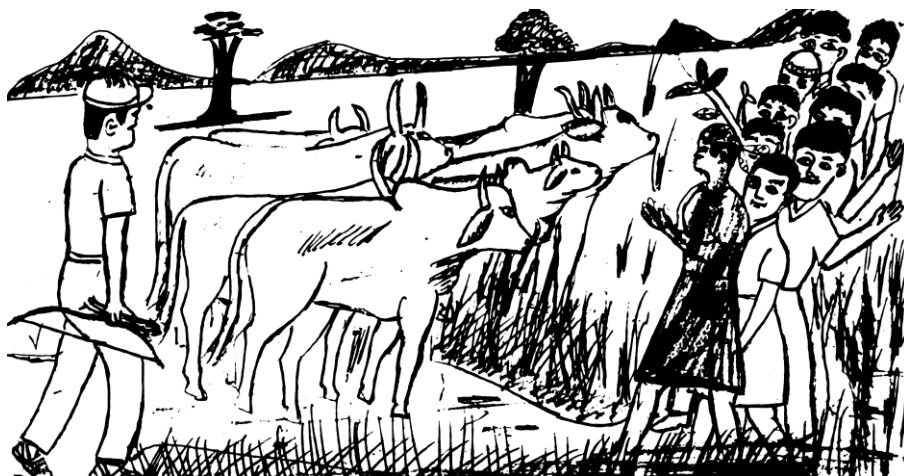
Bûra ûkaarûtha: Ûyûrîîria centenci ino

1. _____ Karîmi athi cukuru.
 îîra....îîra
2. Mbûri _____ weene n'yetû.
 îra....îîra
3. Mûtugi nûmwayie _____ nathiire cukuru.
 îndî...îîndî
4. _____ itûkûthooma îbuku.
 îîndî...îndî

Mûtungo

Ntugû îmwê itwathiire kûguîma ndûrû. Twakamatîite.....

Waigûnga

Mîgambo îmîgeni

... karo ... nturûko ... ncûgûma ... kairaira ... mûrûtî

Karaaya mûno igwatwîre muntû na mwekûrû wake. Antû babu ibaarî na mûthaka eetagwa Njerû. Mûkûrû ûyu na mwekûrû wake ibaameneete mûthaka ûyu wao mûno. Îgiita rîonthe îthe wa Njerû, gina na ûyûûe baakaraga bakîmwîraga, “Gûûra Njerû ûkarîîgwa i Waigûnga!”

Rîra Njerû aanogire i kwîragwa araûra akarîîgwa i Waigûnga, aabangire kûthi gûceria îrimorimo rîru rîetagwa Waigûnga. Aaraûkire rûkîîrî rûûyirû nakûgwata njîra ka, ka, ka akîringaga miuro na guutûka irîma akiinaga,

“Turûû, turû, nturûke karîma nkoone Waigûnga.
Turûû turû, nturûke karîma nkoone Waigûnga.
Taat’wetû akîîya ûraûra Njerû ûkarîîgwa i Waigûnga.
Baab’wetû akîîya ûraûra Njerû ûkarîîgwa i Waigûnga.
Turûû, turû, nturûke karîma nkoone Waigûnga.”

Njerû agûturûka karîma ga twîrî eethîra mûkûrû aarîmaga na karo ka mûrûtî. Njerû amûkeethia. Amûûria, “Mûkûrû ûkûrîma na karo ka mûrûtî, kwa Waigûnga i kû?” Mûkûrû ûyu aamaka mûno.

Amûcookeria amwîra, “Ûy’wakwa, kwa Waigûnga i nturûko ya tûrîma tûûra tûtaano. Îndî rî, kwa Waigûnga gûtithiyagwa i muntû agaacooka î!”

Waamwe na kwîgua ûgu, Njerû ataacooka. Aagwatire njîra yake waakiinaga rwîmbo rwake mwanka autûka tûrîma tûna. Rîra arî îgûrû rîa karîma ka mûthia nainire rwîmbo rûra rwake kaîrî. Ainire auga,

“Turûû turû, nturûke karîma nkoone Waigûnga.

“Turûû turû, nturûke karîma nkoone Waigûnga.

Cûûc’wetû akîîya ûraûra Njerû ûkarîîgwa i Waigûnga.

Baab’wetû akîîya ûraûra Njerû ûkarîîgwa i Waigûnga.”

“Turûû turû, nturûke karîma nkoone Waigûnga.

Akîthiria kwina ûguî, eegîîrua îgûrû rîake buuu. Oona kwagea nduume. Agûcûûba îgûrû oona îrimorimo rîgwete ncûgûma na njara. Rîarî na meetho mathatû maakanaga mwanki. Njerû n’we aagwete ncûgûma na îtumo. Îyiûka rîra Njerû aayiûkire, augiirie Waigûnga ncûgûma ka! Buuuu ariutûkia tûrîma twîrî! Rîgîcookeera kaîrî Njerû arîthagaania îtumo rîa mbaru cobî! Na kûrekia nthî. Rîgîkua rîatiga rîera Njerû, “Njethû ûkûmbûthaga, nthakua cwe ûthûkie thûûyiû ûnthenge kaithaitha kenthâ ng’ombe na mbûthi cionthe ira nthâathîa ciuma.”

Rîra Njerû aagiitire Waigûnga kairaira, ng’ombe na mbûri cionthe ira îrimorimo rîru rîarîite ciama ikîananagîria, “Ng’ooo, bîîî, ng’ooo, bîîî.”

Ciama, ciama, ciama kuuma rûkîîrî mwanka ûgoro. Njerû akwona ûgu aakena mûno. Ciarîîkia kuuma cwe, Njerû aciguutia agîciugagîria kîthiene nwa gûûi, gûûi gûûi acierekeretie njîra ya mûciî.

Agûkinyîîra mûkûrû ûra aarîmaga na karo ka mûrûtî amûgiitîra gîcuncî kîa ng’ombe kutu n’ûntû bwa bûra aamwathîîre njîra. Njerû

auma agu na ng'ombe na mbûri ciake. Aatwa irîma bira biatigeere akinya mûciî wa akiinaga nwa,

“Turûû turû, nturûke karîma nkwona Waigûnga.

Turûû turû, nturûke karîma nkwona Waigûnga.”

Ng'ombe ciegua ûgu igakunanîria nwa, “Mmm, mmm, mmm.”

Bagûkara gûkinya mûciî, Njerû aatwa îgûrû rîa ncamba îra yaarî nene mûno. Baatongoreeria ira ingî. Booyûûe na aciari baake

bakûmwona bamûthagaana na nkemi nwa, “Ariririri ri riii ...”

Akûrû, eekûrû, twana na antû bonthe ba ntûûra bamûthagaana bakîmwinagîra nyîmbo cia kûmûkumia na nkemi bakîmûringagîra imbingî mûno.

Ng'ombe cia Njerû cieringîîrie mûciî kuuma rûkîîrî mwanka ûgoro.

Kuuma ntugû înu bataacooka kwîra Njerû araûra akarîîgwa i

Waigûnga kaîrî. Baamwere gîtîîyo t'we mûnene wa ntûûra yonthe.

Biûria

1. Kaana gaka kagweteetwe rûgonooni rûrû geetagwa ata?
2. I ba ûû baameneete kaana gaka?
3. Kaana gaka kagweteetwe rûgonooni rûrû gakûthûûra kaabangire kûrûtha ata?
4. Kaana gaka kagweteetwe rûgonooni rûrû koonire antû bagana njîraani?
5. Muntû ûra koonire n'ata aarûthaga?
6. I mbi mûkûrû aarîmaga n'yo?
7. Njerû aaturûkire irîma bigana agîkomana na Waigûnga?
8. N'ata akûrû, eekûrû, twana na antû ba ntûûra ya baNjerû baarûthire bakwona Njerû aaya na ng'ombe na mbûri imbingî mûno?

Mwerû na Anyanya Baake

Mîgambo îmîgeni:rware... mînyîrî... njerûmi... rûbaariû

Karaaya ntûûraani nna ikwarî na aarî beendanîite mûno. Mwarî ûmwe eetagwa Mwerû. Ntugû îmwe baathi kûrorua n'ûyûûe abeera ûra mûthongi nkûrûki ya bara bangî. Ûyûûe abeera, “Bwinthe bûrî baathongi, îndî Mwerû nw’e mûthongi nkûrûki!”

Ntugû îngî bauga, “Tûthiini tûgatemwe magego njerûmi.” Bagûtemwa njerûmi baathi kaîrî kîrî ûyûûe kûrorua. Ûyûûe abeera, “Thekathekaani mbone bûra njerûmi cienu ikari.” Aarî bara baathekatheka. Ûyûûe abeera, “Bwinthe ibûkûthongamîrwa îndî Mwerû nakûbuîrwa nkûrûki!”

Nyuma ya bagûkarakaranga kagiita mma, aarî bara bauga ibathi muurooni bakamooranie kûringia mînyîrî muuro. Mwerû nwa we wenka aaringiirie mînyîrî muuro. aarî bara bangî baanjiîria kûmûthûûra n'ûntû bwa bûra aabacindaga ûntûûni bunthe.

Aarî babu baarî na mûnda rwareeni rûmwe. Ntugû îmwe bauga ibakûthi kuuna nkû kîthakaani. Barî kîthakaani aarî bara bauga, “Twînjeeni mûrinya ûmûraaya na tûgerie twone n'ûû akaumîra atarî mûgwate njara.” Beenja mûrinya ûmûraaya mûno. Ûmwe aathûngîra akagwatwa njara akaumîrwa i bara bangî. Mwerû

akûthûngîra bataamûgwata njara bamûruta. Aarî babu baakamatire iiga rîa rûbaariû baakunîkîra na rîo mûrinya beenûka!

Nyuma ya ntugû inkai ciathira, aarî bara baathi kwona kana Mwerû naakuire bamûcuume. Bagûkinya aakubî na mûrinya, mwarî ûmwe aina, “WaMwerû nkaanga cia mabîndî , waMwerû nkaanga cia mabîndî, Mwerû ûrîo nkaanga cia mabîndî. Kana ûgûkua nkaanga cia mabîndî.” Mwerû ataarî agûkua. Aacookia auga, “Mwerû nkaanga cia mabîndî, nkaanga cia mabîndî, Mwerû ndîo nkaanga cia mabîndî, nwantigeerie nkaanga cia mabîndî, ûtugû bûmwe, nkaanga cia mabîndî!”

Ntugû îmwe karuagina ka Mwerû kabathingata keebithîite, gagîkinyaga cere, cere, cere, mwanka kooni baarûngama gataaria. Kaîyî kara keegua mwarî ûmwe akiina bûra bainaga. Mwerû n’we wata wîthîre abacookeria.

Kaîyî kara gaaceemeeria mpoora gaacooka na mpwî mûndaani wao. Rîra kaîyî gaku gaakinyire mûciî keera îthe bûra kaarûthîite na bûra kooni na keegua. Ûgorooni bûbu kaîyî gaku baathi na îthe kîthakaani ara Mwerû aathikîitwe. Kaîyî kara kaina bûra keeguire mwarî ûra akiina. Mwerû n’we aacookia aina wata wîthîre. Îthe aakuûra rûbaariû rûra rwakunîkîrîte mûrinya amûruta arî mwoyo. Îthe aacookia rûbaariû kaîrî. aarî bara bakûûya rûûni, bakwina Mwerû ataabacookeria. Kwoogu baakena mûno baakuûra rûbaariû. Bagûkunûra beethira îrinya rîtheri!

Mûciî kwa ba Mwerû, Mwerû aareragwa arî nyomba aanora nthûti.

Mwerû arî mûndaani wao, ntugû îmwe oona aarî bara aarî ûnyanya na bo. Mwerû aabeeta abakeethia. Aarî babu baatiganîra kîatho na Mwerû rîra bakaathi kûmûkeetheria kwao mûciî.

Ntugû ya kîatho îgûkinya, Mwerû naabeeteereete bwega na biakûrîa na biakûnyua bira aabaathuuranîrîte. Aarî bara baaya barî na kwîthikîra mûno. Baaromba Mwerû ûrekeri na Mwerû abarekera. Kwoogu Mwerû naacookanîirîe ûcoore na aarî bara kaîrî, îndî ti ta bûra bwa mbere.

Biûria:

1. I mbi yatûmîitte anyanya ba mweru bamûmena?

2. N'ûû watîmire mwerû ateetheka?
3. Rûgono rûrû rûrîtûthoomithia ata?
4. Ûkeegua i woû waarî Mwerû n'ata ûkîrûtha?

Rwîmbo

Mbura î pûkûû.....

Ciakathekia akûgûgûna mbeû,
akaanda mbi? A

Akaanda mbooro ya mûrûmûe
Na karagi karî mpang'a x2

Rwîmbo rwa Nketha

1. Îndaayaga îndaayaga kûûra na mûthîîra wa Gîkûyû tûkîthûgûra îî. Ncabî cia Gîkûyû itarugawa n'aka nwa arûme baakarangaga îî. Mpeempe cia Gîkûyû itarugawa n'aka nwa arûme baakarangaga.
2. Mbûyire mwambaaro îî mbûyire mwambaaro ncûgû na nderi ciankîria kwambaara ndaayaga îî.
3. Mbingûrirwe mîario îî, mbingurirwe mîario kaarî keegûna ntingagîra mîario ndaayaga îî.

Kîthoomo kîa 27

Kwandîka

Mbarithia înkubî Mbarithia îndaaya

I

II

1. ira	2. iira
3. ntiga	4. ntiiga
5. ngita	6. ngiita
7. gitîra	8. giitîra
9. bira	10. biira
11. kia	12. kiia

Bûra ûkaarûtha: Ûyûrîria centenci ino. Thuura riîtwa rîra rîagîrîte kûûyûria twanya tûtî.

1. _____ mwana cukuru. (Ira....Iira)
2. _____ i njogu. (Ira....Iira)
3. _____ nkaaya. (Ntiga...Ntiiga)
5. _____ nguo cia Mûthoni kaîrî. (Ntiga...Ntiiga)

Mûtungo

Andîka into bira biendekanaga gûkia ûcûrû. Îîndî, ta thingatania bûra gûkiangagwa.

Ûtikaagoge Ngoco na Kîbûûrîro

Mîgambo îmîgeni: gukûûna... kûgondoka... kîbûûrîro

Ntûûraani îmwê yeetagwa Nkarakû ikwarî na mwekûrû ûmwê eetagwa Ciegûrûkia.

Ciegûrûkia aarî Mûrîmi mûno. Aakethaga mwere ûmwîngî mûno wakîra mbura. Ciegûrûkia aacierwe mwîrîgaani wa Gankîna ya ndîndî ya mûramûûro na aagûrîitwe Mburaani rikooni rîa nthûnjû.

Ciegûrûkia aakûûnîite bwa mûûro. Gwake ataareraga mbaka kana kurû. Gwa Ciegûrûkia gûtaatindagwa kana kûraarwa n'ûntû atikîrûnyia muntû irio bia ûtugû na bia mûthenya, nwa kana bîa ûtugû bunka kana bia mûthenya unka.

Ciegûrûkia aathûûra mûno ntugû îmwewe akwona ncûnkû mûkondo ikamatîte mpîndî cia mwere, ira ciagwîyaga rûteere rwa iiga akîthia. Aatheta mûno wenka akiugaga, “Mûûro ûyû nwa gûkamata bûrakamata mwere ûyû wakwa taka bwangwatiirie kûrîma na nthoni bûtiîgua. Ntugû îkûmi irîthira ntathia kana nkia bûmbonie bûra bûkaarûtha.”

Twana twa Ciegûrûkia tûkûthiria nkima îra baarugîrîitwe na ûcûrû bûra baakiîrîitwe, gina, Ciegûrûkia ataakia kaîrî. Twana tunthe twanjîîria kûrîranîra ta tunga twa mbaka tûkiugaga nwa, “Yîyia taataî, nkundia ûcûru! Îî, î, î, î!”

Ciegûrûkia atûgondokera atwîra, “N’ata bûkari? Bûtireka mûûro ûyû wa ncûnkû wamba gûkua i yûûra rîru tûkia? I bûkwîgua ata?” Twana twakira.

Ntugû inya ikîthira kaana kamwe kara kaniini gaakua i yûûra. Ciegûrûkia akwona ûgu aathûûra mûno aathiîtia auga, “Kaana ûkoona kaana gaakwa gagûkua, ntiugia agu ng’we, ng’we irûma nwa mbi.

Ntugû ya ithanthatû kaana kangî gaakua. Eekûrû ba ntûûra bakwîgua ûgu baakia ûcûrû bathi gûkirakiria Ciegûrûkia. Bagûkinya beethîra twana tunthe tûmaami mîrwarû. Baûria Ciegûrûkia kûra twana twayîitue. Ciegûrûkia aaria na kanyinkitharo abeera, “Itû i mûng’onteero manaî, ibakûremwa i gûûkaî.”

Akîrîkia kuuga ûgu, twana twîrî twaûkîîria biongo tûtagwota twaûria gina, “Ûtirakia neendî taata?” Ciegûrûkia atûgondokera atwîra, “Nkirîraani. I ka kûrî îndî ncûnkû ithiire?”

Eekûrû bara bakwîgua ûgu beera Ciegûrûkia, “Itû, mwekûrû! Ûkaarîka twana na yûûra weteereete ncûnkû ithi! Ncûnkû ikaraga mîambîrioni ya maiga na tûgakia na kûthia wairî oogo. Ngoco itigogagwa na Kîbûûrîro.”

Ciegûrûkia akwîgûa ûgu eerira mûno, aakiîra twana twake.

Biûria:

1. Ciegûrûkia aarî wa mwîrîga ûrîkû?
2. Aumîite ntûûra yeetagwa ata?
3. I mbi yagiragia Ciegûrûkia akia kana athia?
4. N’ata weerutana kuumania na rûgono rûrû?

Njuno

1. Gûkûra ti gûkûrîra tûbû.
2. Warîa mbiti angia kîthu.
3. Tunga ndîa mbûri ti nkûrûngû.
4. Kaunga ka nthia karî mûniithi.
5. Riitho tîira ûkaayua rûû.
6. Ataiyî kûrîra akuithagîria kîi?
7. Kongo ka njoka îturîre maame.
8. Gûta kenda wîngeene na îkûmi.
9. Gîntû kîa itha i mûnogia nkingo na mwene akanoga rûthea akîrîa.
10. Mûtheega wa karandû i kûrea.
11. Mathoka marî kîondooni kîmwe matiregaga gûkûbûbana.
12. Maarî marî riiko matiregaga gûkûbabana.
13. Nyûngû îthekagîira rûgeo.
14. Gûtirî mûcûûrirû ûtatuîkaga kîragara.
15. Mwîrî i mwangîra mwene.
16. Kîero kîrî mwanki kînyamaaragia mwene.
17. Ndia nkiri yûragîra mûthambi.
18. Mwathwa kîrîra n’ûrî gîake.
19. Kurû ndiûngi îkinyaga mwene na mûguî
20. Kayiû kaarîre mûnoori na mûnoorerwa aratîira.

Biûria

1. I njuno îrîkû îgûkwonia mwîrî ûrî na inya nwa ûkûbîtithie?
2. I njuno îrîkû îgûtwonia twîmenyeere kûrî antû?
3. I njuno îrîkû îgûtwonia ûntû bûra ûmenyeretie bûrî na inya gûtiga?
4. I njuno ciîrî irîkû igûtwonia itûbuîrîite kûthikîria rîra tûgûkaanua ûntû?
5. I njuno ciîrî irîkû ikwonania antû ibabuîrîite kwînyianîria?
6. I njuno îrîkû îgûtwonia nwa weegû ûkeerutîra wîra ciaku wengwa?
7. I njuno îrîkû îgûtwonia muntû ataiyî ûgambi areetagîrwa ntheto ciakî?
8. I njuno îrîkû îgûtwîra tûganîrwe i bira tûrî na bio?
9. I njuno îrîkû îgûtwonia waarea îrandû nwa rîo ûkaanogoka?
10. I njuno îrîkû îgûtwonia agambi barî amwe batiregaga gûkararania?

Kithoomo gia 28

Kwandika

Mantû ma mwarimû:

1. Kwandikaani wa Kîitharaka, rîra riîtwa rîrî na 'û' îthingatîrîîtwe i 'a', 'e', 'î', kana 'i', 'û' îgarûkaga îgatuîka 'w'. Kwa ngerekano, mû + amba rîtuîkaga mwamba. Tiga aana bathoome ngerekano ino na ubagerie kwaûmbîka.
2. Rîra riîtwa rîambîrîîtie na mwario 'û' ... û inu îgarûkaga îgatuîka 'w'....ngerekano... û+atho = watho
3. Rîra riîtwa rîanjîrîîtie na mwario 'î', 'î' inu îgarûkaga îgatuîka 'y' ... ngerekano... î + embe = yembe.

mwere	mwembe
mwamba	mwatî
mwatû	watho
atwîgiirue	wega
bakwanda	rwinci
bakwimba	rwamba

Bûra ûkaarûtha: Aana bathoome mwandîkîre ûyû rîru baûyûrîîrie twanya tûtû tûrî aga rungû.

Ngûgî ya 1

Mû + amba îtuîkaga mwamba
Mû + arî îtuîkaga mwarî
Mû+ athani îtuîkaga _____
_____ îtuîkaga mwanka
_____ îtuîkaga mwatû
_____ îtuîkaga mwembe
Mû + kûrû îtuîkaga _____
_____ îtuîkaga mweri

_____ îtuîkaga mwere
 _____ îtuîkaga mwene
 Atû + onire îtuîkaga _____
 Atû + îgiirue îtuîkaga _____
 Atû + ogire îtuîkaga _____
 Atû + îrire îtuîkaga _____

Ngûgî ya 2

ba+kû+anda	=	bakwanda
ba+kû+amba	=	bakwamba
ba+kû+ona	=	
ba+kû+aria	=	
ba+kû+oga	=	
ba+kû+ina	=	
ba+kû+îra	=	
ba+kû+înda	=	
ba+kû+îra	=	
ba+kû+imba	=	
ba+kû+inga	=	

Ngûgî ya 3

Î+ambîîria = yambîîria
 yakûûra
 yaamaka
 Yaathira

Î + atho = watho
 Î + ega = wega
 Î + îthî =
 Î + endaga =
 Î + akwa = yakwa
 Î + enu = yenu

Î + athana =
 Î + andaga =

Mûtungo

N'ata antû batûmangagîra rûûyî? Andîka centenci ta itaano.

Mwekûrû ûra aarî Kîthimaani

Yiesû na arutwa baake baakûrûkîra taûni yeetagwa Samaria. Arutwa baathi taûni înu kûgûra irio. Na n'ûntû bwa kûnoga kûra Yiesû aanogeete i rûgendo, aathi aakara nthî waagu rûteere rwa kîthima. Kîthima gîku i kîra kîarî kîa Njakubu îgiita rîa tene.

Kwarî ta thaa thiita. Mûka ûmwe Mûsamaria aaya gûtaa rûûyî oogo. Yiesû amwîra amûkundie rûûyî anyue. Mûka ûra Mûsamaria amwîra, “Ûrî Mûyaundi, naani ndî Mûsamaria. N'ata ûkûmbîranga ngûkundie rûûyî?” (Ayaundi batoonaga Acamaria ta ûntû)

Yiesû amwîra, “Ta ûkeegua nûkûmenya kîewa kîra Ngai aûmba gûkwaa, na n'ûû agûkwîra ûmûkundie rûûyî, nûûria Ngai akwe kîewa gîku na agûkundie rûûyî rwa mwoyo.”

Mûka ûra Mûsamaria amwîra, “Itû aba, ikû ûkaaruta rûûyî rûrû rwa mwoyo ûkûmbîra. Ntikwona ûrî na gîntû gîa gûtaa na kîo, na i bu kîthima gîkî kîrî kîraaya. Ika ûkwenda kûmbîra i woû mûnene nkûrûki ya kîûyûyû gîetû Njakubu, ûra aatûtigîre kîthima gîkî? We wengwa aanyunyaga rûûyî rwa kîthima wagîkî na aana baake na ûrîthi bwake?”

Yiesû amûcookeria amwîra, “Muntû ûra anyunyaga rûûyî rûrû atiirega kwîgua bûûta kaîrî, îndî ûra anyunyaga rûûyî rûra nkundanagia, atiîgua bûûta kaîrî. Rûûyî rûra mmûkundagia rûtuîkaga kînyaka ndeeni yaake, rûûyî rwakîo rûkanyenyeaga akoona mwoyo wa tene na tene.”

Mûka Mûsamaria amwîra, “Itû aba, nkundia rûûyî rûru kaingo nteegua bûûta kaîrî na kaingo ntaaya gûtaa aaga kaîrî.” Yiesû amwîra, “Îthi wîte mûkûrû waku bûûye n’we.” Mûka Mûsamaria amwîra, “Niû ntirî na mûkûrû.” Yiesû amwîra, “Ûkwaria mma wauga ûtirî na mûkûrû, n’untû ûgûrîitwe n’arûme bataano, naka na ûra ûrî n’we îndî wana we tika arî mûkûrû waku. Bûbu wauga n’ûmma.”

Mûka Mûsamaria eera Yiesû, “Na ûrî kîroria aba! Bakîûyûyûyû beetû tiû Asamaria baagongagîra Ngai kîrîmaani gîkî, îndî naabi Ayaundi buugaga Ngai abatîrue agongagîrwa Njerusaremu.”

Yiesû amwîra, “Mbîtîgia mwekûrû, kagiita kaayîite bûtiigongera Ngai kîrîmaani gîkî, kana Njerusaremu. Na rîo gûkîa, biû Asamaria bûgongaga ûra bûtaiyî, îndî tiû tûgongaga ûra twiyî n’untû wonokio buumanîtie na bûkaumania na Ayaundi. Kagiita i kaayîite, na gaka i ko kagiita. Bara bakaagonga Ngai baaba bûra kwagîrite bakaamûgonga na njîra ya gîkîrundu, na ya mma. Antû ta babu i bo Ngai acûaga bamûgonga. Ngai i Kîrundu. Bara bamûgongaga nwa mwanka bamûgonge na njîra ya gîkîrundu, na njîra ya mma.”

Mûka ûra Mûsamaria amwîra, “Mbiyî rîra Mesia ûra eetagwa Kîrîstû akaaya agatuumbûrîra mantû monthe.” Yiesû amwîra, “Niû nkwaria naawe i niû we.

Mûka ûra Mûsamaria aathi aatiga nyûngû îra aataîte n'yo rûûyî. Aacooka bwa taûni eera antû, “Ta ncûûni bwone muntû ûngî aambîira mantû monthe ndarorûtha. Waûmba kwîgua n'we Kîrîstû ûra eeranîtwê?” Antû bauma taûni baathi naagu Yiesû aarî.

(Njoana 4:5-26, 28-30)

Biûria

1. Î kî n'ûntû Yiesû akari akubî na kîthima? Thooma centecni îra îkuuga ûgu.
2. I mbî mûka Mûsamaria aayîrîte kîthimaani?
3. I mbi n'ûntû mûka ûyu arigarire Yiesû akûmwarîria?
4. I mbi Yiesû akwenda mûka ûyu eegua arî n'yo? Ceria centenci îra îkuuga ûgu.
5. Yiesû rî, arîarîîria rûûyî rûra ûûmba gûtaa kîthimaani? N'ata ûkûmenyaanga?
6. Mwekûrû ûyu naarî mwekûrû ûmwega? I kî ûkûthûgaania ûgu?
7. Kûrî muntû ûngî eegua ûrutani bwa Yiesû? Thooma centenci îra îkuuga ûgu.
8. Kûringana na Yiesû, i kû antû bakaarombera Mûrungu? I Njerusaremu aakî? Antû n'wa barombe Mûrungu Tharaka?

Njuno

1. Îgego rîthekagia îtumo.
2. Êtikamiîre îkurungu.
3. Karaarwa gatitîiraga kwarwa.
4. Ciathekanire ciaûka na irunya.
5. Mûkûrû natûmagwa i kûrumwa atarumagwa.
6. Nthigiiri nîatûmire njogu.
7. Muntû aûragîra rwanza arumenya.
8. Kîraaro kîmaî gîtiraaragîrwa kwenda.
9. Gûciara naaî ti kwenda kwa mûciari.
10. Mbura îtiyî mûnda wa kaîyî.
11. Mûkui atiîgagua ibeere.
12. Ntugû cia mwamba i mîrongo îna.

13. Ngambîrwa îrî matû ndingîrwa îrî rûgendo.
14. Aathagwa ûrî matû.
15. Kûrûma ti kûrûmatwa.
16. Kûringwa ti kwîrwa ka ûrîe.
17. Gûtîrî mwîrî uumaga îria.
18. Gûtîrî kaniini karooga nguo.
19. Wiyî i mwîre.
20. Îmunthî i niû rûû i woû.

Biûria

1. I njuno îrîkû îgûkwonia ûtîgakeneere ûthûûkû bwa muntû ûra ûngî?
2. I njuno îrîkû îgûtwoneeria muntû ûra waragia mûno nongagîra ûrongo?
3. I njuno îrîkû îgûtwoneeria antû bakîaragana banjagîria na îtheto?
4. I njuno îrîkû îgûtwoneeria muntû ateethagia mûno antû baake?
5. I njuno ciîrî îrîkû îgûtwoneeria mwana nwa ta ûra ûngî?
6. I njuno îrîkû îgûtwonia gûtîrî muntû atarî gîtûmi?
7. I njuno îrîkû îgûtwonia mantû monthe ti como?
8. I njuno îrîkû îgûtwîra wîra ya mwingî yinyagîria antû bara bariitû?
9. I njuno îrîkû îgûtwonia kûrega kûganîrwa nwa kûthûngîrie muntû ûgwatiini?
10. I njuno îrîkû îgûtwîra tûkîrûtha ûntû wîgue twîthuuranîrîte n'ûntû bwa mara maûmba kuumîra?
11. njuno îrîkû îgûtwoneeria muntû atarî mûbango?
12. I njuno îrîkû îgûtwîra thîna ya gwîcwîra îtigaagûkayie?
13. I njuno îrîkû îgûtwonia ûra ûrî na thîna nwe ûcwaga ûteethio?
14. I njuno îrîkû îgûtûrutana tûganîrwe i kîra tûrî na kîo?

Rwîmbo rwa Kûbûûra Mwere

1. Mwere nûkûnthanga îî mwere nûkûnthanga gin'wa nthaka î naka
ûtikûthanga gin'wa îtiga (x 2)

Gûcookera: Kirîîria ûringîrwe kînayiû (x 2)
Ûma nkoro ûringîrwe kînayiû (x 2)

2. Mpeempe cia Gîkûyû itarugawa naarû nwa aka baakarangaga î.

Gûcookera: Kirîîria ûringîrwe kînayiû (x 2)
Ûma nkoro ûringîrwe kînayiû (x 2)

3. Ncûgû cia Gîkûyû itarugawa naarûme naaka baakarangaga.

Gûcookera: Kirîîria ûringîrwe kînayiû (x 2)
Ûma nkoro ûringîrwe kînayiû (x 2)

Kîthoomo gĩa 29

Kwandîka

Mbarithia înkubî Mbarithia îndaaya

u	uu
1. kura	2. kuura
3. kutha	4. kuutha
5. gûtuma	6. gûtuuma
7. ntumo	8. ntuumo
9. nkuma	10. nkuuma
11. mbuti	12. mbuuti

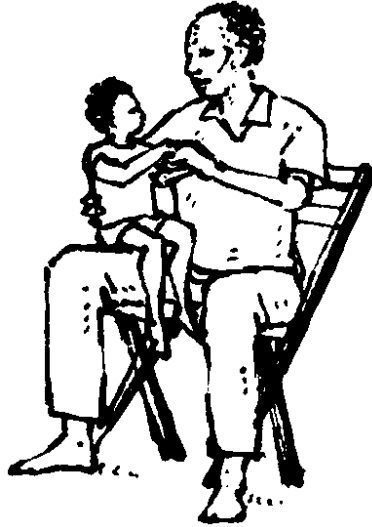
Bûra ûkaarûtha: Ûyûrîria centenci ino:

1. Mwana na gû_____ (kuura, kura)
2. Mbura nî _____ (kura, kuura)
3. Mwarî na _____ (gûtuma, gûtuuma) burana
4. Nkoro nî _____ (gûtuma, gûtuuma).

Mûtungo

Andîka centenci inya kana itaano ûkîereecaga bûra woonire ntugû îra warîîthiirie mûnda wa itha.

Mûregi Kwathwa Atiathanaga

Mîgambo Îmîgeni: irû!... agîkûûnjwa

I kwarî na mûkûrû ûmwe eetagwa Nkûngûûte aatûire ntûûra ya Kamwathû. Aarî na nthaka ciîrî, Mwega na Mwiga.

Mwega neendete kwîgua îthe mûno n'ûntû ibeeragwa i mwarimû cukuru baathîkagîre aciari baao. Mwiga aarî mbûrûûri ya kîthaka na aaremeete ta nkonde ya kîronda. Îthe aakaraga akîmwîraga, “Kaana, Mwiga, ûkaamenya mûregi kwathwa atiathanaga.” Mwiga akûgûrana aaciara twana twîrî. Kamwe geetagwa Kîrema na kara kangî Karemu. Na wata mathee aana babu ba Mwiga bataamwathîkagîra nwa aniini. Mwiga naathûûraga mûno oona aana baake batakûmwathîkîra, îndî naaririkanaga kanyua ka îthe, Nkûngûûte. Mwiga eebîiragia na nkoro, “Irû! ntakîmenya nkaathîkîra baabu.” Îndî n'ûntû mwîriro ûtitongoragia, gûtirî bu akîrûtha eeteethia. Mwega aakari bwega mûno. Aatwîre arî na ngwatanîro na aana baake na mwekûrû wake. Mwiga eeriragîria gûtûûra ta Mwega.

Twana, ibwega kwathîkîra aciari beenu. N'ûntû mûregi kwathwa atiregaga agîkûûnjwa.

Biûria:

1. Ûrîthûgaania n'ata Nkûngûûte eerirwe n'îthe? _____.
2. Ceria centenci îra îgûkwîra nûbati kwathîkîra aciari baaku.
3. N'ûû ûngî ûbatî gwathîkîra?
4. Ûrîthûgaania n'ûû akweyana rûgono rûrû?
5. Rûgono rûrû i rwa mma kana i rwa gûtunga? N'ata ûkûmenyaanga?

Gûta Kenda Wîngeene na Îkûmi

I kwarî na muntû ûmwe ntûûraani ya Ntongoro eetagwa Mûrangi. Aatûîre arî nkîa îngerû ce.

Ntugû îmwe aagîa mbaati ya kûûtha kûûthî aarîa mbeeca inyingî mûno. Aagûra nkaarî ya gûkamataga antû.

Akûgûra nkaarî, aanenkera ndereba mawatho maûmo mûno. Amwîra, “Kenda ngakwa mûcaara ûmwega ndîenda wa mûthenya ûthiyaga mathi mataano kuuma Ntongoro kûthi Kîonyo, ûgîcookanagîîria.

Kenda ndereba aganîîria kwenda kwa mûnene wake, aathithagia nkaarî na rwîro mûno, meetia na mendama irîma. Ûkîonire nkaarî înu îkûûrîtieî, wee, nwa kuuga i kabuubani!

Ntugû îmwe ndereba ûyu augithîtie nkaarî înu aarîîkana na roori îkamatîte mûthanga nke na nke, kîthiorooni! Gwincia na gwincûkia ciaringana mpa! Nkaarî înu yakamatîite antû, n'untû nîaugîtie mûno yawa mpu, yakuûka!

Antû gêku nkaarîni baaringangwa mûno. Bamwe baunîkanga njara na magûru. Nkaarî yonthe yaûyûri mbu na mîkayo mîtheri. Wee! Ûkîthikîîrie nwa, “Yîyia mûkai nkuunîka njara! Yîyia mûkai nkuunîka kûgûrû!”

Ndereba aatûmana kîrî mwene nkaarî eerwa nkaarî îkûgea na mûting’o na antû baaringagwa mûno. Mwene nkaarî akwîrwa aaya na mpwî mûno. Agûkinya agu nkaarî yagwîte eethîra antû bagîkayaga mûno. Îndî n’ûntû bwa kwaga kîao na kwenda mbia atoonaga ta ûntû, nwaka aûragia ndereba, “Anga antû baba ibarîire nkaarî bonthe?”

Antû bonthe bara beethîranîite agu baarigara mûno n’ûntû bwa kwaga kîao kwa muntû ûyu. Ndereba aaga i kaaba gûtûûra na kîao na antû nkûrûki ya ûtonga. Aatiga aagerera mwene nkaarî mbungûro eenûka.

Muntû ûyu n’ûntû bwa kwenda mbeeca mûno aata kenda eengeene na îkûmi.

Biûria:

1. Mûrangi aatwîre ntûûra yeetagwa ata?
2. N’ûû aathithagia nkaarî? N’ûû ndereba eendaga gûkenia
3. Ûrîthûgaania mwene nkaarî arî kîao na antû? Thooma bantû ara agûtûmenyithia ûgu.
4. Ûkeegua i woû waarî ndereba n’ata ûkîrûtha?
5. N’ata weerutana kuumania na rûgono rûrû?

Rwîmbo rwa Kwinîra Mwana

Kanyoni kairû keerire mwanaî
Maama ûûyiû
Maama ngoi yakwa maama ûûyiû
Ngakûmamîriaî maama ûûyiû
Na tûkû ngwete maama ûûyiû
Twagwokia nkwareî maama ûûyiû

Kîthoomo kîa 30

Kwandîka

Centenci

Mantû ma mwarimû: Reeconi îno îgateetheeria aana kûmenya gûtunga centenci bwega. Mwarimû aririkanie aana gûtûmîra ntemwa inene na ndwano ira ingî cia kwandîka. Nwa abae kîgerio gîa kûbathoomera bakîandîkaga.

1. Nkaathi thokooni Ciakariga rûû.
2. Mwaraayia nakwendia kayaû gaake.
3. Mwarimû wa cukuru ya Îriani ambîrire, “Thoomera kîgerio mûno!”
4. I kû mbiti îrî?
5. Mûruayia akururire auga, “Yîîyia nkûrûmwa î!”
6. I mbi n’ûntû wacooka na mwathû ûgu?

Bûra ûkaarûtha:

Andîka centenci ino kîbaaûûni ûkîbîtangagia rîru aana baciandîke bwega:

1. Mbeteera. Mûtugi eera mûruagina.
2. Andîkaani mariîtwa mama îîndî mwarimû auga.
3. Taata auga, “bûtikaathi kûbuutîra kathita kaîrî.

Kûrî rwano rûtigîîtwe mûthiaani wa centenci ino. Îkîra rwano rûra rwagîrîte:

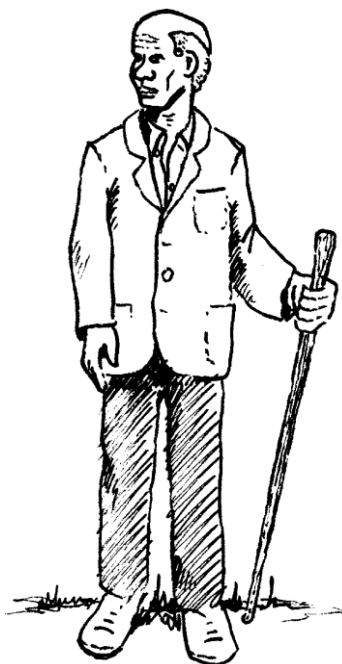
1. I ndaagûrire ng’ombe îgoro
2. Yûua rîrî rîthongiî
3. N”ûû cibû wa Marimanti
4. N’ata ûrakarire njara înu mboge

Mûtungo

Ûkaaya gwîtwâ kîathooni kîînene kana nyambura, n'irio ta birîkû
ûkwîrîgîîra kûrîa?

Gagwîcûnia Gatirî Ûrûrû

Mîgambo îîmîgeni: ndema kûbea... mûnyua mwaroa... kûraitha
îgûrû

Ntûûraani yetû ya Îraraani ikwarî na mûkûrû eetagwa Mbocu. Mûkûrû ûyu naarî na mwekûrû eetagwa Ngakûng'a. Mbocu aarî mûkûrû ûmwega mûno. Ngakûng'a n'we aarî ndema kûbea. Mbocu aarî mûruti wîra ya biacaara na ûûme bûûnene mûno bwa gûcûa into. Ngakûng'a aarî mwekûrû mûthao. Aakaraga araitîhîte mwene îgûrû.

Îgiita rîmwe Mbocu auga "Gûtirî thîîna îtaarîa mwana wa kurû." Aatooroka mûciî aathi kûrutîra ngûgî gûntû kûngî. Agûtooroka, Ngakûng'a aatigwa aakunda thîîna bwega, aaceng'a aakara ta rûrigi, magego mauma nja ta ma ngîrî. Aathîînire mwanka aanjîria kûrîrîra

Mbocu. Îndî n'ûntû gagwîcûnia gatrîrî ûrûrû, ataarî na bûngî bwa kûrûtha nwa kûûmîria aûmîrie ta mûnyua mwaroa.

Biûria:

1. Mbocu aarî mûkûrû _____.
2. Mwekûrû wa mbocu aarî mwekûrû _____.
3. Ta munywa mwaroa - mwandîkî eendaga kuuga ata?
4. Gûcûûba muntû îgûrû i ta kuuga ata? Tunga centenci ûgîtûmagîra 'gûcûûba îgûrû.'
5. N'ata weerutana kuumani ana rûgono rûrû?

Yiesû Aariûngîra Cakaayo

Gatîgatîîni ka Ayaundi, arûngithia ba ûgoti bataarî antû barî îgweta n'ûntû baarî aruti ngûgî ba Arooma. Na kaîrî ibeenagia antû na kûbagiitithia ûgoti bwingî bûra gûtaagîrîte. Ibaatigaragia mbia ta inu igatuîka ciao. Ayaundi baingî ibaareganaga na mantû monthe ma arûngithia ûgooti. Bataamenyaga i mbi n'ûntû Yiesû eendaga gûkarania n'antû bathûûku ta babu.

Ntugû îmwe, Yiesû naathiire aakûrûkîîra taûni ya Njeriko. Ikwaarî na gîtonga kîmwe kîayaundi kîarî oogo gîetagwa Cakaayo. Aarî mûnene wa arûngithia ba ûgooti bwa Kîrooma, na n'ûntû bwa ûgu antû batamwendeete.

Cakaayo akwîgua Yiesû naakûrûkîîrîte agu, neendaga kûmwona amenya i muntû wa mûthemba ûrîkû.

Îndî ûgu gûtaûmbîkana n'ûntû Cakaayo aarî muntû ûmûkubî mûno. Agûcûûgia gûtûrithîiria meetho kîrîndîini gîa antû ataamwona. Akûrega kûmwona, augia rwîro arî mbere ya kîrîndî, aatwa mûtîini kaingo amwona n'ûntû Yiesû aakûrûkîite na njîra înu.

Yiesû agûkina ya agu mûtîini ûyu, aacûûba îgûrû amwîra, “Cakaayo, gûrûka na mpwî. Îmunthî nwa mwanka ntuîke mûgeni

waku.” Nthûti îmwê Cakaayo aagûrûka, baathi mûciî wake barî na Yiesû, amûgwata ûgeni akeneete mûno.

Antû baingî bakwona ûgu baanjîiria kûnung’una bakiugaga, “Ika Yiesû ûyû atuîkire mûgeni mûciî wa mwîyia?” Cakaayo aarûngama eera Yiesû, “Mwathani, raitha wone nkîgaîra nkîa nucu ya ûtonga bwakwa. Na weegua kûrî muntû nwa ûmwê ntunyîite gîntû gîake na njîra îtaagîrite, nkamûrîa kîo maita mana.”

Yiesû amwîra, “Îmunthî woû amwe na antû baaku bûkwonokua n’ûntû igûkwonekana wana woû ûrî wa rûrîyo rwa Îburaîmu. Mwana wa muntû aayire gûcûa antû bara baûrîite aboonokie.”

[Ruka 19:1-10]

Biûria:

1. Ûrîthûgaania rûgono rûrû i rwa mma? I kî n’ûntû ûkûthûgaania ûgu?
2. Rûgono rûrû i rwa tene kana i rwa kî îindî?
3. I kû mantû ma rûgono rûrû maakarîkire?
4. Cakaayo aarî nkîa kana i gîtonga? Ceria centenci îra îkuuga ûgu.
5. Cakaayo naarî na thîina kwona Yiesû? Ceria centenci îra îkuuga bu.
6. N’ata aûmbangire kûmwona?

7. Cakaayo naakenire kana naathûrire Yiesû akûmwîra akeegua arî mûgeni wake? Ceria centenci îra îkuuga ûgu.
8. Ûrîthûgaania Cakaayo naarî na acoore baingî? Ceria centenci îra îkuuga ûgu.
9. Ûrîthûgaania Yiesû eendeete antû bara beega akî?
10. Cakaayo nagarûkire nyuma ya kûriûngîrwa i Yiesû. N'ata augire bûra bûgûkwonia naagarûkire?
11. Yiesû neerire antû gîtûmi gîake kûûya aga nthîgûrû. Thooma centenci îra îgûtwîra bu.

Rwaria Rwakwa

Kamûceetho: Cakaayo arî muntû ûmûkubî mûno. Ûngî nwa auge Cakaayo arî gîtonga. Bathi na mbere kuuga mantû wa mara bakaathûgaania mwanka baage mangî mara baûmba kuuga. Ti mwanka bûra muntû akauga bwîthîrwe bûrî bwa mma îgûrû rîa Cakaayo.

Mûruti ngûgî wa îgiita rîa Yiesû